

25—30 november

Debatter m. m.

Fredagen den 25 november

	Sid.
Svar på fråga av herr Dickson ang. viss utbyggnad av televisionsnätet	5
Svar på interpellationer av:	
herr Carlsson i Huskvarna ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer	6
herr Spångberg ang. skärpning av bestämmelserna om jakt	7

Tisdagen den 29 november

Svar på interpellationer av:	
herr Dickson ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter . . .	13
herr Hallén ang. införsel i lön för ådömt skadestånd	21
Svar på fråga av herr Svensson i Krokstorp ang. domänverkets inköp av skog	24
Svar på interpellationer av:	
herr Nilsson i Bästekille ang. ersättning till fiskare som fått sina redskap förstörda genom stormskador	26
herr Gustavsson i Alvesta ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering	27
Interpellationer av:	
herr Rydén ang. formerna för prövning av ansökningar om bidrag ur lotterimedelsfonden	29
herr Nelander ang. barnbyn Skå	30
fru Lidman-Frostenson ang. principerna för inspektion av anstalter under medicinalstyrelsens tillsyn	31
herr Magnusson i Borås ang. kontrollen över statliga byggnadsföretag i syfte att förhindra onormala kostnadsstegringar	31

Onsdagen den 30 november

Svar på interpellation av herr Holmberg ang. planeringen av den framtida malmutlastningen	32
Ökad statsgaranti för exportkredit	35
Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo	38
Viss utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln	43
Inrättande av en personlig laboratorbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund	44
Utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merithänseende	49
Skolornas kristendomsundervisning m. m.	50
Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.	55
Utredning ang. luftfartsverkets ställning m. m.	64
Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall	65
Lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag	87
Interpellationer av:	
herr Eriksson i Bäckmora ang. anläggande av s. k. koportar å järnvägslinjer	90
herr Senander ang. de s. k. utomverkarnas löne- och anställningsvillkor	90

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 30 november**

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	35
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 25, om utredning rörande handläggningen av ekonomiska angelägenheter avseende kyrkliga ändamål	35
— nr 26, om införande i riksdagsstadgan av bestämmelser angående en riksdagens personalnämnd	35
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 176, om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen	35
— nr 177, ang. ökning av det högsta belopp intill vilket staten må åtaga sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit	35
— nr 178, ang. bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo	38
— nr 179, om viss utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln	43
— nr 180, om inskränkning av Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet	44
— nr 181, om en personlig laboratorbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund	44

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 182, ang. utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merithänseende	49
— nr 183, om upphävande av viss tjänstgöringsskyldighet för professorerna vid tandläkarhögskolorna	50
— nr 184, om fördelning mellan olika huvudmän av kostnaderna för folkhögskolor m. fl. läroanstalter	50
— nr 185, ang. anslag till byggnadsarbeten vid vissa yrkesskolor	50
— nr 186, ang. undervisning om de mänskliga rättigheterna	50
— nr 187, om skolornas kristendomsundervisning m. m.	50
— nr 188, om samarbete med Finland angående utbyggnaden av högskolan i Umeå och universitetet i Uleåborg	55
— nr 189, ang. riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.	55
— nr 190, om utredning angående luftfartsverkets ställning m. m.	64
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 79, ang. provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall	65
— nr 84, om förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer	87
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 39, ang. varumärkeslag m. m.	87
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 66, ang. lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag	87

Fredagen den 25 november

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollet för den 18 innevarande november.

§ 2

Svar på fråga ang. viss utbyggnad av televisionsnätet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Dickson har frågat mig, om jag är i tillfälle att meddela kammaren, huruvida avsikten är att på så sätt utbygga televisionsnätet, att transmissioner från sändare i området bakom järnridån möjliggöres, och om så är fallet, när denna utbyggnad beräknas kunna tagas i bruk.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

Kontinuerlig och pålitlig direkt mottagning i Sverige av program från televisionsändare i öststaterna för åter-sändning inom Sverige är för närvarande inte möjlig på grund av den begränsade räckvidden hos TV-sändare. Televisionsöverföringar till Sverige från nämnda länder måste därför ske indirekt, d. v. s. genom transitering, varvid befintliga programförbindelser antingen genom Västtyskland—Danmark eller genom Finland kan utnyttjas. Det svenska televisionsnätet är ju redan via Danmark anslutet till eurovisionsnätet och står i förbindelse med Finland över en provisorisk radiolänklinje.

En anslutning av eurovisionsnätet eller av det finska televisionsnätet till öststaterna är självfallet en sak som svenska myndigheter inte har bestämmanderätt över.

Om en sådan anslutning skulle komma till stånd i en framtid, kommer frågor om programutbyte i första hand att handläggas av eurovisionens organ. I fråga om de program, som eurovisionen erbjuder, har Sveriges Radio full frihet att avgöra vilka som skall utsändas över det svenska TV-nätet.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Dicksons fråga.

Härpå anförde

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag tror att det är värdefullt att man har fått upplysning om hur saken ligger till. Det går så mycket rykten av olika slag — om väldiga sändare uppe vid Ishavskusten, vilka skulle nå Nordkalotten, där annan televisionssändning för närvarande inte är möjlig. Det har även ryktats om att det har, i varje fall uppe i Nordnorge, utdelats televisionsapparater som bara kan ta in program från sådana där sändare.

Nu framgår det av kommunikationsministerns svar, som jag är tacksam för och på vars fullständighet jag inte kan klaga, att det finns en respittid innan man kan räkna med direktsändningar och att vi på vårt håll i alla fall har möjlighet att välja mellan vad vi vill ha och vad vi inte vill ha. Naturligtvis har inte statsmakterna direkt att göra med frågan om urvalet, eftersom det är Sveriges Radio som företar det,

Svar på interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer

men jag kan inte underlåta att understryka vilket stort ansvar som kommer att vila på denna myndighet med tanke på det ideologiska krig, som pågår och där televisions- och radiosändningar utgör ett väsentligt medel i fråga om möjligheterna att mjuka upp och infiltrera.

Det är därför av den största betydelse att vi begagnar den tid som vi har på oss, innan televisionssändningar från området bakom järnridån kan tränga in i varje svenskt hem, så att vi är rustade att på det riktiga sättet möta denna situation. Vi måste själva vara immuna och ha skaffat oss en hållbar ideologi, så att vi inte utan att veta det mer och mer infiltreras av det kommunistiska tänkandet. Det vill varken kommunikationsministern eller jag — jag är övertygad om att vi på den punkten är alldeles överens.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att ånyo få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer**

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Carlsson i Huskvarna frågat mig om några nya rabatteringsformer för folkpensionärers järnvägsresor planeras avlösa de nuvarande och i så fall när detta kommer att ske samt om dessa nya former kommer att vara av mera generell och permanent natur eller om icke en fortsatt tillämpning av det nu gällande rabatteringsystemet kan ske.

Som svar vill jag anföra följande.

Inom järnvägsstyrelsen pågår — bl. a. i anledning av en till styrelsen remitterad framställning från Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund rörande utvidgning av rabatterna för folkpensionärernas resor — en utredning om

de framtida rabatteringsförmånerna för folkpensionärer. Resultatet av denna undersökning kommer styrelsen att redovisa i svaret på den nämnda remissen. Därför kan jag inte lämna något uttömmande svar på interpellantens fråga. Emellertid kan jag meddela kammaren, att enligt vad järnvägsstyrelsen beslutat kommer SJ:s nyårskort att tillhandahållas även till instundande jul- och nyårshelg.

Vidare anförde

Herr **CARLSSON** i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Frågan är ju inte ny. Både i motioner och interpellationer har jag tidigare tagit upp den och påtalat önskvärdheten av mer generella och permanenta rabattbestämmelser för folkpensionärernas resor. Jag har därvid bl. a. hänvisat till det sätt varpå frågan lösts i Norge och Danmark, där man har mera generösa bestämmelser beträffande tidslängden. Av statsrådets svar framgår att frågan nu är föremål för utredning inom järnvägsstyrelsen, och detta är tacknämligt. Jag hoppas att det inom rimlig framtid skall föreligga förslag om en utvidgning av de bestämmelser som hittills gällt.

I svaret meddelade statsrådet att SJ:s s. k. nyårskort skall återkomma vid instundande årsskifte. Giltighetstiden för dessa kort var förra gången den 29 december—28 februari. Naturligtvis innebär detta en god förmån, men mest för dem som reste långt; för korta resor var inte anordningen den bästa. Resorna fick också företas under den kallaste årstiden. Denna förmån utnyttjades enligt uppgift av omkring 13 000 pensionärer. De gamlas helgresa under helgen 1958—1959 utnyttjades av omkring 20 000 pensionärer.

Ett tredje alternativ som järnvägsstyrelsen prövar denna höst är försäljningen av den s. k. tåg-tian, som ger folkpensionärer rätt att resa med halv biljett. Denna tia har sålts i cirka 50 000 exemplar, d. v. s. för en halv miljon kronor. Detta belopp plus biljetter bör bli en god slant. Nyårskorten gav i runt tal 650 000 kronor. Nu är tiden inte jämförbar, men uppslaget med detta slags rabattering ökade säkerligen reslusten avsevärt.

Vid behandlingen av en motion i denna kammare den 24 februari i år angående utvidgning av rabattbestämmelserna yttrade allmänna beredningskommitténs ordförande, att vi tidigare har godkänt järnvägsstyrelsens resonemang att det inte är dess uppgift att klara folkpensionärernas existens. Detta kan man instämma i. Det påtalades också, att folkpensionärerna får bättre pension i år. Detta är också riktigt. Att dessa rabatter skulle betraktas som allmosor kan jag emellertid inte hålla med om. Jag skulle tro, att för dem som lever på enbart sin folkpension blir det inte så mycket över att resa för.

Det finns ingen möjlighet för mig att bedöma, om statens järnvägar förlorar på denna anordning, men inte behöver dessa höstresor, som begagnats av så många, ge SJ en sämre inkomst. Enligt min mening har förmånen tjänat två syften, och båda är lovvärda. Tusentals människor har använt möjligheterna att resa och hälsa på släktingar och vänner för en billig penning. Å andra sidan har SJ fått ett anseeligt tillskott av resande. För övrigt är det inte bara folkpensionärer som erhåller rabatter för resor med statens järnvägar.

Till sist vill jag än en gång, herr talman, understryka att jag hoppas, att den utredning som statsrådet nämnt i sitt svar inom en nära framtid skall ge till resultat mera generella och permanenta bestämmelser till många folkpensionärs glädje.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. skärpning av bestämmelserna om jakt

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Spångberg frågat mig, om jag med hänsyn till inträffade olyckliga händelser under jakt ämnade föreslå författningsändringar syftande till effektivare skydd för människor och humanare jaktmetoder samt om förslag kunde väntas i så god tid, att de nya bestämmelserna kunde träda i kraft före nästa års älgjakt.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Herr Spångberg har i sin interpellation berört med älgjakten förknippade förhållanden, vilka länge väckt oro inte minst inom ansvariga jägarkretsar. Sålunda har Svenska jägareförbundet år 1957 avgivit förslag till lösning av älgjaksfrågan, innebärande bl. a. fordran på vissa kompetensprov för älgjägare. Förslaget har av Kungl. Maj:t överlämnats för övervägande till jaktutredningen, som, enligt vad jag inhämtat, kommer att ta upp älgfrågan som sin nästa arbetsuppgift.

I höst har jägareförbundet ånyo tagit upp frågan om kompetensprov såsom villkor för förvärv av älgvapen. Förslag i sådant syfte har nämligen ingivits till inriksdepartementet. Det bör för övrigt i detta sammanhang framhållas, att sådant villkor redan uppställt inom åtskilliga landsfiskalsdistrikt, och i två län, Västerbottens och Jönköpings, har samtliga polischefer i samförstånd med lässtyrelserna enats härom. Slutligen har förbundet, med sikte bl. a. på djurskyddssynpunkten, i ett annat förslag ifrågasatt, att ett kulgevär skall fylla vissa minimifordringar beträffande kulvikt och anslagsenergi för att kunna godtas som älgvapen. Jägareförbundets

Svar på interpellation ang. skärpning av bestämmelserna om jakt

sistnämnda båda förslag är föremål för remissförfarande.

De omständigheter, vilka må ha medverkat till olyckshändelserna och skadskjutningarna vid älgjakt, torde vara av en mångfald olika slag. Att det är den mänskliga faktorn som oftast spelar in, är väl dock klart. Ett förhållande som kan nämnas är att särskilt under allmän jakttid älgjakten merendels torde försigå utan jaktledare. Här har emellertid säkerligen systemet med jaktvårdsområden fyllt en viktig uppgift, i det att man inom flertalet av dessa allmänt synes sträva efter en väl organiserad jakt. Ett ökat antal jaktvårdsområden kan därför väntas medföra en förbättring av de påtalade förhållandena. Enligt vad jag inhämtat kommer också jaktutredningen att i början av år 1961 framlägga förslag i syfte att underlätta bildandet av dylika områden.

Av vad jag sagt framgår, att förslag berörande de av interpellanten upptagna frågorna redan föreligger till övervägande eller är att förvänta. Uppenbarligen kan man med skäl hoppas att dessa förslag skall komma att leda till att älgjakten blir bedriven på ett bättre sätt.

Vad gäller interpellantens fråga om tidpunkten för förslagets genomförande kan jag för närvarande endast göra det uttalandet, att jag självfallet är beredd att för min del söka få fram en så snabb lösning av förevarande problem som möjligt.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellantens fråga.

Härefter anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Jag har med tillfredsställelse noterat, att statsrådet visat positivt intresse för frågans behandling och är beredd att söka få fram en så snabb lös-

ning som möjligt. Jag anser att detta löfte är mycket värdefullt, särskilt som denna frågas lösning har dröjt så lång tid att det har väckt en allmän uppmärksamhet. Jag skulle naturligtvis ha varit ännu mera tillfreds om svaret hade rört sig inom en vidare ram. Nu tycks det vara Svenska jägareförbundets synpunkter på älgjakt som främst föresvävar statsrådet.

Interpellationen avsåg inte uteslutande älgjakt. Min interpellation syftade till ett effektivare skydd för människor samt humanare jaktmetoder med stor vikt på naturvård och djurvård. Jag uppskattar självfallet jägareförbundets önskningsar om en bättre jaktvård. Det är dock jägarintresset — helt naturligt, kanske — som främst kommer till uttryck i de hittills redovisade synpunkterna. Jag tror att man får gå mycket längre än jägareförbundet gjort i vissa utarbetade förslag och uttalanden. Då jag läser de handlingar som kommer från förbundet får jag nog det intrycket, att det mest rör sig om jägarnas lovligen avsikt att sära och döda. Jag skulle tro att ordföranden i jaktvårdsutredningen, som är närvarande här i kammaren, i många stycken delar min uppfattning, och jag vore tacksam om utredningen litet mera ville syssla med djurskyddsvännernas och djurskyddsföreningarnas förslag.

Jag skall med några ord beröra vad jag närmast syftar till genom att citera några punkter ur en utredning, som en känd djurskyddsinspektör i Värmland framlagt. Det är en man som ofta anlitas i större sammanhang när det gäller kurser, djurvård etc. Efter en omfattande utredning om jaktolyckor o. d. i Värmland har han framlagt sin mening i tio olika punkter som jag tar mig friheten att läsa upp och rekommendera dem till jaktvårdsutredningen:

1. Fastställd ålder för erhållande av behörighetsbevis för jakt.

2. Vederbörande skall ha god syn och hörsel och ej vara färgblind och ej in-

Svar på interpellation ang. skärpning av bestämmelserna om jakt

valid. Läkarintyg enligt fastställt formulär.

3. Vederbörande bör vara känd för nykterhet. Intyg från nykterhetsnämnd.

4. Vissa färdigheter i skjutning. Genomgått en praktisk jaktkurs. Godkänt intyg från denna kurs.

5. Ansvarighetsförsäkring.

6. Skyddsdräkt.

7. Ansökan, med bifogande av åldersbetyg, läkarintyg, nykterhetsintyg, kursbetyg samt försäkringsbevis, skall insändas till lämplig institution för erhållande av behörighetsbevis.

8. Institutionen, som skall behandla ärendet, bör bestå av en nämnd sammansatt av en jurist, en läkare, en djurskyddare, en sociolog samt eventuellt annan lämplig person.

9. Behörighetsbeviset skall ersätta jaktlicensen och skall lösas till fastställt pris.

10. En ledare för jaktlaget skall finnas, som är pliktig att meddela nämnden de förändringar som under året kan inträffa rörande behörighetsinnehavarens omständigheter.

Till dessa punkter har en rad av djurskyddsföreningar anslutit sig både i Värmland och på andra håll. En del av dessa krav går, såvitt jag förstår, igen i de utredningar som pågår. De här uppräknade sträcker sig dock betydligt längre än jägareförbundets betänkanternas utredningar någonsin gjort.

Tänk på en sådan detalj som rätten att vid viss ålder få ett behörighetsbevis för deltagande i jakt! För någon månad sedan förekom det ett stort tidsningsreportage om en liten pojke på 14 år, som i samband med ett stort upplagt jägarkalas fick delta i jakten och då sköt några harar. Jakt är numera, som vi alla vet, ett nöje. Det är numera sällan som folk jagar för att få mat — i varje fall inte i burgnare kretsar. Man kan nog fråga sig om det är ett lämpligt nöje för 14-åriga pojkar. Är det inte viktigare att de fostras till respekt för livet och fostras för att skydda djuren i stäl-

let för att döda dem? Jag tror att ungdom och barn i 14-årsåldern har mera nytta av att vårda och skydda djur än av att delta i jakt.

Kanske kan man också införa en åldersgräns uppåt som inte bör få överstridas, men det är möjligen svårare att fastställa en sådan. Jag skall inte nämna några exempel på allmänt kända ting vad gäller alltför gamla människor som har deltagit i jakter.

Jag tror vidare att man måste kräva tillräckligt höga ansvarighetsförsäkringar, som täcker de skador som uppstår på liv och egendom vid olyckor i samband med jakt och som medger ersättningar som ungefär motsvarade vad som utgår vid inträffade bilolyckor. Men ansvarighetsförsäkring är inte nog, ty det kan finnas människor som om de betalar avgifter till en tillräckligt hög ansvarighetsförsäkring ändå inte iakttar större försiktighet än de hittills har gjort, ty de vet att de får de skador de åstadkommer ersatta genom försäkringen. Och det är ju inte precis bara det vi vill uppnå. Vi vill uppnå större försiktighet i skog och mark vid handhavande av livsfarliga vapen.

Vi måste också få betydligt skärpta bestämmelser angående spritförtäring i samband med jakt. Sprit och jakt hör lika litet ihop som sprit och bilkörning. Vi kanske skulle kunna införa samma bestämmelse i detta avseende som nu gäller för rattfylleri.

Som önskemål skulle jag vilja framhålla att någon aktiv djurskyddare vore med i en sådan utredning. Det skulle från deras sida säkerligen kunna framkomma värdefulla synpunkter. Jag avser då en djurskyddare som inte samtidigt är jägare. Med detta har jag naturligtvis inte sagt att det bland jägare inte finns några djurskyddare, men jägare och djurskyddare har i allmänhet olika utgångspunkter. Man räknar med att det finns omkring 150 000 älgjägare i vårt land, och det är otvivelaktigt rätt många som man måste ta hänsyn till för att

Svar på interpellation ang. skärpning av bestämmelserna om jakt

tillgodose deras nöjesbehov. Men det finns säkert 3 150 000 djurskyddsvänner som inte är jägare. Det är åtskilligt flera. De känner i regel glädje när de får se levande djur i skogen. För dem är det en upplevelse de talar om, när de i skog och mark får se en eller flera levande älgar som får rättighet att leva i fortsättningen utan att bli dödade därför att man har fått syn på dem. Det finns åtskilliga djurskyddsföreningar som allvarligt kräver en annan ordning än den som nu är rådande med dessa dödsskjutningar, som jag tidigare bl. a. i interpellationen har gett exempel på och som jag nu inte skall uppta tiden med att ytterligare redovisa.

Jag vill till sist, herr talman och herr statsråd, uttala den förhoppningen att de synpunkter jag här har framfört blir beaktade vid utarbetandet av de förslag som, det hoppas jag, inom den närmaste framtiden föreläggs riksdagen i form av en proposition i ämnet. Jag tolkar det som ett löfte att så skall ske, då jordbruksministern säger att förslag berörande de av interpellanten upptagna frågorna redan föreligger till övervägande eller är att förvänta.

Med den tolkningen, herr talman, är jag tillfreds med statsrådets om positivt intresse vittnande svar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! De rent allmänna synpunkterna i herr Spångbergs kommentar till interpellationssvaret har jag i stort sett inga invändningar mot. Jag uppfattar det så, att vi tvärtom är ense om att det på detta område alldeles särskilt, med hänsyn till ting vi *alla* känt oss upprörda över, krävs verksammare insatser för att sätta ansvar, omdöme och hänsyn i främsta rummet i umgänget både med människor och djur, om jag så får formulera det.

Det är emellertid *en* sak jag finner det angeläget att komplettera. Herr

Spångberg utgick ifrån att det är Svenska jägareförbundet som åsyftades med »pågående utredning». Det är det inte utan det är den vid det här laget ganska åldersstigna utredning, 1949 års jaktutredning, som oavbrutet fått nya uppgifter sig ålagda. Den arbetar under ledning av överdirektör Bouveng, tidigare i veterinärstyrelsen. Den har som sin nästa uppgift just att ta upp älgjaksfrågan i hela dess sammanhang. Min hänvisning till det bebådade förslaget från jaktutredningen, som herr Spångberg önskar skulle ha givits en vidare ram, avser strängt taget alla de frågeställningar som herr Spångberg har fört på tal och som jag tror har starkt gensvar i en vidsträckt opinion, vilken inte minst är tillfinnandes inom Svenska jägareförbundets ansvariga kretsar.

Med hänsyn till det utgångsläget tror jag inte heller att det kan vara svårt att finna den gemensamma nämnare som kan hyfsa till den situation, som så påtagligt varit illustrerad under senare år med olyckor, vårdslöshet o. s. v. där den mänskliga faktorn har inverkat vid jaktolyckorna. Det var bara den kommentaren, herr talman, som jag ville foga till herr Spångbergs anförande.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara i korthet tacka statsrådet ytterligare en gång. Statsrådets konstaterande att vi befinner oss på samma linje är för mig mycket glädjande. Det visar, att min tolkning av statsrådets intresse för denna sak var riktig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående rabattera-

de järnvägsresor för folkpensionärer i samband med jul- och nyårshelgerna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs fru *Erikssons* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående forskares skyldighet att erlagga arbetsgivaravgifter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av herr *Grebäck* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående överflyttningen av utrikestrafiken till Arlanda flygplats.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs herr *Gustavssons* i Alvesta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående statsbidrag till enskilda vägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Till bordläggning anmälde

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckta motioner om utredning rörande handläggningen av ekonomiska angelägenheter avseende kyrkliga ändamål, och

nr 26, i anledning av väckta motioner i fråga om införande i riksdagsstadgan av bestämmelser angående en riksdagens personalnämnd;

statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen,

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av det högsta belopp intill vilket staten må åtaga sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit,

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo,

nr 179, i anledning av väckta motioner om viss utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln,

nr 180, i anledning av väckta motioner om inskränkning av Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet,

nr 181, i anledning av väckta motioner om en personlig laboratorsbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund,

nr 182, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merithänseende,

nr 183, i anledning av väckt motion om upphävande av viss tjänstgöringskyldighet för professorerna vid tandläkarhögskolorna,

nr 184, i anledning av väckta motioner om fördelning mellan olika huvudmän av kostnaderna för folkhögskolor m. fl. läroanstalter,

nr 185, i anledning av väckta motioner angående anslag till byggnadsarbeten vid vissa yrkesskolor,

nr 186, i anledning av väckta motioner angående undervisning om de mänskliga rättigheterna,

nr 187, i anledning av väckta motioner om skolornas kristendomsundervisning m. m.,

nr 188, i anledning av väckt motion om samarbete med Finland angående ut-

byggnaden av högskolan i Umeå och universitetet i Uleåborg,

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 190, i anledning av väckta motioner om utredning angående luftfartsverkets ställning m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer;

första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till varumärkeslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om ökad insyn och verklig

medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag.

§ 10

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 369, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att undersöka och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. (uranlag), m. m.

§ 11

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o) och 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.34.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 29 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande november.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att rektor Henry Brandt, f. 5/3 1910, från Strömma, Rävlanda, ej kan delta i riksdagsarbetet under tiden den 28/11

t. o. m. den 1/12 1960 på grund av bronchitis acuta intygas.

Sättila den 27/11 1960

Karl Ågerup

Provinsiälläkare

Sättila

Kammaren beviljade herr Brandt i Sättila ledighet från riksdagsgöromålen från och med gårdagen till och med den 1 nästkommande december.

§ 3

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Dickson frågat mig, om jag anser att s. k. pornografiska tidskrifter bör få förekomma i landet och, om ej, vilka åtgärder som jag vill föreslå regeringen för att sanera förhållandena.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Eftersom frågan om åtgärder för att motverka spridningen av pornografiska tryckalster behandlades i riksdagen så sent som vid detta års vårsession, torde jag kunna inskränka mig till att i huvudsak hänvisa till riksdagens då gjorda ställningstagande på grundval av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2. Riksdagen godkände utan votering detta utlåtande, vari avstyrktes ett motionsvis framställt yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i frågan. Utskottet fäste därvid särskilt uppmärksamheten på den självsaneringsverksamhet som pågår genom pressens rådgivande nämnd.

Det är uppenbarligen otillfredsställande, att tryckalster av här avsett slag i stort antal sprides och försäljes i vårt land. Med hänsyn till den vidsträckt tryckfrihet som vi upprätthåller och som vi anser vara av omistligt värde är emellertid möjligheterna att genom lagstiftning och rättsliga ingripanden motverka denna företeelse begränsade. Ätal och konfiskation brukar tillgripas endast i mycket grova fall, varvid särskilt beaktas om framställningen har en sadistisk eller på annat sätt abnorm eller förråande karaktär. Jag vill nämna, att vid utarbetandet av det förslag till brottsbalk, som snart skall föreläggas riksdagen, har övervägts att utvidga straffbestämmelserna så att ingripande

åtalsvägen skulle kunna ske även mot sådana framställningar av denna karaktär, som ej har samband med sexuella förhållanden, något som icke torde vara möjligt för närvarande. Vid remiss till lagrådet av ifrågavarande del av brottsbalksförslaget anförde emellertid min företrädare i ämbetet, att en sådan utvidgning skulle kunna föranleda alltför starka inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten. Denna tanke har därför ej ansetts kunna fullföljas i vidare mån än såvitt angår spridning av olämpliga alster bland barn och ungdom. I förslaget har sålunda upptagits en bestämmelse om straff för den som bland barn eller ungdom sprider skrift eller bild, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran.

Representanter för ett stort antal kristna samfund och organisationer gjorde för någon tid sedan en framställning till Kungl. Maj:t om åtgärder för att skydda särskilt ungdomen mot det skadliga inflytandet bl. a. från vissa typer av publikationer. Utom andra åtgärder föreslogs därvid viss reform av konfiskationsförfarandet i syfte att göra detta förfarande mera effektivt. Den sålunda väckta frågan om reform av konfiskationsförfarandet har överlämnats till den nyligen tillsatta offentlig-hetskommittén för övervägande.

När interpellanten efterlyser åtgärder från min sida för att sanera förhållandena vill jag hänvisa till de nu berörda lagändringsförslagen och i övrigt försäkra att de ifrågavarande skrifterna är föremål för ständig och noggrann uppmärksamhet vid den granskning av tryckta skrifter som enligt tryckfrihetsförordningen äger rum. I likhet med vad som uttalades av riksdagen i våras anser jag också, att man har anledning att knyta förhoppningar till den självsanering som pågår genom pressens rådgivande nämnd. Enligt det avtal, som gäller mellan Svenska pressbyrån och Svenska tidningsutgivareföreningen, kan pressbyrån efter hörande

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

av nämnden vägra distribution av tidning, om den genom sitt innehåll kan anses såra tukt, sedlighet eller allmän anständighet. Pressbyrån kan också på nämndens rekommendation underlåta att teckna avtal om distribution av ny tidning. Nämnden har på senare tid ingripit i ett flertal fall, och ett par av tidskrifterna distribueras f. n. ej av pressbyrån. Även om — såsom interpellanten har påpekat — ett ingripande från nämnden mot en tidskrift inte kan stoppa utgivningen och spridningen därav, bör man kunna räkna med att nämndens verksamhet, med stöd av en bred opinion i vårt land, på längre sikt skall bidra till att motverka spridningen av dessa osmakliga tryckalster.

Härefter anförde:

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för detta svar.

Liksom när frågan senast var uppe har jag en stark känsla av att justitieministern är positivt inställd till tankegångarna i interpellationen och att han vill göra vad han kan. Jag tvivlar sålunda inte ett ögonblick på justitieministerns goda vilja i det fallet. Svaret tycker jag dock knappast andas någon optimism. I detsamma är ett par smärre lagändringar ifrågasatta, i övrigt är det pressens rådgivande nämnd man har att sätta sin lit till.

Jag håller med om att lagstiftning är en nödfallsutväg, men den har behövt vidtagas, eftersom vi redan för länge sedan märkt att det inte var som det borde vara på detta område. Tydligt räcker det dock inte med vår nuvarande lagstiftning. Vi fortsätter att glida utför. Vid behandlingen av denna fråga i våras bekräftades det från justitiedepartementet att kvaliteten på de tryckalster det här gäller sjunker undan för undan.

I det sammanhanget skulle jag vilja fästa justitieministerns uppmärksamhet

vid en artikel i en aftontidning, i vilken man refererar en definition som högsta domstolen och de underdomstolar som dömt i ett speciellt fall har enat sig om för att bedöma om en nakenbild är anständig eller brottsligt oanständig. Tidningen skriver — jag har inte kunnat kontrollera om det är riktigt återgivet — följande: »I Sverige spridas sedan åtskilliga år tillbaka en stor mängd publikationer med bilder av nakna människor, vilka publikationer icke ha något vetenskapligt eller konstnärligt syfte utan allenast syftar till att påverka läsarens erotiska känslor.»

Jag ber kammaren om tillgift, om jag här använder ord, som inte brukar användas i vanlig konversation, men det är domstolarna som sagt det citerade. Fortsättningen lyder: »De avbildade personerna intaga utmanande och sexuellt eggande ställningar och i många fall är bilderna arrangerade för framhävande av könsorganen. Inom skönlitteraturen förekommer detaljerade beskrivningar av sexuellt samliv mellan människor och av människors sexuella reaktioner i övrigt. Framställningar i ord och bild av nämnd typ distribueras öppet i stora mängder. Offentliga ingripanden mot dem förekomma praktiskt taget icke. De få betraktas som allmänligen godtagna.»

Jag vill understryka de sista orden »som allmänligen godtagna». Domstolarna tillägger: »Under hänsynstagande till vad som sålunda allmänt förekommer fastslås följande principer.» Här efter följer sju punkter med olika definitioner som jag tycker är synnerligen liberala. Det är dock en sak, som jag just nu inte har med att göra. Vad som oroar mig litet är just att uttrycket »vad som allmänligen förekommer» varit riktlinjen för uppställandet av dessa normer. Relativiteten i detta begrepp kan ju leda till den äventyrligheten, att om nivån sänks ute i landet om några år, blir nya normer gällande.

Det är svårt att lagstiftningsmässigt

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

fastställa några absoluta normer här, det är riktigt, men jag tror att vi har låtit det gå för långt, att vi kommer att fortsätta att glida utför och att vi inte på något sätt kan sätta vår förhoppning till domstolarna för att nå en förbättring.

Min uppfattning är att den översexualiserade atmosfär, som vi lever i och som är ett av kännetecknen på den långt gångna dekadansen och på närheten till den västerländska kulturens sammanbrott, är ett av de allra allvarligaste elementen i tidsbilden. Jag har ur en av våra stora dagstidningar klippt en biografannons, som jag förmodar att en skicklig reklamman har utformat för att så många människor som möjligt skall gå och se den film han här har velat rekommendera. Det gäller tydligen ett klipp ur en recension av denna film, och annonsen, som sträcker sig över hela sidan i denna stora stockholmstidning, lyder så här: »Orgier av extatisk galenskap och moraliskt förfall, sexualhysteri och perversa böjelser.»

Det är sålunda detta som man lockar publiken med och som man — jag är rädd med en viss rätt — tror skall locka många människor att gå och se just denna film. Det tycker jag är en värdemätare på var vi står här i landet, och det är en klen tröst att det inte är stort bättre i många andra länder här i Västerlandet.

För att komma med något positivt i den här frågan skulle jag ändå vilja anknyta till vad justitieministern säger på slutet i svaret om att en bred opinion på längre sikt skulle kunna bidra till att motverka spridningen av dessa osmakliga tryckalster. Nu trycks de ju i alla fall någonstans, och efter vad jag vet gäller det i många fall mycket aktade tryckerier, om vilka man skulle ha hoppats att de höll sig för goda att göra detta arbete. Men kan man inte på något sätt, genom att vädja till dessa tryckerier från justitiedepartementet, få dem att avstå från att trycka dessa alster, så att

allmänheten åtminstone inte kan komma och åberopa att detta ändå trycks där och där, att i styrelsen för tryckeriet sitter den och den och att det då i alla fall är sanktionerat av allmänt aktade människor? Jag tror att om opinionen finge ett sådant stöd, skulle det kunna göra en del nytta. Det är väl i allmänhet så inom ett folk, att ju lägre nivån är på det högsta planet, desto djupare sjunket är bottenskiktet. Jag har understrukit gång på gång här i riksdagen — och jag betonar det ytterligare — hur viktigt det är att ledande människor i ett land verkligen håller sig på högsta tänkbara nivå. Det drar ovillkorligen med sig en mängd människor nedanför detta ledande skikt, och det återverkar även på bottenskiktet, så att det kan höjas. Det blir på så sätt en allmän höjning av nivån, och på det här området är det trängande nödvändigt att detta sker så snart som möjligt.

Jag ber än en gång att få tacka justitieministern. Jag hoppas att justitieministern, såsom han försäkrat, kommer att ha sin uppmärksamhet fästad vid detta område, hur obehagligt det nu än kan vara, och att hans handgångne män i departementet håller ögonen väl öppna, på det att vi må kunna få den rättelse som vi på detta område så väl behöver.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Det gläder mig att herr Dickson och jag är överens om att vi knappast kommer åt denna företeelse med lagstiftning och rättsliga ingripanden, utan att det är upplysning och uppfostran som på längre sikt är utslagsgivande.

Jag vill inte underlåta att understryka vad jag sade i mitt svar, nämligen att dessa tidskrifter är föremål för en ständigt uppmärksamhet vid den granskning som tryckfrihetsförordningen förutsätter. Jag har under det senaste halv-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

året fem gånger haft anledning att ingripa och överlämna tryckalster av detta slag till åtal enligt tryckfrihetsförordningen.

Det är dock mycket svårt att domstolsvägen komma till rätta med missförhållandena på detta område. Det är ju så att ett misslyckat åtal betraktas som och utgör en god reklam för alstret i fråga, och det har förekommit flera gånger, att om domstol har förklarat en viss tidskrift, en viss artikel eller en viss bild icke brottslig, så har utgivaren inte dragit sig för att direkt ange i reklamen: »Godkänd av svensk domstol». Man måste därför vara försiktig.

Däremot kan jag inte vara överens med herr Dickson när det gäller frågan om i vad mån man kan påverka tryckerierna. Jag tror inte att tryckeriet härvidlag har någon större betydelse. Tryckericheferna lär nog inte lägga några moraliska aspekter på frågan om vilka alster deras tekniska resurser frambringar, och lagstiftaren har ju också i tryckfrihetsförordningen förutsatt en annan form för ansvarets utkrävande.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Den fråga vi här behandlar har intresserat mig under många år, och jag har också vid skilda tillfällen haft möjlighet att ta upp den i riksdagen.

Jag skall villigt medge, att när man diskuterar frågor av denna art, är man inne på utomordentligt svåra områden. Det är inte så lätt att klara ut begreppen. Detta sammanhänger med kluvenheten i hela vårt kulturliv. Men det förhållandet, att ordet *anständighet* är något som kan missbrukas och att sedlighet kan förväxlas med ljusskygghet, innebär väl inte att vi som enskilda och som folk kan göra oss av med de värden det här gäller, svärdefinierbara men omistliga, de värden som innesluts i de förkättrade orden »tukt och sedlighet».

Frihet är ju också ett sådant där myc-

ket svärdefinierbart ord, och man kunde ställa frågan: Vad är egentligen frihet för någonting? Är friheten i sig själv ett absolut värde? Måste inte friheten förenas med och länkas samman med andra moraliska imperativ? Saknas de, menar jag, blir väl själva friheten till självsväld. Utan tvekan är friheten tungan i vår demokrati. Den ger oss luft och låter oss leva. Men det är av lika stor vikt, att den luft vi andas inte är skämd, ty eljest riskerar vi ohälsa och förgiftning, även om våra lungor är aldrig så friska.

Hurudan är nu luften och innehållet i de tryckalster, som här har aktualiserats både i riksdagen och i andra sammanhang med skilda utgångspunkter? Bör inte allt samhällsbyggande i hem och skola gå ut på att dana starka karaktärer och personligheter, att inspirera till trohet, rätt och sanning, att visa att sanning och rättrådighet är en tillgång för den enskilde och för folken? Jag tror att vi är överens om det. Det slag av tryckalster vi här talar om verkar i motsatt riktning. Till vad förvandlas då friheten? Esaias Tegnér säger på ett ställe: »Det är med friheten som med elden. Binder du honom vid härden, så sprider han värme och trevnad omkring dig, men släpper du honom lös, så bränner han dig själv och taket över ditt huvud.»

Jag tror att detta är riktigt. Frihetens eld måste brinna på ansvarets härd. Jag tror att vi alla är överens om att den fria pressen, som kan leva och röra sig tack vare tryckfriheten, hör till våra omistliga värden. Den friheten har människor före oss slagits hårt för, och vi vill inte tumma på den eller ta bort en enda millimeter av den. Jag kan för min del helt instämma i Torgny Segerstedts ord: »Det fria ordets rätt är en god sak i lugna idylliska förhållanden, och i stormtider är det fria ordets rätt en fråga på liv och död.»

Sedan detta är sagt på ett sådant sätt att det inte kan förvrängas, vill jag lika

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

tydligt framhäva som min mening, att om friheten inte har sällskap med ansvar, kan friheten bli sin egen fördärvare. Om alla levde och handlade efter Kants etiska maxim, »handla alltid så att ditt handlande kan upphöjas till allmän regel», så kunde man slopa en hel del lagar och förordningar. Men lagstiftarna har inte trott på den totala friheten på hithörande område, och därför har vi fått kap. 7 § 4 mom. 12 i tryckfrihetsförordningen, motsvarande strafflagen kap. 18 § 13.

Genom denna lag har samhället velat gardera sig och skydda sig mot destruktiva krafter som i skydd av tryckfriheten, med olika motiveringar och med det tryckta ordet som medel, inte drar sig för att okra på ett urspåret och snedvidret sexualliv och även egga till ett sådant. Vad dessa skrifers utgivare hatar mest av allting är just de begränsningar som tryckfrihetslagen ålägger dem. Hur skulle det se ut om lagen inte funnes? Det kan man förstå om man tar del av det material som JK och andra myndigheter slagit ned på. Är man inte nöjd med det, kan man gå till polisens sedlighetsrotel, som gärna står till tjänst med material.

Vad många i detta land undrar är varför lag inte får vara lag, varför inte gällande lag tillämpas strängare än vad som sker. Då en skrift innehåller skildringar som måste sägas sära tukt och sedlighet, så finns tryckfrihetsrättsligt sett inte ett bättre rättesnöre än vad som sägs i tryckfrihetsförordningen kap. 1 § 4, att man alltid skall fästa sin uppmärksamhet mera på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på syftet mer än på framställningssättet.

Behöver man sväva i ovisshet om just syftet med pornografialstren? Jag tror inte det. Syftet är ganska uppenbart. Det är populärpornografien i form av tidskrifter som har den stora läsekretsen och som mer och mer, allteftersom upplagorna växer i storlek, utgör en samhällseligt betydelsefull idealbildare. Syf-

tet och inriktningen är det väsentliga. För några år sedan skrev Jan Myrdal i en artikel i Expressen om den höstens pornografi: »Här är inte bara fråga om läderremmar och piskningar, här råder en stämning av kvinnlig homosexualitet och incestatmosfär i samband med rakknivar, blod, operationsbord och skrik.» Om detta slag av tidskrifter skrev allmänna beredningsutskottet i början av detta år: »Stor risk föreligger för skadliga verkningar bland barn och ungdom, och utskottet förutsätter att myndigheterna tillämpar ett skärpt utnyttjande av de lagliga medel som stå till förfogande, om tillståndet på området inte förbättras.» Har det förbättrats? Nej, det har det sannerligen inte gjort. Det var en ganska sund reaktion mot uselheten som kom fram i utskottets skrivning. En sådan reaktion kan vara betingad av kristen etik, men den behöver inte nödvändigt vara det. Det räcker med vanligt vett.

Men det tycks vara svårt att komma åt det pornografiska eländet. Litteraturombudet i Borås har föreslagit åtal mot fem nummer av tidskriften Piff och mot tre nummer av en annan som heter Raff. Men hans förslag föranledde ingen åtgärd, varför vet jag inte. Är man oviss om vad som ligger i begreppen tukt och sedlighet eller vet man inte vad som skall inkluderas i begreppet pornografi?

Jag har vid annat tillfälle i denna kammare sagt, att med pornografi inte menas skildringar eller bilder av nakenhet i och för sig. Då skulle ju världens främsta mästare i skulptur och målar-konst varit pornografer. Ingen vettig människa har påstått något sådant. Pornografi är affärsmässig spekulation i sexualskildringar och skildringar av sexuallivet lösryckta ur livshelheten. Framställningen blir falsk och förljugen och därmed också skadlig. Reaktionen mot dylikt behöver inte ha sin motivering i kristen livssyn. Det räcker med normala mänskliga renlighetskrav.

Den lag vi nu har skulle ju vara till

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

skydd mot sexualskildringar i ord och bild som är undermännliga, smaklösa och stillösa och som tjänar det enda syftet att degradera det sexuella livet till snusk och undermännlighet. Sadism och perversitet ingår ofta som betydande incitament.

Jag anser, herr talman, att det är en skam för vår kultur och för vårt demokratiska liv att denna förgiftade och förgiftande undervegetation av tryckalster skall kunna dölja sig och växa i skydd av vår tryckfrihetslag. Jag skulle med utgångspunkt från tryckfrihetsförordningen kap. 1 § 4, där det talas om syftet med en skrifts spridning, vilja fråga justitieministern om man inte kunde få snabbare och mera effektiva ingripanden mot dessa tryckalster. Justitieministern säger i sitt svar till herr Dickson, att skrifter av detta slag är föremål för en ständig och noggrann granskning. Att syftet med skrifternas utgivning är att få profit framstår som självklart; utgivarna frågar inte efter om sadden för den enskilde och folket ger en skörd, som blir nog så bitter. Ingen tror väl att syftet med utgivandet av tidningar av detta slag är att ge sann kunskap, att bygga starka karaktärer och personligheter, att inspirera till sanning och rätt. Dylika frågeställningar existerar inte för utgivarna av pornografiska skrifter.

Jag tror inte man kan komma ifrån att de rättsvårdande myndigheterna har ett stort ansvar här, och jag inser att justitieministern är fullt medveten om detta ansvar. Det skulle vara till stor glädje för många, om det fanns möjlighet att oftare visa att lagen har tänder.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag uppkallas av justitieministerns yttrande om min tanke rörande tryckerierna.

Justitieministern har nog rätt i att tryckeriernas ägare många gånger inte lägger någon moralisk aspekt på vad deras tekniska apparatur framställer.

Men det är det som är fel. En tryckare medverkar på detta sätt till att dra ned i stället för att, som man borde, bygga upp. Jag inbillar mig att det finns många tryckare, som i denna allmänna atmosfär inte tänkt på saken men skulle kunna rätta sig, om man gav dem en påminnelse.

Vi läser så gott som varje dag om sexualbrott — våldtäkter och annat — och ändå är det bara en liten del av brotten som kommer till offentligheten. Dessa brott har utan tvivel samband med att tankevärlden hos människor, som kanske inte har mycket annat att fylla sitt huvud med, domineras just av sådana här ting. Det är filmer, det är litteratur och det är bilder som ligger bakom de fantasier som slutligen leder till handling.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Låt mig bara med några ord beröra den straffrättsliga sidan av vad herr Gustafsson i Borås var inne på.

I 7 kap. tryckfrihetsförordningen utsettes inget straff för spridande av tidskrifter, som sårar tukt och sedlighet, utan det hänvisas till strafflagens motsvarande bestämmelser. Därför får knappast 1 kapitlets allmänna regler någon betydelse när det gäller för domstolen att bedöma, om det rör sig om en brottslig skrift eller inte.

Jag skall vidare be att få citera ytterligare ett stycke ur den dom, som herr Dickson åberopade, ett avsnitt som jag tycker är ganska klarläggande för tolkningen av det uttryck det här gäller. Domstolen säger rörande tolkningen av 18:13 strafflagen: »Fastmera måste det anses förutsatt, att uppfattningen om vad som är sårande för tukt och sedlighet komme att skifta från ort till ort och från tid till annan. I viss mån måste bedömningen av om en bild är sedlighetssårande bliva beroende av betraktarens personliga uppfattning, och några

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

fasta allmängiltiga bedömningsnormer torde icke ens för ett visst kort tidskede kunna uppställas.»

Jag tror alltså inte att man kan göra så generella uttalanden som herr Gustafsson i Borås gjorde.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Under de senaste åren har ju debatter om detta i och för sig mycket viktiga ämne ganska regelbundet ägt rum här i kammaren. Vid diskussionerna har någon röst från pressens eget håll sällan gjort sig hörd, trots att man, inte minst inom pressen, vid olika tillfällen uppmärksammat ämnet. Jag kan i anslutning till vad justitieministern sagt nämna, att inom en av pressorganisationerna har då och då — senast för några år sedan — lämnats ingående redogörelser för den praxis justitiedepartementet tillämpat vid övervakningen av tryckta skrifter av detta slag. Jag tror man måste säga att detta verkat så, att de som kritiskt granskat dessa ting har fått en känsla av att övervakningen skötts med både omdöme och ansvar.

Det råder inga delade meningar om det berättigade i de hårda och även mycket kategoriska omdömen som såväl justitieministern som herrar Dickson och Gustafsson i Borås uttalat rörande detta slag av geschäft, som sannerligen inte är värdigt vare sig utgivare av tryckt skrift eller tryckare. Å andra sidan måste man nog — åtminstone i vidare mån än fallet tycks vara med herr Dickson — ha klart för sig svårigheten att ingripa på detta område.

För det första kan man inte — som justitieministern också säger — tänka sig ett tillstånd, där vad som anses oanständigt i Borås betraktas på ett helt annat sätt i Alingsås, för att nu nämna de båda städer som herr Dickson och Gustafsson representerar. Men det kan mycket väl bli så, om det inte finns någon enhetlig norm, något försök till

objektiv norm. Det har verkligen gjorts ansträngningar att åstadkomma en sådan norm, men det har då blivit klart hur stora svårigheterna är att få en klar gräns för var ett censuringripande kan ske och var ett sådant ingripande inte kan ske. Det är ingen tvekan om att det skulle bli någon form av censur. Man skulle nog kunna tänka sig detta, om man vore övertygad om att den komme att verka lika och verka objektivt i varje situation.

Men hittills har vi faktiskt inte kommit dithän. Det frapperade mig att man i de inlägg som har gjorts har talat om de pornografiska tidningarna men inte om de pornografiska böcker, vilka, såvitt jag kan förstå, i stort sett är skrivna i samma syfte och vilka, i varje fall på senare tid, har givits ut i förvånande stora upplagor. För att inte göra reklam för något sådant alster skall jag inte nämna vare sig författarens, förläggarens eller boktryckarens namn. Det är nog fler än jag i denna kammare som känner till detta. Dess bättre är det dock så, herr talman, att några eller åtminstone något av de företag som har inriktat sig på att förtjäna pengar i denna bransch totalt har misslyckats. Vissa av ifrågavarande tryckalster har försvunnit, och företag har gjort konkurs. De publikationer av detta slag som finns kvar kommer inte ut i särskilt stora upplagor. Lyckligtvis finns det också periodiska publikationer av annat slag här i landet, och dessa kommer ut i upplagor av helt annan storlek, vilket visar att det är en mycket liten del av den svenska läsekretsen som köper dessa pornografiska skrifter jämfört med dem som köper godtagbara publikationer av olika slag.

Som jag redan sagt anser jag att man, innan man tänker på censur, måste göra klart för sig hur svårt det är för myndigheterna att dra en objektiv gräns, en gräns som dessutom skulle vara godtagbar och överensstämmande med allmänt rättsmedvetande på detta område, vil-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot vissa pornografiska tidskrifter

ket ändå är och måste vara ganska vidsträckt.

För det andra bör man inte överdriva omfattningen av den här litteraturfloran. Den förekommer, som sagt, i alla länder, och jag är inte säker på att den är större i Sverige än på andra håll. Jag skulle knappast tro att den är det.

Utöver vad jag nu har anfört vill jag säga, att den publik, som utgör marknaden för skrifter av det här slaget, torde vara ganska begränsad och bestå av människor med ett alldeles speciellt skaplynn. Därtill vill jag, herr talman, understryka att vi på detta område lika väl som när det gäller den allmänna nyhetspressen får betala priset för tryckfriheten därigenom att felaktiga nyheter lämnas, klavertramp begås. Det är ofrånkomligt, ärade kammarledamöter, att vi får räkna med att pressfriheten i vissa fall missbrukas. Det enda som i längden kan motverka pornografien är stigande folkupplysning, förbättrad smak, bättre sinne för vad som är värdigt upplysta människor. Därvidlag behöver vi nog inte vara alltför pessimistiska. Just det att vi inte gömmer undan sådana här tryckalster, att vi inte smusslar, gör det möjligt att ha sådana här diskussioner, där den avslöjande strålkastaren inriktas på icke önskvärda förhållanden. Jag tror, herr talman, att vi handlar riktigt när vi inte gör det fria ordets svans, som jag skulle vilja kalla denna företeelse, större och farligare än den är. Samtidigt är det viktigt att hålla ögonen på den, som här skett genom debatter i kammaren. Men att införa någon censur som vore både rättsenlig och smakenlig och omdömesmässig godtagbar, det torde vara mycket svårt. Vi får nog hålla oss till den mera långsiktiga metod som heter höjande av allmän smak, stigande folkupplysning. Den metoden kommer nog att visa sig vara den effektivaste.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag har inte den minsta

lust att på något sätt arbeta för att pressens frihet beskäres. Men pressen ålägger sig själv vissa modifikationer och har kommit överens om att följa vissa normer.

Herr Ståhls resonemang om att de som spekulerat i att tjäna pengar på tidskrifter av detta slag skulle ha misslyckats är nog inte med verkliga förhållandet överensstämmande. Jag har i år haft tillfälle att tillsammans med ett team granska denna fråga mer ingående. Vi har framlagt våra synpunkter för justitieministern, som ställde sig mycket välvillig, även om han icke kunde dela vår optimism att vi på lagstiftningssvägen skulle kunna komma till rätta med problemet. Det viktiga förhållandet är ju, att upplagorna för de s. k. kolorerade veckotidningarna av en bättre art — det är kanske inte skäl att räkna upp dem, men det finns åtskilliga sådana som innehållsmässigt visserligen inte är så särskilt djupgående men som dock är tolerabla som underhållsläsning — håller på att sjunka, under det att upplagorna för de typer av tidskrifter, som herr Dickson m. fl. pekat på, undan för undan stiger. När vi delgav hans excellens statsministern de uppgifter, som vi kunnat skaffa, ställde han sig ganska förstående till våra synpunkter och uttryckte sin ängslan för att utvecklingen skulle gå åt det hållet.

Inte minst i familjer, som har barn i uppväxande ålder, frågar man gång efter annan: »Kan ingenting göras på detta område? Vi hittar dessa tidskrifter hos våra barn i åldern 11, 12, 13, 14 och 15 år. Gör ni ingenting i riksdagen? Har ni inga åsikter i denna fråga?» Vi svarar: »Det är inte lätt att göra någonting. Det är ett oerhört svårbemästrat område.» Att läsarna av dessa tidskrifter röner inflytande, tror jag ingen kan bestrida. Hur skulle det vara möjligt att läsa dem utan att påverkas?

Det är sant att moraliska normer kan skifta från tid till annan. Men det finns dock moraliska normer som man kan

Svar på interpellation ang. införsel i lön för ådömt skadestånd

följa om man vill, och de är uttryckta i tio Guds bud och har sin fulländning i Matt. 5:e, 6:e och 7:e kap.

Herr **DICKSON** (h):

Herr talman! Jag är ledsen, om jag gör min vän Manne Ståhl missräknad, men hans förhoppning att stigande folkupplysning skulle kunna lösa denna fråga är nog grundad på rätt lös sand. Vi har haft stigande folkupplysning länge, men herr Ståhl kan i justitiedepartementet få höra att det har gått mer och mer utför på det område vi här diskuterar under samma tid som folkupplysningen stigit. Detta är inte en fråga om upplysning utan om moral.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. införsel i lön för ådömt skadestånd**

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Hallén har frågat mig, om jag anser att införsellagen bör bli tillämplig på skadestånd på grund av brott. Vidare har herr Hallén frågat, om det är tänkbart att med hänsyn till ungdomsbrottsligheten — i avvaktan på pågående utredning om införselinstitutets tillämpning när det gäller ådömt skadestånd i allmänhet — genomföra en provisorisk lagstiftning, som begränsas till egendomsbrott, innefattande skadegörelse, stölder, rån o. d.

Till svar på interpellationen får jag anföra följande.

Frågan om åtgärder för att få till stånd effektivare betalning av skadestånd som utdömts för brottslig gärning har, som interpellanten påpekar, under senare tid behandlats i riksdagen vid flera tillfällen. Därvid har bl. a. ifrågasatts, om det inte skulle vara möjligt att använda införselinstitutet för indrivning av sådana skadeståndsfordringar.

Regeringens inställning till denna fråga har klargjorts i ett interpellationssvar av statsministern i denna kammare den 2 december 1958. I interpellationssvaret framhölls, att det förelåg ett nära samband mellan frågan om införselinstitutets tillämpning i dessa fall och utsökningsväsendets reformering och att regeringen därför hade ansett det mest ändamålsenligt att frågan upptogs vid den förestående revisionen av utsökningsslagen. Därjämte erinrades om att riksdagen på våren 1958 hade uttalat sig i frågan och intagit samma ståndpunkt.

Redan år 1957 igångsattes inom justitiedepartementet en förberedande översyn av utsökningsslagen och därmed sammanhängande lagstiftning. Vid denna utredning har bl. a. insamlats en del material till belysning av frågan om effektivisering av betalningen av skadestånd på grund av brott. Det torde vara av intresse att här från detta material redovisa vissa uppgifter, som belyser den omfattning, i vilken villkorligt dömda fullgör sin skyldighet att ersätta skada. Uppgifterna omfattar villkorligt dömda, som den 1 december 1959 stod under övervakning och vilkas prøvotid då hade varat minst ett år. Skadestånd har utdömts i 50 procent av fallen. Föreskrifter om tid och sätt för betalningen har meddelats endast i 12 procent av de fall, där skadestånd utdömts. I 62 procent av de fall där föreskrifter hade meddelats har skadeståndet helt eller delvis erlagts, medan motsvarande procenttal för övriga fall är 32. Härav synes kunna slutas, att en väg att nå bättre betalningsresultat när det gäller villkorligt dömda är att domstolarna i större utsträckning utnyttjar möjligheten att ge särskilda föreskrifter om skadeståndsbetalningen i den villkorliga domen.

Sedan lagberedningen numera har avlämnat förslag till jordabalk, har beredningen den 30 september 1960 fått i uppdrag att gripa sig an med utsökningssäkten och alltså fullfölja det arbe-

Svar på interpellation ang. införsel i lön för ådömt skadestånd

te som redan har påbörjats av den nyss omnämnda särskilda utredningen. I direktiven har frågan om eventuell utvidgning av införselinstitutets tillämpning särskilt framhävts, och det har förutsatts att beredningen, i den mån den under utredningens gång finner anledning därtill, skall kunna framlägga förslag till partiella reformer. Jag är inte för närvarande beredd att taga ställning till om det är möjligt och lämpligt att, såsom interpellanten har ifrågasatt, genomföra en provisorisk lagstiftning, som medger införsel för skadestånd på grund av vissa speciella typer av brott. Det ankommer enligt det sagda på lagberedningen att överväga denna fråga. Jag är emellertid fullt ense med interpellanten, att det är mycket angeläget att få till stånd en effektiv betalning av skadeståndsfordringar som grundas på brottslig gärning.

Härpå anförde

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret, vilket jag finner vara präglad av en positiv och välvillig inställning till frågan om effektivisering av ådömda skadestånd på grund av brott. Statsrådet har erinrat om att statsministern i svar den 2 december 1958 på en fråga angående ungdomsbrottsligheten förklarat, att det förelåg ett nära samband mellan frågan om införselinstitutets tillämpning i dessa fall och utökningsväsendets reformering och att regeringen därför hade ansett, att vid frågan om revision av utökningslagen även frågan om en utvidgning av införselinstitutets tillämpning i här berörda fall borde prövas. Herr statsrådet har erinrat om att en sådan utredning påbörjades redan 1957 och att lagberedningen den 13 september i år fått i uppdrag att ta itu med utökningslagen. I direktiven har understrukits, att frågan om införselinstitutets utvidgning skall uppmärksammas.

Jag är mycket tillfredsställd med denna upplysning, som visar att frågan förts ett viktigt steg framåt. Att statsrådet inte vill föregripa spørsmålets lösning genom en provisorisk lagstiftning, innan lagberedningen sagt sitt ord, får jag erkänna är helt naturligt.

Statsrådet fäster själv uppmärksamheten på att i fråga om villkorligt dömda under en viss tidrymd hade skadestånd utdömts i 50 procent av fallen. Anvisningar om tid och sätt för skadeståndets betalning hade givits endast i 12 procent av fallen. Att det i alla fall varit effektivt framgår av att av denna grupp av till skadestånd dömda hade inte mindre än 62 procent helt eller delvis betalt sitt skadestånd. Statsrådet har säkerligen riksdagen med sig, då han uttalar önskvärldheten av att domstolarna mer allmänt än hittills utsätter bestämmelser om tid och sätt för skadeståndets betalning. De villkorligt dömda frestas annars lätt att tro, att det ådömda skadeståndet inte är så allvarligt menat.

Men även om man effektiviserar skadeståndsbetalningen, så låder vid denna anordning vissa olägenheter. Ett betydligt ökat arbete lägges på landets skyddskonsulenter och på en del håll höjs också kravet på en utökning av deras antal. Även om så skulle ske, kvarstår likväl, att dessa saknar befogenheter att effektivisera kontrollen. I pressen har nyligen — det var för ett par veckor sedan — meddelats, att en ny giv mot unga lagöverträdare har lanserats av Stockholms rådhusrätts tionde avdelning, den s. k. ungdomsroteln, där det föreskrevs, att den dömde, en 17-årig yngling, skulle genom månatliga avbetalningar ersätta målsägaren med 20 kronor i månaden. Det ådömda skadeståndet var 700 kronor. Man frågade sig, hur det skulle gå, om den dömde uraktlät att betala. Vederbörande svarade då, att det villkorliga anståndet inte kan anses förverkat. Det nya omhändertagandeinstitutet på två veckor, som riks-

Svar på interpellation ang. införsel i lön för ådömt skadestånd

dagen beslutat, kan ej heller komma i fråga. Myndigheterna hade till och med varit tveksamma om att utkräva betalningarna. Man fruktade att den dömde bara skulle sluta att arbeta. Man måste väl, säger den tillfrågade, jourhavande på ungdomsavdelningen, finna ett sätt, som tvingar den dömde att betala. Här anmäler sig införselinstitutet som en framkomlig väg. Kan man, som riksdagen beslöt häromåret, kombinera en villkorlig dom med både böter och skadestånd, bör man också kunna komplettera dylika beslut genom att tillgripa lagen om införsel i lön i sådana fall.

Villkorligt dömda är ofta ungdomliga förbrytare, och domstolarna kan vad gäller dem i många fall tänkas avstå från både böter, skadestånd och — i framtiden — införsel i lön. Men frågan blir allvarligare när det gäller de ovillkorligt dömda. Jag vill i detta sammanhang värja mig för misstanken att höra till dem, som ständigt ropar på skärpta straffsatser. Här är nämligen icke fråga om straff över huvud taget, lika litet som det kan kallas straff, om samhället förmår någon att återlämna en stulen penningssumma till ägaren. Att man skall göra rätt för sig i första hand mot den man kränkt, är en princip helt i överensstämmelse med det allmänna rättstänkandet. I Västtysklands lagstiftning har denna princip vunnit tillämpning alltmer.

Jag begynte min aktion för införselinstitutets utvidgning 1952. Närmaste anledningen var bilstöldernas våldsamt stegrade siffror. Klientelet utgjorde och utgöres alltjämt övervägande av ungdomar.

I pressen har refererats ett fall, där en sådan ung människa dömts villkorligt inte mindre än nio gånger. Skadestånd har däremot aldrig utdömts, förmodligen därför att han vid varje rättsfall saknat arbete och medel. Man kan fråga sig, om domstolen ansåg att han inte ens i en framtid skulle kunna få några inkomster. Jag behöver inte

referera de starka ord som JO använt i en av sina ämbetsberättelser för senare år — de återgavs för resten i första kammaren under en debatt i en liknande fråga den 4 maj detta år — där han talade om vikten av att skadeståndsbestämmelserna effektueras både för att skydda den kränkte och för att erinra dem, som har förbrutit sig, om att samhället reagerar ordentligt mot brott. Även riksåklagaren har understrukit detta i en rundskrivelse till landets domstolar, där han framhållit vikten av att man preciserar bestämmelserna om tid och sätt för skadeståndsbetalningarna.

Skadegörelse på motorfordon kan vara ödeläggande nog för många fordonsägare som känner hela sin existens vara beroende av tillgången till fordonet. Men ännu mer upprörande, herr talman, blir dessa egendomsbrott när de utövas — såsom ofta framgår av pressen — mot gamla, fattiga och hjälplösa människor. Det kan vara fråga om folkpensionärer som genom sparsamhet och försakelser har knäpat ihop några tusen kronor. Så råkar de ut för ett rån, kanske också i förening med hemfridsbrott och misshandel, och blir berövade vartenda öre. Brottslingen får i ett sådant här fall naturligtvis ovillkorligt straff och blir i regel också ådömd att erlagga skadestånd. Men vad har de gamla, bestulna och utplundrade för glädje av att brottslingarna får en tids fängelsestraff, om inte samhället samtidigt skaffar sig resurser för att förmå dem att göra rätt för sig gentemot de bestulna? Allmänna opinionen i vårt land reagerar mycket starkt mot att så inte sker.

Jag tror emellertid att den lagstiftning som nu förberedes i departementet till stor del skall råda bot på dessa missförhållanden, så att man kan vinna det dubbla syftet att låta de unga förbrytarna förstå och känna, att samhället obönhörligt reagerar mot brottslingar som inte vill göra rätt för sig, och

Svar på fråga ang. domänverkets inköp av skog

å andra sidan ge medborgarna en känsla av att samhället verkligen ställer till deras skydd de maktresurser, varöver det förfogar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. domänverkets inköp av skog**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Kroks-torp har frågat mig vilka risker jag anser föreligga för att den inköspolitik som domänverket bedriver när det gäller skogsmark skall på lång sikt leda till genomgripande förändringar i äganderättsförhållandena mellan enskilda och staten i fråga om våra skogar.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Domänverkets totala skogsmarksinnehav utgör för närvarande 3 884 776 ha eller 18 procent av landets skogsmarksareal. Med hänsyn till kronoskogarnas belägenhet är dock den värdemässiga andelen — med fastighetstaxeringsvärdena som beräkningsgrund — endast cirka 10 procent.

Under tioårsperioden 1950—1959 har domänverket med medel ur den s. k. markfonden förvärvat i runt tal 18 000 ha skogsmark. Under samma tid har verket försålt omkring 6 000 ha skogsmark. Köpeskillingarna för den förvärvade skogsmarken med inägor och impediment har uppgått till i runt tal 28 milj. kronor. Domänverket har under motsvarande tid försålt mark för jordbruks- och bostadsändamål för omkring 31 milj. kronor. Under den angivna tiden har markfonden genom dessa köp och försäljningar samt genom ränteintäkter och inkomster av vissa ersätt-

ningar m. m. tillförts nytt kapital i sådan utsträckning att fonden ökat från 31,3 milj. kronor till 46,1 milj. kronor. Den 30 september 1960 uppgick fonden till 48,6 milj. kronor.

Den kraftiga uppsamling av medel som under senare år ägt rum inom markfonden har tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Sålunda uttalade 1957 års riksdagsrevisorer enhälligt att det inte kunde anses tillfredsställande, att mycket betydande belopp samlades på domänverkets markfond utan att återköp kom till stånd. Det allmännas markpolitik borde nämligen bedrivas efter de av riksdagen fastställda riktlinjerna, innebärande att medel som inflyter till markfonden vid försäljning och annan överlåtelse av på domänfonden redovisad mark skall användas för återköp av skogsmark.

Enligt en för några år sedan inom domänverket gjord prognos skulle den dåvarande markfonden jämte beräknade nytillskott kunna medge en ökning av verkets värdeinnehav i fråga om skog och skogsmark med 5 å 10 procent, innebärande en ökning av verkets andel av landets samlade skogs- och skogsmarksvärden med högst 0,5 å 1,0 procent.

Omfattningen av domänverkets markinköp under den senaste tioårsperioden har självfallet varit olika inom skilda län. Främst på grund av att hem-buden under senare år varit väsentligt större i södra och mellersta Sverige än i Norrland har nyförvärv av skogsmark huvudsakligast ägt rum inom de förstnämnda delarna av landet.

För min del anser jag att den inköpsverksamhet i fråga om skogsmark som domänverket bedriver icke kan innebära några för hela landet genomgripande förändringar i äganderättsförhållandena beträffande våra skogar.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Svenssons fråga.

Vidare anförde:

Svar på fråga ang. domänverkets inköp av skog

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga. Statsrådet avfärdar mina farhågor för att vi är på väg att komma i obalans när det gäller förhållandet mellan enskilt och allmänt markinnehav. Han påvisade, att statens markinnehav under den senaste tioårsperioden endast har ökat med cirka 18 000 hektar skog. Till detta vill jag framhålla, att enligt statistiken över hälften av denna areal har inköpts under åren 1958—1959, och årets siffra verkar att peka ännu mera uppåt. Detta får jag fram genom att ta del av de hembud, som har gjorts i mitt hemlän.

När nu markfonden ökar, vilket tycks vara det som orsakat den ökade aktiviteten beträffande de statliga markinköpen, är frågan, om markfonden fortfarande skall disponeras av domänverket eller om inte dessa pengar kunde användas på de markområden och de gårdar, som man redan innehar, för upprustningar och förbättringar. Man kan fråga sig, vad denna aktivitet från domänverkets sida beror på. Domänverket har i varje fall i mina hemtrakter, Kalmar län, under de sista femtio åren i stort sett inte fört någon aktiv inköpspolitik. Nu har man med ens under de tre sista åren börjat att köpa och köpa.

Då kommer nästa fråga, nämligen vilken räntabilitet domänverket kalkylerar efter: med hänsyn till inköpspris eller redovisade vinster? Det är ett faktum, att enskilda köpare inte kan följa med i den priskarusell, som blivit följderna av domänverkets aktivitet som köpare under de senaste åren.

För att något underbygga detta vill jag redovisa några siffror från min egen länsdel under de sista åren. Åren 1958—1960 inköptes i norra Kalmar län 1 058 hektar mark, därav 92 hektar åker och resten skog. Under samma tid såldes 34,5 hektar mark och därvid har — det är detta som jag är särskilt oroad av —

inköpspriserna i vissa fall legat över dubbla taxeringsvärdena. Vi får snart en ny fastighetstaxering, vid vilken man skall ta hänsyn till de fastighetspriser, som varit rådande under mellanperioden, de skall så att säga vara normerande. Fastigheten skall åsättas det värde, som en förståndig köpare kan betala, heter det i författningen.

Då är frågan, huruvida det är domänverkets inköpspriser som kommer att bli normerande? I så fall tycker jag att det är kusligt. Vi bönder anser nämligen, att redan taxeringsvärdena vid föregående taxering är alldeles för höga, i synnerhet i fråga om skogsmark. I betraktande av det nuvarande ränteläget och de progressiva skatterna är det nära nog omöjligt att göra några avbetalningar på lån. Det måste väl vara så, att domänverket räknar med helt andra förräntningsvärden och räntekostnader än den enskilde eller en annan statlig myndighet, såsom lantbruksnämnden, får göra vid förstärkning av jordbruk med skog. Domänverket slipper väl i stort sett undan skatt, bortsett från fastighetsskatten. Bönder och framför allt blivande sådana är här i ett klart underläge, det kan man inte komma ifrån.

Skall nu dessa höga inköpspriser, som domänverket kan bjuda, slå igenom i de nya fastighetstaxeringsvärdena, anser jag att det vid kommande generationsväxlingar blir omöjligt för söner att överta sin faders gård. Det är kanske framför allt detta som legat till grund för min fråga rörande domänverkets ökade markinnehav.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Bara några ord! Herr Svensson har inte i sin fråga tagit upp spörsmålet om domänverkets inköpspriser eller den förräntningsprocent, varmed domänverket räknar. Han har bara frågat, om man enligt min uppfattning

kan befara en allvarlig förskjutning mellan olika kategorier av skogsägare.

I anledning av den frågan har jag tillåtit mig — jag är rädd för att herr Svensson har förbisett detta — att hänvisa dels till ett uttalande av riksdagsrevisorerna, dels till innebörden av det allmännas markpolitik, nämligen att medel som inflyter till markfonden vid försäljning och annan överlåtelse av på domänfonden redovisad mark skall användas för inköp av skogsmark. Det är därför egentligen helt i sin ordning, om domänverket med ledning av de anvisningar, som statsmakterna redan har givit, sörjer för att man överväger de hembud som förekommer och som kan variera i olika län och från tid till annan.

Siffrorna för domänverkets inköp under åren 1958 och 1959 säger mycket litet som en jämförelsepunkt under den senaste tioårsperioden. Under den första delen av denna period var hembudet av skogsmark över huvud taget utomordentligt litet, och det gör att inköps-siffrorna under dessa år låg så lågt att de knappast bör komma med i bilden.

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Det kan naturligtvis råda delade meningar om hur markfonden skall användas, och även om statsmakterna en gång uttalat en viss uppfattning beträffande den saken, så är det ingenting som hindrar att statsmakterna vid ett annat tillfälle uttalar sig i en annan riktning.

Vad jag har grubblat över — fastän jag kanske inte fick fram det i min fråga — och som jag anser vara en av huvudorsakerna till de ökade hembuden är de priser som domänverket kan bjuda och som ingen enskild kan betala. Det är detta som jag anser vara den springande punkten i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. ersättning till fiskare som fått sina redskap förstörda genom stormskador

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Bästekille frågat mig, om jag vill medverka till att ytterligare medel anvisas under anslaget Bidrag till fiskare för förlust av fiskredskap m. m., så att de fiskare, som fått sina redskap förstörda vid stormskador, i någon mån kan hållas skadeslösa.

Med anledning härav vill jag först nämna, att tillgången på medel under anslaget Bidrag till fiskare för förlust av fiskredskap m. m. under innevarande budgetår kan beräknas till i runt tal 40 000 kronor. Vidare kan nämnas, att de på statens fiskredskapslånefond under nu löpande budgetår tillgängliga medlen, inklusive inflytande amorteringar, kan beräknas till omkring 65 000 kronor.

Med hittills tillgängliga upplysningar om de i höst inträffade stormskadorna på fiskredskap samt med hänsyn till gällande riktlinjer för den statliga biståndsverksamheten på detta område har jag inte funnit det befogat att föreslå annan åtgärd än den av interpellanten nämnda förskjutningen av amorteringsplanerna för fiskredskapslån, som beviljats i anledning av stormskador hösten 1959. Om emellertid medelsbehovet för bistånd i anledning av årets stormskador skulle visa sig vara väsentligt större än vad som nu är känt, är jag givetvis villig pröva frågan om ytterligare medelsanvisning för ändamålet.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat herr Nilssons interpellation.

Härpå anförde

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr

Svar på interpellation ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering

statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation.

Det är beklagligt att man under det snart gångna året har kunnat säga att det varit svårt att bärga grödan på land, men det har inte varit lättare att bärga den på sjön. I fjol hade man på sina ställen mycket förödande stormskador, och det har vi haft i år också, även om de kanske varit spridda över ett längre kustområde. Men detta har ju inte förbättrat situationen för dem som drabbades redan i fjol.

Jag har full förståelse för den åtgärd som statsrådet vidtagit, nämligen förskjutning av amorteringen ett år framåt. Det är ett gott handtag, det skall inte bestridas. Men när vi nu är i den situationen att vi även i år har haft skador, som enligt uppgifter i pressen på sina håll blivit betydligt större än i fjol — det vet vi dock ingenting med bestämdhet om ännu, men jag förutsätter att länsstyrelserna i vederbörande län fortsätter att inventera skadorna — tvivlar jag starkt på att de medel som finns kommer att räcka.

Jag noterar också med tillfredsställelse det löfte som statsrådet ger i sista meningen av interpellationssvaret, där han säger att om medelsbehovet skulle visa sig vara väsentligt större än vad som nu är känt, så är han villig pröva frågan om ytterligare medelsanvisning för ändamålet. Det löftet tar jag fasta på. Jag är också övertygad om att alla de som beröres av denna fråga är tack samma för att statsrådet har denna positiva syn på saken.

Jag ber att ännu en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Gustavsson i Alvesta frågat mig

1) om jag uppmärksammat vilka följder Kungl. Maj:ts beslut den 15 september 1960 i mål angående statsbidrag för nyelektrifiering kan komma att medföra för arrendatorer, vilka bebor oelektrifierade fastigheter, som på grund av ägarens förmögenhetsställning icke kan komma i åtnjutande av statsbidrag, samt

2) om jag är beredd att medverka till en sådan ändring av nuvarande statsbidragsbestämmelser för nyelektrifiering, att den blivande elabonnentens ekonomiska förhållanden och icke fastighetsägarens förmögenhetsställning blir avgörande vid behandlingen av ansökningar om statsbidrag för elektrifiering av utarrenderade jordbruksfastigheter eller andra helårsbebodda bostäder på landsbygden.

Frågan om en arrendator skall kunna få statsbidrag till elektrifiering av den av honom brukade fastigheten oavsett jordägarens ekonomiska förhållanden var föremål för en interpellation vid 1959 års riksdag av herr Elmwall, som anknöt till kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering.

I mitt svar på den interpellationen framhöll jag bland annat att det vid olika slag av arrenden är regel att det åligger jordägaren att svara för fastigheten tillhörande fasta anläggningar. Med hänsyn därtill och då det ligger i sakens natur att statligt stöd endast kan beviljas den som bestrider kostnaden för åtgärden anförde jag, att frågan om statsbidrag bör bedömas efter en behovsprövning som avser jordägarens ekonomiska ställning. I annat fall måste det befaras att skyldigheten att ombesörja den fasta anläggningen alltmör kom att övervältas på arrendatorn. En sådan utveckling skulle kunna få vittgående verkningar och bland annat leda till att elek-

Svar på interpellation ang. statsbidragsbestämmelserna för nyelektrifiering

trifiering av arrendegårdar, som äges av bolag, universiteten och kyrkan m. fl., skulle komma att bekostas av statliga bidrag, avsedda för andra ändamål. Vidare påpekade jag att frågan om att på arrendegårdarna få till stånd en elektrifiering måste normalt kunna lösas genom arrendeavtalen. Härutöver upplyste jag att förberedelser pågick inom jordbruksdepartementet för att tillsätta en utredning för översyn av arrendelagstiftningen samt att det av interpellanten berörda spørsmålet torde komma att behandlas av utredningen. Denna utredning är sedan ett år tillbaka i verksamhet och kommer efter vad jag inhämtat att ta upp till prövning även nu ifrågavarande spørsmål.

Den av herr Gustavsson nu framställda interpellationen har anknutits till bestämmelserna i 1959 års kungörelse om statligt stöd åt landsbygdens elförsörjning. Huvudregeln i bidragsbestämmelserna enligt denna kungörelse kan i korthet uttryckas så, att ett distributionsföretag som utför nyelektrifiering må erhålla statsbidrag, om företaget är i uppenbart behov av medel för åtgärden och utnyttjat förefintliga möjligheter att på annat sätt anskaffa dem. Oberoende av hur behovsprövningen utfaller kan jämlikt kungörelsens 4 § bidragsgivning komma i fråga, såframt särskilda skäl förefinnes. Vid bedömningen av huruvida dylika särskilda skäl kan anses föreligga torde det som regel vara nödvändigt att företaga viss behovsprövning beträffande de i vederbörande ärende berörda fastighetsägarnas ekonomiska förhållanden.

Som framgår av det anförda tog herr Elmwall i sin interpellation under förra året sikte på bidragsgivningen till arrendatorer enligt rationaliseringskungörelsen, medan herr Gustavsson i årets interpellation för fram motsvarande spørsmål beträffande kungörelsen 1959: 369 om statligt stöd åt landsbygdens elförsörjning. Även om rationaliseringskungörelsen i regel avser elektrifie-

ring av en enstaka fastighet, medan kungörelsen 1959: 369 oftast åsyftar ett flertal fastigheter, torde den behovsprövning som här avses böra ske enligt samma grunder, oavsett efter vilken av kungörelserna bidragsprövningen skall bedömas. Enligt båda kungörelserna är det fråga om att ge bidrag till en rationaliseringsåtgärd som är att jämställa med en fast anläggning. Genom elektrifieringen tillföres sålunda själva fastigheten en värdestegring. Det måste därför vara riktigt att låta behovsprövningen även i förevarande fall principiellt avse den person, vars förmögenhet får ett tillskott på grund av den genom elektrifieringen uppkomna värdeökningen, d. v. s. fastighetsägaren.

Emellertid vill jag framhålla, att vid prövningen av nyanläggningsbidrag till en fastighet hänsyn bland annat måste tas till fastighetens belägenhet i distributionsnätet. Det förhållandet att fastigheten legat så att företaget ej lämpligen kunnat genomföras med mindre fastigheten ingått i nätet, har sålunda bedömts utgöra ett sådant särskilt skäl som enligt kungörelsens 4 § möjliggjort statsbidrag ehuru fastigheten på grund av behovsprövningen bort uteslutas.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Gustavssons interpellation.

Vidare anförde

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Netzen för svaret på min interpellation.

Av svaret att döma har den grupp medborgare det här gäller att bereda sig på att alltjämt sitta kvar i mörker, detta trots att vi lever i TV-åldern. I de flesta områden går vi nu mot en slutelektrifiering av de fastigheter som saknar elektricitet. Vi vet emellertid att det finns en hel del gårdar, som ägaren själv inte brukar — arrendegårdarna — och ofta är ointresserad av att elektrifiera, trots att det vore naturligt att gårdarna ingick i ett elektrifieringsprojekt.

Interpellation ang. formerna för prövning av ansökningar om bidrag ur lotterimedelsfonden

Herr statsrådet återoppar interpellationssvaret till herr Elmwall, i vilket det säges att det åligger jordägaren att svara för fastigheten tillhörande fasta anläggningar, och med hänsyn härtill ligger det i sakens natur att statligt stöd kan beviljas endast den som bestrider kostnaden för åtgärden. Därför bör, säger statsrådet, frågan om statsbidrag bedömas efter behovsprövning som avser jordägarens ekonomiska ställning. Nu är det emellertid enligt arrendelagen så att arrendatorn har möjlighet att elektrifiera fastigheten, om jordägaren vägrar göra detta. Men arrendelagens paragraf blir ju illusorisk genom 1959 års kungörelse om statsbidrag, eftersom arrendator icke har möjlighet att få statsbidrag, enär det är jordägarens ekonomiska ställning som är det avgörande.

Jag kan inte finna att statsrådet här har anvisat någon väg till lösning av detta problem. Visserligen hänvisar statsrådet till att den nu sittande arrendutredningen kommer att pröva detta spörsmål, men även om så sker kommer det att dröja innan utredningen lägger fram sitt resultat. Jag tror att detta kan leda till att elektrifieringsprojekt dels fördröjes och dels försvåras på grund av att man inte vet huruvida arrendegårdar skall medtagas eller inte.

Statsrådet framhåller vidare att fastigheten genom elektrifiering tillföres en värdestegring och att det därför måste vara riktigt att låta behovsprövningen även i förevarande fall principiellt avse den person, vars förmögenhet får ett tillskott på grund av den genom elektrifieringen uppkomna värdeökningen. Men även därvidlag kan man återopa arrendelagen. Enligt den föreligger nämligen inlösningssskyldighet för ägaren i de fall arrendatorn har gjort elektrifieringen, och därvid skall hänsyn tagas till den värdestegring som elektrifieringen inneburit. Arrendatorn har för övrigt sin optionsrätt och med stöd av denna kan man utgå ifrån att

det är han som även i det fallet får del av statsbidraget. Han kan nämligen besitta fastigheten under så lång tid som man normalt räknar med för avskrivning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 188, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 11:o) och 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 6, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 25 och 26, statsutskottets utlåtanden nr 176—190, bevillningsutskottets betänkanden nr 79 och 84, första lagutskottets utlåtande nr 39 och andra lagutskottets utlåtande nr 66.

§ 10**Interpellation ang. formerna för prövning av ansökningar om bidrag ur lotterimedelsfonden**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr RYDÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Till bestridande av kostnaderna i samband med operahusets ombyggnad har medel huvudsakligen anvisats ur lotterimedelsfonden. För ändamålet har också tidigare anordnats särskilda lotterier, de s. k. teaterlotterierna.

Den uppseendeväckande fördyring som inträffat för ombyggnaden har därmed i kostnadsmässigt hänseende kommit att drabba lotterimedelsfonden. Enligt uppgift i generaldirektör Ödens utredning hade intill den 30 juni 1960 drygt 17 miljoner kronor tagits i an-

språk av lotterimedel för ombyggnaden, och de för ombyggnaden avsedda lotterimedlen torde icke förslå för att täcka de merkostnader som uppkommit.

Det är självfallet ett samhällligt intresse att lotterimedelsfonden och de bidrag, som beviljas ur denna, användes på bästa möjliga sätt.

Vad som inträffat torde bl. a. ge anledning till en diskussion huruvida formerna för prövningen och handläggningen av ärenden rörande bidrag ur lotterimedelsfonden är ändamålsenlig särskilt med avseende på bidrag till byggnadsändamål. Det vore av intresse att få en redogörelse för den praxis som utbildat sig härvidlag. Av särskilt intresse är att få veta, huruvida departementschefen anser att de omständigheter, som framkommit i samband med operahusets ombyggnad, ger anledning till ändring i formerna för sådana ärendens kostnadsprövning och handläggning i övrigt. Och i synnerhet synes det böra övervägas om handläggningen i vad avser bidragsärenden av mera kostnadskrävande natur kan utformas på ett ur ekonomisk synpunkt betryggande sätt.

Med hänvisning till det ovan anförda och till angelägenheten av att även andra kammaren beredes tillfälle att diskutera dessa spörsmål anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet i tillfälle att för kammaren lämna en redogörelse för den administrativa praxis som tillämpas i fråga om ansökningar om bidrag ur lotterimedelsfonden särskilt i vad gäller byggnadsändamål av mera kostnadskrävande natur?

2. Vill herr statsrådet pröva frågan om en sådan ändring i formerna för ifrågasvarande ärendens kostnadsprövning och handläggning, att garantier kan vinnas för att lotterimedelsfondens medel kommer till användning för avsedda kulturfrämjande ändamål?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. barnbyn Skå

Ordet lämnades på begäran till

Herr NELANDER (fp), som anförde:

Herr talman! De förhållanden som blottats i samband med homosexhärvan vid Skå-Edeby har framkallat frågan, huruvida ledningen för barnbyn liksom det allmänna på ett rätt sätt handlagt sin ömtåliga uppgift. Att man här har att arbeta med ett särskilt svårt klientel är uppenbart. Att stora krav ställes på personalen torde också vara klart. Samhället måste ha resurser att hjälpa dessa psykiskt missanpassade barn.

Inte minst sambandet mellan homosexaffären vid barnbyn och mordet på den tioårige pojken i Hammarby gör emellertid, att man måste se ytterst allvarligt på denna sak. Främst gäller väl detta kontrollen vid anställande av personal liksom under verksamhetens gång. När rykten om abnorma förhållanden enligt uppgifter var i svang redan för fyra å fem år sedan, borde väl detta ha lett till mera noggranna undersökningar och kontroller. Frågan om personalens utbildning torde också böra tas upp i detta sammanhang.

Att en verklig inspektion inte gjorts av medicinalstyrelsen på sju år eller sedan socialstyrelsen fränkopplades anstalten är också anmärkningsvärt. För övrigt hade ju barnavårdskommittén föreslagit socialstyrelsen som inspektionsmyndighet även för Skå. Kanske kan man beträffande inspektionen här tänka sig en kombination.

Med anledning av det inträffade och i anslutning till ovan anförda synpunkter anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att inspektionen av Skå-Edebyhemmet skötts på ett tillfredsställande sätt?

2. Avser herr statsrådet att vidtaga åtgärder i syfte att i görligaste mån garantera att personalvalet för de svåra

Interpellation ang. principerna för inspektion av anstalter under medicinalstyrelsens tillsyn — Interpellation ang. kontrollen över statliga byggnadsföretag i syfte att förhindra onormala kostnadsstegringar

vårduppgifter, som anstalten har, blir tillfredsställande?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. principerna för inspektion av anstalter under medicinalstyrelsens tillsyn

Fru LIDMAN-FROSTENSON (h) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! De uppgifter som framkommit om förhållandena på barnbyn Skå måste inge allvarliga betänkligheter beträffande skötseln och tillsynen av anstalten. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1952 med bestämmelser om den centrala tillsynen över vissa anstalter är medicinalstyrelsen huvudtillsyningsmyndighet över anstalter som har vård av psykopatiska och nervösa barn. Enligt kungörelsens 2 § har medicinalstyrelsen sålunda »tillsyn över anstalten i dess helhet och vården i allmänhet där». Det har uppgivits att medicinalstyrelsen inte företagit någon inspektion på Skå sedan 1953, eller under en tid av sju år. Man frågar sig därför vilka principer och praxis medicinalstyrelsen tillämpar när det gäller inspektion av anstalter, som står under styrelsens tillsyn enligt ovannämnda kungörelse.

Aberopande det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet redogöra för vilken princip och praxis medicinalstyrelsen tillämpar i fråga om inspektioner av anstalter, som står under styrelsens tillsyn?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. kontrollen över statliga byggnadsföretag i syfte att förhindra onormala kostnadsstegringar

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr MAGNUSSON i Borås (h), som anförde:

Herr talman! Under senare tid har i fråga om statlig byggnadsverksamhet förekommit åtskilliga fall där kostnaderna under hand stigit så kraftigt, att man kan fråga sig om fullständig projektering och kostnadsberäkning över huvud taget förekommit eller om vederbörande myndighet gjort allt vad som göras kan för att hålla kostnaderna nere. Som exempel kan nämnas ombyggnaden och reparationen av operahuset, där de först uppgivna kostnaderna mer än tredubbats.

Att vissa justeringar i kostnads kalkylerna kan förekomma på grund av prisstegringar o. dyl, är uppenbart, särskilt om arbetet drar ut på tiden. Ett oeftergivligt krav är emellertid att vederbörande myndighet eller myndigheter noggrant övervakar arbetets fullföljande och tillser att kostnadsramen i möjligaste mån hålles.

Uppenbart är att nuvarande ordning inte fungerar tillfredsställande och att speciella åtgärder måste vidtagas för att förhindra att kostnaderna tar sådana proportioner, att de inte står i rimlig relation till de kostnadsberäkningarna man från början utgått ifrån.

Aberopande det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet redogöra för på vilket sätt vederbörande myndighet eller myndigheter utövar kontroll över statliga byggnadsföretag för att förhindra onormala kostnadsstegringar under arbetets bedrivande?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 370, i anledning av väckt motion om viss ändring i folkpensioneringslagen; och

nr 371, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot mörkerolyckor i trafiken, m. m.

§ 15

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 189, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 6 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 16

Anmälades, att följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr

184, angående omorganisation av örlogsvarven, under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

nr 872, av herr *Wachtmeister*,

nr 873, av herr *Senander m. fl.*,

nr 874, av herr *Boija m. fl.*,

nr 875, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., och

nr 876, av herr *Rydén m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.33.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 november

Kl. 10.00

§ 1

Svar på interpellation ang. planeringen för den framtida malmutlastningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Helmer Holmberg frågat statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet om denne är beredd att påverka planeringen för den framtida malmutlastningen så att den tilltänkta Rombakshamnen icke behöver byggas utan i stället behovet av ökad utskeppningskapacitet kan tillgodoses genom anordningar på svenskt område.

Med anledning av interpellationen, som överlämnats till mig för besvarande, får jag anföra följande.

De uppgifter om den nya malmhamnen på Svartön, som herr Holmberg lämnar i sin interpellation, grundar sig på vad som under pågående utredning återgivits i tidningarna. Det slutliga förslag till hamn, som fastställts och vars genomförande nu påbörjats, har ett annat utseende. Den nya hamnen på Svartön kommer att kunna vid lågvatten mottaga fartyg på upp till 35 000 ton. För närvarande kan det icke förutses, att större fartyg kan gå in i Bottniska viken. Den blivande farleden in till Svartön, som får fullt tillfredsställande navigationsförhållanden, kan i framtiden fördjupas, om större fartyg måste mottagas eller i syfte att motverka landhöjningen. Hamnen ges sådant tekniskt utförande, att den kan utbyggas för en årlig utlastning av minst 12 milj. ton. Genom att frågan om en fullgod farled till nuvarande hamnläge

Svar på interpellation ang. planeringen för den framtida malmutlastningen

kunnat lösas, har kostnaderna för malmskeppningen blivit lägre än vid en förläggning av hamnen till Sandön, varjämte hamnfrågan på lång sikt lösts även för Luleå stads oljehamn och Norrbottens järnverk.

Projektet att bygga ytterligare en malmhamn på norsk sida är alltjämt föremål för utredning och förhandlingar och kan ännu icke bedömas. Det är självfallet i första hand LKAB, som har förutsättningar att bedöma, vilka hamninvesteringar som erfordras för malmtransporterna genomförande.

De allmänna synpunkter, som herr Holmberg framfört beträffande en ny malmhamn i Luleå, nämligen att den skall ge möjlighet till ökning av transporterna över Luleå, synes ha tillgodosetts genom det nu beslutade projektet. Luleå stadsfullmäktige har även uttalat sig till förmån för alternativet Svartön.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. I korthet skall det väl tolkas så att regeringen inte vill blanda sig i LKAB:s förehanden i fråga om malmhamnbyggena. Jag kan också hålla med finansministern om att det i första hand åligger LKAB:s ledning att bedöma vad som bör ske i fråga om nya investeringar för malmtransporterna i Norrbotten.

Men jag är förvånad över att regeringen betraktar det som självfallet att det skall gå till så som nu har skett. Det gäller ju dock investeringar som går löst på hundratals miljoner, och det handlar om projekt med mycket vittgående konsekvenser långt utöver den verksamhet LKAB bedriver.

Även regeringen har ju brukat hävda, att statsmakterna inte bör överlåta åt företagsledningarna att ensamma be-

stämna om sådana saker. Den tanke, som ligger bakom lokaliseringsutredningarna och andra näringspolitiska ingripanden från regeringens och riksdagens sida, är enligt min mening en riktig inställning, nämligen att samhället skall ha ett mycket betydande inflytande på sådana här frågor.

Det är bäst om statsmakterna är med på ett tidigt stadium i sådana sammanhang och före stora byggnationer och näringspolitiskt viktiga åtgärder skaffar sig både insikt och inflytande på vad som skall ske. Det är avgjort bättre än regeringsingripanden i efterhand, såsom ett just nu aktuellt fall i Stockholm visar.

Jag skall visst inte påstå att malmhamnbyggena i Luleå och eventuellt Narvik behöver bli en starkt förstorad upprepning av de missförhållanden, som avslöjats på Operans baksida. Men det är tillräckligt mycket som har varit och fortfarande är ovisst i fråga om konsekvenserna av malmhamnbyggena för att regeringen skulle haft anledning att vara med om en ingående prövning och ett ingripande beträffande en del av de åtgärder som här ifrågasatts.

Först och främst skall man ha i minnet, att LKAB:s ledning ju dock först har beslutat att bygga hamnen på Sandön, även då efter mycket långvariga utredningar och med vägning av fördelar och nackdelar av de båda projekten. I den mån det anförts några motiv, när bolagsledningen plötsligt svängde över till den andra lösningen, så var det minst av allt någonting självklart i den åtgärden. Tvärtom hävdas även av sakkunniga på frågor som har samband med malmhamnfrågan, att det nu tillkommit ytterligare argument till förmån för sandöprojektet.

Finansministern förklarade, att det nu fattade beslutet om malmutlastningen också på längre sikt löser hamnproblemen för Luleå oljehamn och Norrbottens järnverk. Sedan man nu-

Svar på interpellation ang. planeringen för den framtida malmutlastningen

mera fått lite bättre överblick över vad detta malmhamnbygge kommer att få för konsekvenser, finns det starkare skäl att fälla ett rakt motsatt omdöme beträffande just den sidan av saken. För det första blir det uppenbarligen stora svårigheter för Luleå stad, för oljehamnen och för Norrbottens järnverk. För det andra kommer det att bli mycket stora olägenheter och kostnader för hundratals familjer genom de konsekvenser malmhamnbygget får.

Bedömningen hos förvaltningen i Luleå stad är inte heller så entydig som man kan frestas tro av den passus som finansministern har anfört om saken i sitt svar.

Numera har man nämligen fått klart för sig, vilket inte var fallet när Luleå stad fattade sitt beslut, att bolagets och SJ:s behov av mark i samband med malmhamnbygget innebär att Luleå stads redan bebyggda områden kommer i farozonen och att det för såväl staden som för enskilda människor medför mycket stora olägenheter, vilka kan undvikas om hamnen i stället bygges på den plats där bolaget först beslutade att bygga den.

För att inte bli beskylld för att här fara osakunnigt fram vill jag citera en passus ur en PM, som utarbetats av stadsdirektören i Luleå så sent som den 8 november i år, alltså vid den tidpunkt då man började få litet bättre begrepp om vilka konsekvenser malmhamnbygget kommer att få. Det visar sig nämligen nu att man måste bygga en stor rangerbangård, vilket inkräktar på viktiga områden, som Luleå stad och industrierna i närheten har användning för. Vidare behöver man väldiga områden för malmupplag. Slutligen inverkar också den beslutade utbyggnaden av Norrbottens järnverk. Allt detta har lett till att man nu överväger att avfolka hela Svartö-staden, ett mycket stort bostadsområde, i vilket många miljoner kronor är investerade i bostadsbyggen, vatten- och av-

loppsanläggningar samt gator m. m. Om detta säger stadsdirektör Lindvall i Luleå följande: »Skulle malmutlastningen ha flyttats ut till Sandön, så skulle ett betydande område ha frigjorts för industrier och företag, som ha behov av tillgång till såväl kaj som järnväg, och sådana industrier och företag hoppas vi ju, att vi i framtiden skall få till staden. Även ute på Sandön skulle utrymmen ha stått till förfogande för sådana företag. I och med beslutet om att malmutlastningen skall ligga kvar på Svartön ha dessa möjligheter till utveckling försvunnit och ytterst få områden av denna art stå nu till förfogande, i varje fall om kaj-anläggningar skall kunna åstadkommas till rimliga kostnader.»

Till detta vill jag lägga vad som i sammanhanget anförts i många yttranden till domstolen. Sålunda har fiskeriintendenten påtalat de stora skador som skulle åstadkommas på fisket, och vidare har påtalats olägenheterna för många småstugeägare, vilka kommer att få sina områden mer eller mindre förstörda.

Under den tid min interpellation legat på regeringens bord har definitivt beslut fattats, och regeringen kan nu inta den ståndpunkten att det i vilket fall som helst är för sent att ingripa. Jag vill emellertid inte hålla med om ens det. Ty om stora värden här går till spillo och stora olägenheter uppstår genom att hamnen anlägges på fel plats, så är det ju ännu inte för sent att ingripa.

Under alla förhållanden har jag velat anföra dessa synpunkter på verkningarna av det beslut som LKAB:s styrelse nu fattat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 189, med förslag till lag angående ändrad lydelse av

4 och 6 §§ lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig och remitterades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 872—876.

§ 4

Föredrogs den av herr *Rydén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående formerna för prövning av ansökningar om bidrag ur lotterimedelsfonden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs herr *Nelanders* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående barnbyn Skå.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av fru *Lidman-Frostenson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående principerna för inspektion av anstalter under medicinalstyrelsens tillsyn.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs herr *Magnussons* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommu-

Ökad statsgaranti för exportkredit

nikationsdepartementet angående kontrollen över statliga byggnadsföretag i syfte att förhindra onormala kostnadsstegringar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs vart efter annat

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckta motioner om utredning rörande handläggningen av ekonomiska angelägenheter avseende kyrkliga ändamål, och

nr 26, i anledning av väckta motioner i fråga om införande i riksdagsstadgan av bestämmelser angående en riksdagens personalnämnd; samt

statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Ökad statsgaranti för exportkredit

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av det högsta belopp intill vilket staten må åtaga sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit.

Efter föredragning av utskottets hemställda yttrade:

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Den blanka reservation jag har fogat till detta utskottsutlåtande har inte på något sätt sin grund i avvikande mening beträffande höjningen av ramen för exportkrediter-

Ökad statsgaranti för exportkredit

nas omfattning. Tvärtom anser jag att krediterna fortfarande torde vara i knappaste laget, även om självfallet den ökning som är föreslagen kommer att bli av betydelse. Men det är en annan fråga i samband med tillämpningen av exportkrediterna jag skulle vilja föra på tal, nämligen handläggningen inom exportkreditnämnden. Jag är angelägen om att dessa synpunkter kommer fram så att de noggrant kan övervägas inom regeringen. De informationer jag fått bygger närmast på erfarenheterna inom ett större värmeländskt exportföretag.

Detta företag har måst konstatera att det beslut, som vid fjolårets riksdag fattades rörande förbättringar av exportkrediterna och som trädde i kraft den 1 juli 1959, i vissa stycken tyvärr resulterade i försämringar för åtminstone en del företag som behöver tillgodogöra sig dessa exportkrediter. Man införde då exempelvis längre perioder för krediternas löptid. På varor som skulle levereras exempelvis till Grekland höjdes premien därigenom att nämnden bestämde att kredittiden skulle räknas från den dag godset lämnar Sverige och till dess betalning sker. Om den tiden överskred 6 månader måste man betala för två sexmånadersperioder trots att behovet av exportkredit understeg 6 månader. För leveranser till Iran, som blivit en mycket stor marknad för det företag jag här åsyftar, har man hittills kunnat hålla sig inom den sexmånadersperiod som man får betala för. Men nu går tendensen mot längre exporttider. Följden blir att man även då får betala för två sexmånadersperioder. Tidigare kunde man betala för tremånadersrater, vilket naturligtvis gjorde det hela betydligt smidigare.

Jag erinrar om att det vid fjolårets riksdagsbeslut förutsattes att de ändringar som infördes skulle bli till lättnad för exportnäringen, som vi är angelägna om att den skall vara så

effektiv som möjligt trots betydande konkurrenssvårigheter. I stället har vi på grund av osmidig och stel handläggning av dessa ärenden i exportkreditnämnden kommit dithän att det inträtt faktiska försämringar. Det företag jag här refererar till är inte det enda som överväger att övergå till att försäkra enbart mot politiska risker och inte, som man tidigare ansett sig ha haft fördel av, även mot kommersiella risker.

Nämnden godtar i flertalet fall nu enbart försäkringar av leveranser till sådana kunder som är säkra betalare och som på annat sätt är tillförlitliga ur exportörens synpunkt. I de fall då upplysningarna om kunden är det minsta osäkra vägrar exportkreditnämnden att försäkra. Resultatet av detta blir ju att en del företag säger sig att det inte är någon mening med att fortsätta med dessa försäkringar. Man överväger att upphöra med dem. Jag skulle kunna nämna ytterligare exempel på hur dessa förlängningar av premieperioderna har verkat. I några fall får man, därför att kredittiden börjat löpa från den tidpunkt då varan utföres från Sverige, betala avsevärt högre exportpremier i jämförelse med det tidigare systemet. Eftersom man inom svensk export i allmänhet men i detta fall i synnerhet rör sig med hårt pressade marginaler, är dessa nya villkor som exportkreditnämnden infört ostridigt betungande. De utgör ett ytterligare skäl för företagen att upphöra med dessa försäkringar.

När det företag jag nämnde med anledning av dessa förändringar vände sig till exportkreditnämnden och bad att få diskutera möjligheten att återgå till det tidigare smidigare systemet, kom ett svar som jag skulle vilja ha taget till kammarens protokoll: »I brev av den 14 dennes — alltså juni — har Ni anhållit beträffande leveranser under rubricering ramgarantier att kredittiden måtte få räknas först från den dag när godset övergår till köparens besittning. Nämnden

Ökad statsgaranti för exportkredit

den har den 23 dennes beslutat att icke bifalla Eder framställning.» Företaget begärde då i hövliga ord att få en motivering till detta blanka avslag på en framställning som gällde en rätt viktig svensk exportvara. Exportkreditnämnden svarade i juli månad: »För en verksamhet sådan som den som bedrivs av exportkreditnämnden måste gälla vissa generella principer, och självfallet uppkommer vid den praktiska tillämpningen av sådana principer vissa gränssfall. Men det är ofrånkomligt att de exportörer, som vill ta nämndens tjänster i anspråk, måste godtaga nämndens allmänna regler. En anpassning av garantivillkoren till varje individuellt fall är icke möjlig.»

Här tillämpas alltså en hård byråkrati på ett område, där byråkrati är minst av allt lämplig. Det riktiga vore att nämnden i sådana fall toge upp diskussioner med företagen för att hjälpa dem och därmed också svensk exportindustri till så gynnsamma villkor som möjligt i det hårda konkurrensläge som föreligger.

Jag vill, herr talman, tillägga att jag från representanter för det enskilda näringslivet, som haft god kontakt med vad som händer inom exportkreditnämnden, fått bekräftat, att nämnden gjort ansträngningar för att få en friare, smidigare och mera ändamålsenlig anpassning till företagens behov av dylika försäkringar. Man har emellertid fått intrycket, att dessa ansträngningar varit förgäves och att det ligger en hård hand över exportkreditnämnden och dess handläggning av ärendena. Vems den hårda handen är vågar jag inte uttala mig om; jag vet inte om den tillhör någon inom nämndens ledning eller någon kraft utanför nämnden. Men det är tydligt att vad jag här relaterat är en erfarenhet som inte bara gäller det företag jag tagit som exempel. Lika tydligt är att det här behövs en snabb och märkbar ändring till det bättre. Det är i förhoppningen, att de ansva-

riga myndigheterna, särskilt då handelsministern, skall kunna åstadkomma en sådan förbättring till företagens tjänst, som jag velat anföra detta.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill uttrycka min stora tillfredsställelse över den ökning av exportkreditramen till 1 000 miljoner kronor som vi nu går att besluta. Som såväl departementschefen som utskottet framhåller är det inte minst hjälpen till utvecklingsländerna och återuppbyggnadshjälpen efter naturkatastrofen i Chile som motiverat denna utvidgning. Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att siffran 1 000 miljoner inte på något sätt får betraktas som en maximisiffra. Allteftersom dessa handelsförbindelser utvecklar sig, kommer det nog att visa sig att här behövs ännu större belopp. Jag skall nu inte ta upp hela frågan om hjälpen till utvecklingsländerna och vilken inverkan den kan ha på exportkrediterna. Den saken får vi diskutera i annat sammanhang. Men jag vill redan nu anmäla att det kan uppkomma omständigheter som gör att vi både får utvidga ramen och ändra villkoren för exportkrediterna.

Genom de ändringar som vidtogs förra året inträdde en betydande förbättring av villkoren. Det skall inte på något sätt förnekas. Jag skulle emellertid i anslutning till vad herr Ståhl sade men utan att närmare känna de fall han åberopade vilja uttala den förhoppningen — jag ser att herr handelsministern nu kommer in i kammaren, och jag är glad att få göra det i hans närvaro — att det i fortsättningen skall bli möjligt för exportkreditnämnden att bättre anpassa sina villkor till de aktuella förhållandena inom exportnäringen, till de behov av differentierade villkor som företagen har, beroende på sin olika struktur. Man har en känsla av att det här sker en ganska schablonmässig bedömning. En smidigare anpassning till

Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo

de skiftande behov, som företagen i Sverige har, tror jag ytterligare skulle öka exportkreditgarantiernas effektivitet.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Jag hoppas att herr talman inte kommer att tycka att jag svävar för långt från vårt debattämne, om jag säger några ord om en sida av exportkreditgarantivningen som — det medger jag — snarare vetter mot bankoutskottets domäner än mot statsutskottets.

För egen del har jag uppfattningen, att en diskussion kring exportkreditgarantier förblir ganska akademisk så länge man inte också talar om exportkrediter. En välputsad fasad av exportkreditgarantier får inte bli en Potemkin-kuliss som döljer besvärande brister i det väsentliga. Och det väsentliga är och förblir själva kreditfrågan. I förhållande till finansieringsproblemet för exporten måste risktäckningen betraktas som en sekundär fråga.

Att en utökad ram för exportkreditgarantierna i och för sig inte ökar landets kreditkapacitet med en enda krona är utan vidare klart och behöver inte särskilt kommenteras. Däremot kan det vara skäl påpeka, att exportkreditgarantierna knappast heller påverkar fördelningen av tillgänglig kredit till förmån för exportnäringen. Av flera orsaker kan nämligen en exportör, som är utrustad med exportkreditgaranti, inte räkna med att få den garantien betraktad som annat än en supplementär säkerhet.

För det första har kreditgivaren klart för sig, att garantien inte är ovillkorlig gentemot honom. Formella felaktigheter eller otillräckliga upplysningar om exportaffären ger exportkreditnämnden fria händer att frånträda sina utfästelser — och då står kreditgivaren där med hela risken.

För det andra passar tidsbegränsningen av affärsbankskrediterna — sex må-

nader — illa samman med tiden för exportkreditgarantier, som oftast sträcker sig över flera år. Att stillatigande räkna med automatisk prolongering av krediten är föga tilltalande för både kreditgivaren och kredittagaren.

Följden blir att exportörer för att ordna exportkrediter måste förlita sig till de säkerheter som står dem till buds utöver exportkreditgarantier.

Vad jag med dessa synpunkter har velat framhålla, herr talman, är att det beslut som riksdagen nu kommer att fatta om en utvidgad ram för exportkreditgarantivningen innebär en bättre lösning av kreditriskproblemet men inte av exportkreditproblemet. Det är detta sista problem som är det verkligt brännande. Vid sidan av pris och kvalitet har kreditgivningen blivit avgörande för möjligheterna att få order. Större exportorder kräver ofta betydande investeringar. Inte minst efter ATP-reformen, som minskat både företagets förmåga till självfinansiering och bankernas förmåga till kreditgivning, är det trängande nödvändigt att inte bara exportkreditrisken uppmärksammas utan framför allt att själva kreditfrågan angrips mera energiskt.

Härmed var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! För att redan från början utesluta varje missförstånd vill jag betona, att den grupp jag tillhör är förespråkare för även en utvidgad teknisk,

Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo

medicinsk och humanitär hjälp till Kongos hårt prövade folk. Vi har visserligen i skrivelse till regeringen ifrågasatt fortsatt militär hjälp, därför att vi anser att de vita ställt så till för sig i Afrika, att det är bättre att sådan vakt-hållning utövas av afrikanska trupper, men vi har samtidigt klargjort, att om vårt förslag bifölls skulle motsvarande höjning ha skett av den humanitära hjälpen till Kongos folk.

I dagens läge, när morgontidningarna förkunnar att FN:s tekniska hjälpaktion kan bryta samman inom två dagar på grund av öppet sabotage från den kongolesiska armén, vill jag bara ställa några frågor till utrikesministern och till utskottet.

Det heter i propositionen att »bistånd skall lämnas Kongo för att möjliggöra för dess regering att täcka de omedelbara behoven för att bedriva sin offentliga verksamhet i rimlig omfattning». Det talas om åtgärder för »kontroll och för samråd i överensstämmelse med generalförsamlingens resolution», den resolution enligt vilken FN skall fortsätta att »bistå Kongos centralregering till bevarande av landets enhet, territoriella integritet och politiska oberoende, till skydd för och främjande av folkets välfärd samt till trygghet av internationell fred».

Där kommer jag med den första frågan: Vilken centralregering skall ha denna hjälp? Den regering, som har stöd av Kongos parlament, den regering som på sin tid påkallade FN:s ingripande och som i tre på varandra följande resolutioner av säkerhetsrådet utlovades hjälp för att upprätthålla ordningen i landet tills den själv fick kraft att göra detta, har med FN som åskådare körts bort från sina funktioner av en kuppregim, dirigerad från Belgien. Den s. k. studentregeringen med överste Mobutu har även i Hammarskjölds och hans afrikanske representant Har Dayals rapporter påvisats ha belgiska rådgivare på varje enskild post. Och detta är i

ännu högre grad fallet med Tshombes regering i Katanga, som jag inte tvekar att beteckna som en uppenbar belgisk Quislingregering. Ändå kunde vi i dagens morgonnyheter i radion höra att svenska officerare skall ha fest tillsammans med en av Tshombes ministrar! — Min första fråga lyder alltså: Är det Mobutus regering som skall ha hjälp i första hand? Har regeringen och utskottet någon som helst garanti för att anslaget åtminstone i någon mån blir en hjälp till Kongos prövade folk?

Nästa fråga är: Har regeringen prövat någon annan, direktare och genare väg att bringa humanitär hjälp?

Och vidare: Har regeringen någon som helst garanti för att inte dessa pengar förbrukas för syften som står i klar strid mot FN:s ursprungliga mening och mot det kongolesiska folkets självständighetssträvanden? I går kväll förklarade Amerikas speciella röst i Sveriges allt annat än neutrala television, utrikeskrönikören, att den kongolesiska regeringen med Mobutu i spetsen föredrog Belgien framför FN. Än en gång: Har vi någon garanti för att denna hjälp inte går till militära aktioner, riktade mot FN och FN:s ursprungliga syften, mot hela FN-aktionen, och till regimer, som när som helst kan börja skjuta skarpt även på de svenska FN-soldaterna?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Eftersom herr Johansson i Stockholm har gjort en del frågor angående hjälpaktionerna i Kongo, får jag kanske litet närmare utveckla hur dessa hjälpaktioner utformats. Jag påminner först om att det rör sig om två huvudgrenar av hjälp. Den ena är den civila hjälpen och den andra är den militära. Den civila hjälpverksamheten avser högst olika områden av det civila livet. Det gällde att i all hast sätta in ersättare efter de många belgiska med-

Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo

borgare som hade hand om både administrationen och det ekonomiska livet i Kongo före självständigheten. När oroligheter där utbröt och åtskilligt inträffade som föranledde farhågor hos den belgiska befolkningen för att den skulle bli utsatt för övergrepp — såsom skedde på sina håll — lämnade dessa belgare helt brådstörtat landet och de olika verksamhetsområden som de hade svarat för.

Det var då Förenta Nationerna satte in sin civila hjälpverksamhet, och den kom att avse hälsovård, trafikförhållanden, administration, undervisning, jordbruk och även handel och ekonomisk verksamhet över huvud. Det var fråga om en rådgivande hjälp från FN:s sida. Experter skickades ut för att ge råd och utöva förmedlande verksamhet inom skilda områden. Som bekant är det en svensk, doktor Sture Linnér, som har haft en ledande ställning i denna civila hjälpverksamhet genom FN. För finansieringen måste man i första hand anlita tillgängliga medel för teknisk hjälpverksamhet. Men det var endast i mycket begränsad mån som de medlen räckte till. Därför gjorde generalsekretären till församlingen en framställning, vilken också blev antagen, att det skulle genom frivillig offervilja från medlemsstaterna bildas en fond, som tills vidare ansågs behöva bli 100 miljoner dollar för 1960. Det hemställdes alltså att medlemsländerna skulle frivilligt lämna bidrag till denna fond. Det är det svenska bidraget till den fonden som nu föreligger till avgörande här i kammaren. Man har ansett att Sverige borde erbjuda sig att ge ett så stort belopp, som skulle motsvara Sveriges andel enligt den vanliga bidragsskalan, till utgifter för Förenta Nationerna. Då har man kommit upp till ett belopp av 7,2 miljoner kronor, vilket alltså skulle bli Sveriges insats för de behov som har uppstått under 1960 för den civila hjälpverksamheten.

Herr Johansson ställde frågor huru-

vida vi hade några garantier för att detta bidrag kom i rätta händer och att det inte skulle komma att missbrukas och användas till militära uppgifter o. s. v. Vi har den garantien att en rad av internationella tjänstemän förmedlar hjälpen. De gör sitt bästa för att medlen skall komma i rätta händer. Vid sådana förhållanden som nu råder i Kongo, där det inte finns någon centralregering som är allmänt erkänd av hela landet och där pretendenten till makten bekämpar varandra och vägrar att erkänna varandra, är det naturligtvis särskilt vanskligt att arrangera en hjälpaktion.

Förhållandena i Kongo är ungefär likadana som i ett land, där olika regeringspretendenten strider om makten och av vilka ingen är allmänt erkänd. Då får utomstående stater försöka agera genom att ta hänsyn till de faktiska makthavarna i de skilda regioner där de verkar. Så har FN:s representanter också gjort. De har ibland fått träffa uppgörelser om hjälp med de organ, som faktiskt fungerar, oavsett om de haft full legal behörighet att agera. Eftersom det inte varit en legal ordning i landet, har det varit nödvändigt att ta hänsyn till vilka makthavarna som faktiskt utövat verksamheten på skilda områden. Ibland har avtal ingåtts med organ, som närmast hyllar den ena riktningen i konstitutionellt avseende, och ibland med organ som har företrätt en annan riktning men som har haft den faktiska makten inom ifrågavarande område. Jag tror inte att herr Johansson i Stockholm behöver vara orolig för att medel avsedda för humanitär verksamhet kommer på villovägar i Kongo.

Förutom den civila hjälpen är det fråga om militär hjälp. Den aktionen har vidtagits med stöd av säkerhetsrådets beslut och genomförts av generalsekretären i enlighet med dess bemyndigande. Sverige har som bekant ställt en bataljon till förfogande även som experter på skilda områden. Vi har

Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo

dessutom ställt utrustning, flygplan och helikoptrar till disposition för den internationella styrka, som nu finns i Kongo och som uppgår till närmare 20 000 man.

Utgifterna för den militära aktionen är avsedda att gå på den ordinarie budget, som Förenta Nationerna gör upp. Därför har nyligen lagts fram en tilläggsbudget, där generalsekreteraren begärt de medel, som erfordras för de militära styrkorna under 1960. Utgifterna har beräknats till icke mindre än 66 miljoner dollar för dessa månader, men detta belopp kan minskas med utgifter för transport, vilka kostnader Amerika välvilligt har åtagit sig att stå för. Det kan nämnas i sammanhanget, att en mindre del av pengarna skall gå till ersättning åt de regeringar, som har ställt manskap till förfogande, detta i enlighet med de regler som gällt när vi haft internationella styrkor i Ghazområdet.

Det har alltså lagts fram ett provisoriskt budgetförslag. Jag vill inte på något sätt förneka att den finansiella ställningen för Förenta Nationerna är synnerligen bekymmersam; dels har det inte kommit in på långt när de medel som erfordras för den civila hjälpen och dels vill ju vissa grupper av stater inte bidra till de utgifter som Förenta Nationerna har påtagit sig. Östblocket har sagt principiellt nej både till kostnader som går till den militära aktionen och till kostnader för den civila hjälpen, trots att östblocket i fråga om den civila hjälpen har varit med om att besluta dess igångsättande. Man vågar väl hoppas, att denna fullständigt negativa hållning skall ändras under trycket av den allmänna opinionen.

Jag minns om att det på skilda håll i världen, inte minst i vårt land, fanns en utbredd opinion, som i högsta grad gillade att FN försökte ingripa i det kaotiska läge som rådde i Kongo och därigenom förebygga svåra internationella komplikationer. Den häftiga kri-

tik som från särskilt östmakternas sida riktats mot generalsekreteraren, som varit den ledande kraften i hjälpaktionerna, är enligt vår mening helt ogrundad, och vi har all anledning att slå vakt om den politik, som generalsekreterare Hammarskjöld har varit den främste representanten för. Det finns ingen anledning att undervärdera betydelsen av de snabba och energiska åtgärder som han vidtagit, och vi har all anledning att även i fortsättningen stödja denna politik i Kongo. Finansieringsfrågorna kan bli mycket bekymmersamma, men de ekonomiska följderna av ett totalt misslyckande skulle bli mångdubbelt värre. Jag är övertygad om att man också i vårt land är medveten om att det har varit en insiktsfull, opartisk och fredsförämjande politik, som under generalsekreterarens ledning har förts i Kongofrågan.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att med hänvisning till hans excellens utrikesministerns uttalande få från riksdagens sida understyrka, att vad han gav uttryck för beträffande förtroendet för generalsekreterare Hammarskjöld delas av det mycket överväldigande flertalet både i riksdagen och bland Sveriges folk.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Den militära delen av aktionen får vi tillfälle att senare diskutera efter utskottsbehandling av frågan, och jag tar nu bara upp den fråga som i dag föreligger. Själva summan har jag ingenting emot. Vad jag yttrar mig om är medlens användning. Det framgår ju av utrikesministerns redogörelse här, att FN-institutionerna har använt dessa medel hos de regimer som haft den faktiska makten i olika delar av landet. Jag förutsätter att mycket stora delar av hjälpen gått till regering-

Bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo

ar med belgiska rådgivare såsom Mobutregimen, Tshomberegimen m. fl.

»Herr Johansson behöver inte vara rädd för att medlen kommer på villovägar», sade utrikesministern. Jag anser att medlen kommer på villovägar, när de går till regimer som öppet saboterar FN:s aktion, som t. o. m. militärt bekämpar FN:s soldater och som söker återinföra den belgiska kolonialregimen i modifierad form, ty detta är vad som pågår i Kongo. Det är villovägar. Jag förstår att utrikesministern inte gärna kan ge garantier mot en sådan användning av medlen, ty det torde väl vara omöjligt för den svenska regeringen, om den inte väljer andra vägar för hjälpen.

Eftersom utrikesministern talade om generalsekreterare Hammarskjöld, vill jag betona att den beskrivning jag gav av läget och av belgiernas återvunna inflytande på dessa regimer hade jag nästan ordagrant tagit ur Har Dayals och Hammarskjölds rapporter, de rapporter som så starkt kritiserats av Förenta staterna och Belgien. När nu saken tagit denna vändning är det uppenbart, att pengarna i stort sett går till regimer, som står i strid inte bara med FN utan också med det kongolesiska folkets nationella självständighetssträvan, och då kan den grupp jag tillhör inte taga något ansvar för ett anslag.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Johansson i Stockholm tycks tro att hjälpverksamheten går till så, att ett stort belopp av kontanta pengar lämnas över till den ena eller andra regimen att handhas efter gottfinnande. Det sker emellertid en ytterst ingående kontroll. Men om t. ex. ett sjukhus står utan läkare och FN:s civila ledning anser att den kan placera en läkare i det sjukhuset, kanske den gör detta, även om sjukhuset befinner sig i en region, där en annan makthavare har den politiska makten än den

makthavare som finns i en annan region. Det är inte konstigare än så, när jag sökt förklara, att man får försöka göra upp med de personer, som har den faktiska ledningen i olika verksamhetsområden.

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k):

Herr talman! Det är just en sådan utdelning av medlen som jag vill förorda, nämligen att man ger hjälp åt sjukhus direkt eller för ändamål som uppenbart är till nytta för det kongolesiska folket. Jag fäste mig emellertid närmast vid regeringens egen formulering i propositionen, att man skall möjliggöra för Kongos centralregering att bedriva sin offentliga verksamhet, att bevara landets enhet o. s. v., alltså en rad formuleringar som dessa regeringar öppet och klart motarbetat. Det är det som skapar konflikten. Men till varje humanitär åtgärd, som går till rätt adress, är vi självklart anhängare.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag tänker inte blanda mig i herr Johanssons i Stockholm diskussioner utan begärde ordet endast för att uttala ett instämmande i vad förste vice talmannen nyss sade. Jag tror att regeringens uppfattning, att vårt land skall även ekonomiskt stödja FN:s aktion i Kongo, som utföres under ledning av generalsekreterare Hammarskjöld, delas av det alldeles överväldigande flertalet av Sveriges folk. Det är betydelsefullt, att man i vårt land — liksom på många andra håll — stödjer denna aktion, som är ett prov på FN:s förmåga att lösa uppgifter, som går långt utöver vad man kanske tidigare tänkte sig, att FN på detta stadium av sin utveckling skulle kunna bemästra. I varje fall de flesta av oss har väl en känsla av respekt, och kanske man kan säga beundran, för generalsekreterare Hammarskjölds sätt att handlägga denna utomordentligt svåra uppgift. Om vi från det håll jag representerar är ange-

Viss utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln

lägna om att stödja denna aktion, är motiveringen ingalunda i och för sig den, att Hammarskjöld är en man av svensk nationalitet, utan helt enkelt den att vi betraktar den uppgift, som han är i färd med att försöka lösa, såsom varande av den allra största betydelse för en fredlig utveckling i vår oroliga värld.

Jag har gärna velat markera att den inställning, som regeringen har i detta spörsmål, kan vi ge ett oreserverat stöd.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Viss utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av väckta motioner om viss utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderberg* (I: 235) och den andra inom andra kammaren av fru *Svensson* (II: 296), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t an hålla om utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln med syfte att skapa sådan ordning att riksdagen bereddades möjlighet att bedöma skäligheten av begärda anslag samt att frågan om sättet för de kungliga slottens framtida förvaltning även utreddes.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 235 och II: 296 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Söderberg* och *Akerström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 235 och II: 296 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln med syfte att skapa sådan ordning att riksdagen bereddades möjlighet att be-

döma skäligheten av begärda anslag samt att frågan om sättet för de kungliga slottens framtida förvaltning även utreddes.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr *ÅKERSTRÖM* (s):

Herr talman! Vid detta utlåtande har fogats en reservation av herr *Söderberg* i första kammaren och mig, där vi föreslår att riksdagen må med bifall till motionerna nr 235 i första kammaren och nr 296 i andra kammaren i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning beträffande anslagen under första huvudtiteln med syfte att skapa sådan ordning, att riksdagen beredes möjlighet att bedöma skäligheten av begärda anslag, samt att frågan om sättet för de kungliga slottens framtida förvaltning även utredes.

Denna motion har varit föremål för remissförfarande, och svaren från de två remissorgan som har haft att yttra sig har vidfogats utlåtandet.

Beträffande frågan om redovisning av särskilt anslagskraven till hovstaten tycker jag nog, att vi under årens lopp i statsutskottet har prutat av något på vad man skäligen borde begära i detta avseende. Jag har själv tidigare godtagit dessa, låt mig gärna säga, i jämförelse med många andra inte fullt tillfredsställande utgiftsredovisningar. Denna gång förekom en debatt i statsutskottet mellan reservanten från första kammaren och företrädare för första avdelningen. Talesmännen för denna — som inte var så få — ansåg att allt var bra som det var, och det ser ut som om riksräkenskapsverket har samma mening när det gäller denna del. Det är nämligen två frågor som har förts upp av motionärerna; den andra gäller de kungliga slottens förvaltning och användning. Vi reservanter har menat, att skall man göra en utredning bör man nog titta på båda dessa ting.

Frågan om hovstaten har jag person-

Inrättande av en personlig laboratorbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund

ligen större behov att betona. Kammarens ärade ledamöter kan, om de vill se litet närmare på den, läsa vad som sägs av riksräkenskapsverket. Detta kommer till slut med det resonemanget, att om man skulle tänka sig att gå på en uppdelning av anslagssumman på sätt som motionärerna föreslagit, skulle det innebära en rubbning av de för huvudtiteln gällande konstitutionella grundreglerna. Det är klart att om vi här i riksdagen kommer till den slutsatsen, att de konstitutionella grundreglerna bör ändras, måste det vara riksdagen obetaget att också ändra dessa. Nog anser jag att t. ex. hovförvaltningen själv skulle vara intresserad av en närmare undersökning, så att man kunde få en sådan ordning att riksdagens ledamöter, när frågan om dessa anslag skall prövas i kamrarna, visste litet bättre besked t. o. m. i detaljerna.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Söderberg och mig.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! De synpunkter som den ärade föregående talaren framförde här är ju inte andra kamraren obekanta. Vi har efter att ha remitterat dessa motioner till riksräkenskapsverket och byggnadsstyrelsen och sedan byggnadsstyrelsen också har gjort personliga fördragningar inför statsutskottets första avdelning kommit till att vi bör avstyrka motionerna. Statsutskottet har med 28 röster mot 2 anslutit sig till avdelningens förslag. Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av väckta motioner om inskränkning av Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Inrättande av en personlig laboratorbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av väckta motioner om en personlig laboratorbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Carl Albert Anderson m. fl.* (I: 101) och den andra inom andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* (II: 189), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att åt docenten Bertil Björklund inrättades en personlig laboratorbefattning i immunologi.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 101 och II: 189 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det har väckts en motion i båda kamrarna med förslag om en personlig laboratorstjänst för docenten Björklund vid statens bakteriologiska laboratorium, en känd cancerimmunolog.

Förhistorien är väl känd. Det har varit en del skrivelser av en annan anledning omkring denne forskare. Han har lyckats intressera forskare i andra länder för sina rön, och han har fått miljonbelopp från Förenta staterna till sin forskning här i Sverige. Han sysslar med cancerproblemet och går fram ef-

Inrättande av en personlig laboratorisbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund

ter nya linjer. Som det står i motionen har han i sina undersökningar såsom den förste i världen påvisat hur cancer-celler har en från normala celler avvikande immunologisk struktur och hur de kan oskadliggöras av för normal vävnad oskadliga immunbiologiska preparat.

Av sådana här saker förstår vi i allmänhet ganska litet, men det har från forskare av facket kommit många bevis som styrker den uppfattningen att det här är fråga om en forskare som bör räddas åt vårt land. I våras fanns det risk för att docent Björklund skulle behöva lämna Sverige för att fortsätta sin forskningsverksamhet på amerikansk botten. Han arbetar i ett laboratorium, av samma storlek som en liten tvårumslägenhet, där apparater och instrument för hundratusentals kronor trängs med varandra. I detta otillräckliga utrymme får hans medhjälpare stå och arbeta alldeles inpå varandra, och arbetet kan givetvis inte bedrivas på det sätt som hade varit möjligt om man haft tillgång till ett ordentligt laboratorium.

När frågan i våras var uppe här i riksdagen lovade emellertid inrikesministern och ecklesiastikministern att det skulle byggas ett laboratorium just för denna forskning. Det har också från enskilt håll tillskjutits medel för ändamålet, och man har all anledning att vänta sig att det skall bli möjligt att fortsätta forskningsarbetet i de spår som hittills följts och som ser ut att föra ganska långt.

Nu är det fråga om en tjänst för denne forskare. Tyvärr har man inte från karolinska institutets sida tidigare varit så intresserad av att försöka få till stånd en laboratorstjänst i immunologi. Man har inte ansett det vara så angeläget med den saken, och när det har gällt speciellt docent Björklund, har karolinska institutets talesman uttryckt sig litet slarvigt för att vara vetenskapsman. Man har sagt om Björklund: »Om

han inte trivs här i Sverige får han väl resa dit han trivs.» Detta bör nog inte fattas annat än som ett uttryck för att även forskare och vetenskapsmän av hög klass kan ha dåliga nerver.

Tiden har emellertid arbetat för den unge docenten. Även företrädare för karolinska institutet framhåller numera att det är angeläget att en laboratorstjänst i immunologi inrättas. I det yttlande från karolinska institutets lärarkollegium, som återgivits i statsutskottets betänkande, heter det sålunda att »immunologien måste betraktas som en självständig och viktig disciplin för vilken plats snarast bör beredas i den svenska forsknings- och undervisningsorganisationen vid universitet och högskolor». En självständigare ställning för immunologien och särskilda företrädare för denna disciplin vid våra medicinska läroanstalter betraktas alltså som ett angeläget önskemål. Detta innebär en betydligt mer positiv inställning till saken än som tidigare visats från detta håll.

Universitetskanslern har erkänt docent Björklunds kapacitet och framhåller att det bör inrättas en laboratorstjänst i immunologi. Medicinalstyrelsen säger rakt på sak att det hela inte är någonting att resonera om. Docent Björklund har styrkt sin kompetens, och det är angeläget att inrätta en laboratorstjänst i immunologi, när det finns en sådan företrädare för denna vetenskap. Man säger också att det är mycket enkelt att utan särskilt ansökningsförfarande ge tjänsten till docent Björklund.

Från 17 av världens immunologer, däribland de främsta i Amerika, har uppskattande uttalanden om docent Björklunds intressanta cancerforskning insamlats av en av denna forsknings företrädare i Sverige, nämligen professor Hultberg. De vetenskapliga företrädarna för immunologien i vårt land, professorerna Gard och Malmgren, har också

Inrättande av en personlig laboratoriefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund

— såsom framgår av utskottsutlåtandet — ansett att docent Björklund bör placeras på en laboratorstjänst.

Det är alltså inte något tvivel om att det här gäller en förtjänt forskare. Cancerforskarna ser i cancerimmunologien en löftesrik väg att bekämpa folksjukdomen. Immunologer av facket här hemma och ute i världen uttalar ett enhälligt förtroende för den företrädare för cancerimmunologien som vi motionärer har velat skaffa en laboratorstjänst. Medicinalstyrelsen tillstyrker motionen och anser att docent Björklund bör ha en personlig laboratur.

Hela svenska folket visade ett oerhört intresse för dessa frågor när det i våras förekom en tidningsdebatt därom. All forskning, som kan leda någon vart när det gäller att hjälpa de cancersjuka och att bringa ljus över problemet, följes med mycket stor uppmärksamhet från allmänhetens sida. Svenska folket har tidigare visat beredvillighet att offra pengar för denna forskning. Man blir då litet förvånad när utskottet anser sig vara tvunget att följa en helt formell väg.

Det är f. ö. rätt lustigt att iakttaga hur lärarkollegiet vid karolinska institutet avvisar motionen under åberopande av statsutskottets tidigare praxis att kräva vanligt ansökningsförfarande för en ny tjänst. Lärarkollegiet anser att utskottet handlat klokt och skall handla så i fortsättningen också. Statsutskottet åberopar så lärarkollegiet och finner dess uttalande klokt. På så sätt yttrar man sig inte om frågan reellt utan åberopar bara formell praxis.

Vad är man rädd för? Man är rädd för att detta skall bli ett prejudikat. Man fruktar att om en forskare nu får en tjänst utan ansökningsförfarande så kommer riksdagsmännen sedan att löpa i väg och begära personliga tjänster åt alla möjliga andra.

Nu har det faktiskt hänt förut att riksdagen fattat beslut om en person-

lig tjänst. Jag vill minnas att vi inrättade en professur åt professor Alvall i Lund direkt på riksdagens initiativ. Jag var själv motionär i det sammanhanget också. Vi har inrättat en professur åt runforskaren Sven B. F. Jansson, som riksdagen mycket bestämt tillstyrkte, och inte mindre bestämt ställde sig riksdagen bakom en motion för att få professor Klein till svensk forskare — han är nu motståndare, en av motståndarna till den nu ifrågasatta personliga tjänsten. I intet av dessa fall tror jag någon har påstått att riksdagen fattade ett förhastat beslut eller behövt ångra sitt avgörande.

Man har i utskottsutlåtandet åberopat att utskottet i ett annat fall, då det gällde laboratur till docent Luft, uppställde som villkor att befattningen skulle sökas i vanlig ordning, om den kom till stånd. Nu har den kommit till stånd och docent Luft, som är en framstående man på sitt område och enligt min uppfattning snarast bör få en professur, har fått tjänsten. Men jämförelsen med det fallet är inte hållbar ty docent Luft befann sig inte i samma situation som den man som föreliggande motion gäller. Han hade inte att kämpa mot ett motstånd som var dokumenterat på samma sätt som i fråga om docent Björklund, och karolinska institutet hade vid *det* tillfället redan uttalat att institutet ville ha en laboratur i endokrinologi som det då gällde.

När det gäller cancerforskningen har ju riksdagen tidigare gått en ovanlig väg. Det var en rätt ovanlig utfästelse när det förklarades, att om svenska folket samlar in ett visst belopp för cancerforskning skulle riksdagen ge motsvarande belopp. Det var en rätt ovanlig väg ecklesiastikministern gick när han beslöt att ett laboratorium skulle byggas just för den cancerimmunologiska forskningen. Men detta innebär inte avvikelser i princip från allmänt accepterade handlingssätt utan att förtur un-

Inrättande av en personlig laboratorisbefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund

dantagsvis kan givas för ting som i alla människors föreställning bör ha förtur, nämligen som här bemödandena om att nå resultat i kampen mot cancer. De akademiska striderna är en lyx man inte skall dra in i ett sådant allvarligt sammanhang. Intet område är så fullt av småkurenhet och personlig dålig balans som de akademiska. Det kan hänga samman med mycket, och det vill jag inte yttra mig om, men jag tycker att de tingen bör leka på en annan gård än den medicinska forskningens kring-skurna område.

Jag skulle önska att utskottet inte hade varit så formellt. Om nu den av karolinska institutet tillstyrkta tjänsten, alltså en laboratorstjänst i immunologi, är det inte säkert att den besätts med någon som ägnar sig åt cancerimmunologi, och jag vågar påstå att det just är för cancerforskningens skull som motionärerna har ansett det vara så angeläget att få en företrädare inom ämnet immunologi. Om tjänsten inrättas vid karolinska institutet, vet man heller inte om institutet kommer att lägga vikt vid just cancerimmunologi när det gäller att tillsätta en befattningshavare. Det kan hända att man lägger vikten vid något annat. Med det motstånd man har visat från karolinska institutet mot just denna gren kan det tänkas att man vid karolinska institutet inte sätter samma värde på cancerimmunologi som man gör på andra håll utan väljer en företrädare för ämnet som åtminstone inte motionärerna i första hand har tänkt på. Om karolinska institutet åtminstone av anslagsåskandena att döma inte haft särskilt stort intresse för en laboratorstjänst i immunologi och nu genom en motion som syftar till att tillgodose en speciell del av immunologi, får en sådan laboratorstjänst men tillsätter den med en befattningshavare som icke motsvarar de önskemål motionärerna har uttryckt, ja, då har i varje fall inte vi motionärer fått det vi har önskat, och

institutet har fått en tjänst väldigt »billigt». De har inte tidigare bråkat om att få den och får den därför att helt andra intressen skulle gynnas än de som nu blir tillgodosedda.

Om inte docent Björklund får denna tjänst kommer han och hans forskning att isoleras. Vid det nya forskningslaboratorium som nu planeras blir det väldiga svårigheter, och man ställer denna internationellt erkände immunolog och vårt lands ende docent i immunologi vid sidan av den officiella svenska representationen i den internationella immunologiska forskningen.

När nu utskottet icke har försökt att tränga in i den reella frågan utan bedömt saken formellt, hoppas jag att Kungl. Maj:t känner sig oförhindrad att pröva frågan reellt och beslutar ge denna tjänst till cancerimmunologi.

Jag vill sluta med att anföra vad medicinalstyrelsen sade, nämligen att med hänsyn till Björklunds även internationellt erkända kapacitet tillsättning bör kunna ske utan sedvanligt ansökningsförfarande.

Med detta ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Med hänsyn till utskottets enhälliga utlåtande i denna fråga skulle jag kunna nöja mig med att enbart yrka bifall till detsamma. Jag vill dock säga ett par ord till fru Eriksson i Stockholm.

Att den i motionerna åberopade forskaren är en mycket framstående sådan, det är utskottet, i likhet med remissinstanserna, fullt ense om. Det gäller också här ett mycket viktigt område, ett område där man för närvarande — givetvis över hela linjen — med ljus och lykta söker efter vägar för att bromsa härjningarna av denna sjukdom.

Jag tycker nog ändå att fru Eriksson i Stockholm efter sin långa motivering

Inrättande av en personlig laboratoriefattning i immunologi åt docenten Bertil Björklund

för sitt yrkande liksom slår undan den plattform hon vill stå på. Hon medger själv att det är väldigt känsligt när man inom detta speciella område vill få fram en forskare. Det är ofta risk för att en viss kverulans gör sig gällande, och det kan komma ovidkommande synpunkter med i spelet då det gäller utnämningar. Detta är skälet till — bland flera andra — att utskottet nu, som många gånger tidigare, intagit denna ställning. Det är viktigt att det här finns en formell praxis att lita till. En sådan har också utvecklats under åren. Vid tidigare tillfällen — vi har haft ett par sådana under 1950-talet — har ju också utskottet och riksdagen intagit precis samma ställning som i det här fallet. Universitetskanslern har ju inte heller för sin del velat förorda den personliga tjänsten.

I likhet med fru Eriksson i Stockholm föreställer jag mig, att Kungl. Maj:t har uppmärksamheten riktad på detta, så att den begärda laboraturen i sinom tid kan besättas efter kungörelse, ansökan och sakkunnig granskning. Då kommer man också ifrån det som fru Eriksson var rädd för, nämligen att man på detta område hamnar någonstans, där inte sakliga synpunkter i första hand får göra sig gällande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Utskottets talesman har här just åberopat de skäl, som jag sade att utskottet haft när man avslog motionerna — de formella skälen. Jag respekterar dem. Jag förstår så väl utskottets tankegång. I denna fråga är emellertid jag — och många andra med mig — så engagerad, att de formella skälen får vika. Vi anser, att när man har lyckats eller kommer att lyckas att få ett laboratorium och när forskaren själv lyckats få pengar, då vore det också riktigt

att man här ordnade med en tjänst för honom just vid detta laboratorium. Vi behöver inte heller fara vill om hans kompetens. Alla de som är immunologer av facket har erkänt detta. Det har också offentligt återgivits i utskottsutlåtandet. Likaså är det styrkt att det är väsentligt för cancerforskningen att detta arbete får fortsätta, och det är styrkt att man vågar hoppas någonting av denna forskning.

När det förhåller sig så, och vi vidare kan konstatera att det tidigare har gjorts avsteg just beträffande cancerforskningen, vill jag hoppas att ett sådant avsteg göres även nu. Jag tror att man ändå kan ha hedern i behåll och nästa gång det kommer propåer av detta slag då avstyrka dessa utan att därmed sätta aktningen för sig själv i fara.

Detta är ett ovanligt fall. Det gäller också en alldeles speciell gren av forskningen, en gren som med hänsyn till intresset för densamma skulle kunna kallas folklig. Riksdagen skulle säkerligen bli mer uppskattad av det svenska folket, om den i detta fall vågade vara djärv, än om den bestämmer sig för att vara försiktig och dröja med förverkligandet av motionens syften.

Jag hoppas att riksdagen skall ge uttryck åtminstone för ett positivt intresse. Vidare hoppas jag på Kungl. Maj:t.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Fru Eriksson sade sig hoppas på att statsutskottet vid behandlingen av liknande ärenden i fortsättningen skulle ta direkt och omedelbar ställning till olika framställningar av det slag, varom här är fråga.

Jag kan inte förstå hur man kan begära att avdelningen och utskottet som sådant skall kunna tränga in i dessa frågor i sådan utsträckning, att man kan anse sig kapabel att direkt ta ställning till förslag om utnämningar på olika områden. Det är nog tryggast både för

Utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merithänseende

utskottet och riksdagen att även i fortsättningen här lita till den gamla säkra form för utnämningförfarande, som har blivit praxis och som tidigare har visat sig hållbar.

Fru Eriksson gjorde gällande att utskottet inte hade trängt in i denna fråga. Ja, utskottet har i detta fall inte haft annan möjlighet än att hänskjuta frågan till vederbörande remissinstanser, vilka varit de enda som över huvud taget haft kompetens att yttra sig.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården missförstod mig. Jag sade att jag hoppades att man trots ett undantag i detta fall ändå i fortsättningen kunde pröva tillsättandet av dessa tjänster på samma sätt som man förut gjort. Jag tror alltså inte att vederbörande i statsutskottet förlorar sin själ, om de gör en avvikelse i dag men tillämpar tidigare praxis i fortsättningen.

Jag vill sålunda, tvärtemot vad herr Nilsson förmodade, varna för beträdandet av en sådan väg i framtiden. Men jag skulle önska att herr Nilsson kunde betrakta det ärende, som vi i dag har att ta ställning till, som ett särfall.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 181, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 101 och II: 189.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 133 ja och 63 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merithänseende

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 182, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merithänseende.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Övningsämnena teckning, slöjd, musik, husligt arbete och gymnastik uppskattas i alltför ringa utsträckning inom den svenska skolan. För att få en annan grundsyn på detta tror jag att dessa ämnen måste tillerkännas ett allmänt större meritvärde. Beklagligt nog har det i betyghetsens och skolköernas tid blivit så, att de ämnen, som inte direkt ger poäng och meriter för inträde och uppflyttning, blivit alltmer förbisedda — ja, rent av nonchalerade.

Jag tror att detta är särskilt beklagligt därför att färdigheterna i övningsämnen indirekt har mycket stor betydelse.

Skolornas kristendomsundervisning m. m.

se. Sverige har kritiserats — ofta med all rätt — för att vara ett ganska stereotypiskt och för kultur rätt ointresserat land. Sverige tillhör om inte de underutvecklade så i varje fall de utvecklingsbara länderna när det gäller kultur. Vår kulturella standard har inte hållit jämna steg med vår materiella. Men allteftersom vi länkas in i ett större internationellt umgänge, måste vi ändra på utvecklingen härvidlag.

Jag tror också att särskilt en större förståelse för estetisk fostran på lång sikt betyder mycket för vår industriella utveckling och vår industris ställning på världsmarknaden. Som affärsman har jag inte kunnat undgå att uppmärksamma vad handaskicklighet, stil, god smak och känsla för linjer och rytm betyder för en vara. Jag har en bestämd känsla av att lång estetisk fostran — och en omgivning av sådant som vi benämner konst och kultur — ofta avspeglar sig i olika länders produkter. Det är inga tillfälligheter, att Italien och Frankrike så starkt leder inom vissa industrier. Det sammanhänger med nedärvd kultur, stora skönhetsvärden, som omger människorna där, samt en större förståelse för allt detta.

Det behövs litet mer av ökad känsla för de s. k. övningsämnen i vår nya skola. Jag är glad åt att statsutskottet så klart uttalat sig i den riktningen och framhållit, att inte bara 1957 års skolberedning och gymnasieutredningen utan även — och det bör poängteras — Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på de i motionerna berörda spörsmålen, d. v. s. ökat beaktande även i merithänseende av övningsämnen och de praktiska läroämnena.

Herr talman! Med hänsyn till att statsutskottet varit ovanligt positivt i sin skrivning anser jag mig inte ha anledning att ställa något särskilt yrkande.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 183, i anledning av väckt motion om upphävande av viss tjänstgörings-skyldighet för professorerna vid tandläkarhögskolorna,

nr 184, i anledning av väckta motioner om fördelning mellan olika huvudmän av kostnaderna för folkhögskolor m. fl. läroanstalter,

nr 185, i anledning av väckta motioner angående anslag till byggnadsarbeten vid vissa yrkesskolor, och

nr 186, i anledning av väckta motioner angående undervisning om de mänskliga rättigheterna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16**Skolornas kristendomsundervisning m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 187, i anledning av väckta motioner om skolornas kristendomsundervisning m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det kan inte hjälpas, att man såsom starkt engagerad i den fråga vi nu går att besluta om, känner — i varje fall som en första omedelbar reaktion — besvikelse och förvåning, eftersom utskottets förevarande utlåtande, tolkat efter bokstaven, kan ge det intrycket, att utskottet liksom skjutit hela frågan ifrån sig.

Här har nu från riksdagens samtliga demokratiska partigrupper väckts en rad motioner, vilka visserligen företer mer eller mindre framträdande avvikelser i de allmänna resonemangen och även i de yrkanden som ställts, men som ändå alla har samma grundsyn. De

Skolornas kristendomsundervisning m. m.

syftar alla till att bära fram en opinion i landet, som anser det fundamentalt viktigt att kristendomsämnet för framtiden garanteras en klart tryggad ställning i vårt skolsystem och ges en position som fullt ut svarar mot ämnets betydelse både som kunskaps- och bildningsfaktor och som andlig och etisk kraftkälla för hela vårt folk.

För egen del känner jag speciellt ansvar för en av de många motioner, som rönt ödet att anses »icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda». Jag finner det emellertid utomordentligt viktigt, inte minst med hänsyn till opinionen utanför dessa väggar, där man kanske inte är helt förtrogen med praxis och procedurordning här i riksdagen, att sammanhanget blir fullt klarlagt och att inga missförstånd uppstår.

Jag har sålunda tolkat utskottets ställningstagande på det sättet, att utskottet inte har velat föregripa den omprövning som är och kan bli ytterligare aktuell inom 1957 års skolberedning, den väl just nu i viss mening centrala instansen i detta fall. Men vi hade naturligtvis helst sett att riksdagen ändå kunnat avge en opinionsyttring — självklart utan att ta ställning till detaljerna — som utsagt någonting väsentligt om kursriktningen och som angivit var och hur huvudstråket så att säga skall gå, när det gäller skolans kristendomsundervisning. Så har dock inte skett. Som läget nu är, öppnar sig uppenbarligen ingen annan framkomlig väg än att enträget och eftertryckligt vädja till skolberedningen, då i första hand till beredningens ärade ordförande, ecklesiastikministern själv, att vid kommande utomordentligt viktiga avgöranden medverka till sådana lösningar, som åt kristendomsämnet garanterar en tryggad ställning på schemat. Att ordet »tryggad» här har aspekter som anknyter både till timantal och läroinnehåll, skall jag nu inte närmare utveckla. Jag vill i det fallet bara hänvisa till de argument och förslag som framförts i en

av herr Nelander och mig själv under-tecknad motion, väckt tidigt på nyåret.

Sedan vill jag också göra det tillägget — och det gör jag med allt eftertryck — att *många* människors ögon kommer att vara intensivt riktade på skolberedningen i detta stycke, och att de avgöranden som kommer att träffas, av mycket stora folkgrupper bedömes som de för hela vår kulturutveckling betydelsefullaste av alla skolpolitiska ställningstaganden. Ty här gäller det i sanning inte utanverkan i det samhällsbygge och i den samhällsplanering vi alla bär ansvaret för, utan det gäller i eminent hög grad innersidan.

Herr talman! Jag förstår att det för dagen inte är möjligt att komma längre i denna fråga, och jag nöjer mig därför med dessa uttalanden.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Borås, *Nelander*, *Nilsson* i Lönsboda, *Carlsson* i Huskvarna, *Antby* och *Hammar* (alla fp).

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Två dagar senare än dagens datum förra året, nämligen den 2 december, utlöste en motion av herr Rubbestad angående skolans kristendomsundervisning en ganska omfattande och ur flera synpunkter mycket intressant debatt i detta ärende. Den var märklig inte minst i det avseendet att man från oväntat många håll höll före, att denna undervisning bör få en klarare och fastare utformning. Att den debatten skulle få till följd en rad motioner vid 1960 års riksdag hade man på känn, och det blev också fallet. Då jag är övertygad om att mina kammarkamrater tagit del av dessa motioner, skall jag avstå från att redogöra för dem.

Utskottet har vid sin behandling av motionerna inte ansett sig kunna föreslå några mera direkta åtgärder i skrivelse till Kungl. Maj:t utan stannat vid en hänvisning till att de i motionerna

Skolornas kristendomsundervisning m. m.

avhandlade frågorna enligt vad utskottet har sig bekant hör till det komplex av spörsmål, som för närvarande är föremål för bedömande inom 1957 års skolberedning, och följaktligen hemställer utskottet att dessa motioner inte må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag böjer mig, herr talman, för det yrkandet och kommer inte att framställa något säryrkande men jag vill ändå tillägga ytterligare några ord.

Av de yttranden, som utskottet infortrat och som i utlåtandet redovisats, inger dock skolöverstyrelsens yttrande anledning till oro. Skall det prägla skolberedningens handlande, befarar jag att denna fråga kommer att bli en allvarlig stridsfråga för framtiden. Jag vill emellertid hoppas, och jag vädjar till skolberedningen att icke med kall hand avvisa de förbättringar av kristendomsundervisningen, som i motionerna begräts.

En kunskapsmeddelelse i kristendomens huvudsanningar bör stå de unga till buds i våra skolor, och åtgärder i syfte att underlätta konfirmationsundervisningens samordning med skolans ordinarie undervisning är krav som inte kan tystna. Den kristna fostran av landets folk har under många århundraden varit livsnerven i samhället och inte minst givit folket kraft att leva vidare när nöden varit som störst. Skall denna grund för vårt samhällsliv icke gå förlorad, då får den kristna fostran inte försummas. Det är mycket som brister i nutidens föräldransvar inför de unga. Vi får därför inte glömma att de unga, som nu fostras, snart kommer att stå som föräldrar och fostrare åt en ny generation.

En ledande man i vårt land har också yttrat, att vart och ett av tio Guds bud som sätts ur funktion måste ersättas med hundratals straffparagrafer. Jag skulle här vilja tillägga, att dessa tio Guds bud då inte heller får läsas som en själlös lagkodex. Först när inlärandet får leda till en verklig kristen gudsför-

tröstan blir det fostran i djupaste mening.

Herr talman! Trots att jag inte har något särskilt yrkande har jag velat framföra dessa ord i anslutning till behandlingen av denna fråga i dagens överläggning.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen övertagit förhandlingarnas ledning, instämde herrar *Svenungsson* (h), *Nordgren* (h), *Carlsson* i Bakeröd (cp) och *Nilsson* i Bäste-kille (h).

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande, som här föreligger, återspeglar ju enigheten inom utskottet. Man har hänvisat till skolberedningens arbete och menat att resultatet från denna beredning bör föreligga innan man vill ta ställning i sak. Detta torde återspegla en önskan att undvika strid och meningsbrytningar om kristendomsundervisningen och låta den bli föremål för en mera ingående och förtrolig prövning inom skolberedningen.

För vår del vill vi slå vakt om kristendomsundervisningen och tillvarata möjligheterna att förbättra den så långt det går. Så till vida skulle det inte ha varit någon svårighet för oss att ta ställning till de motioner som här föreligger. En av dessa motioner är ju för övrigt en partimotion från vårt håll. Att även vi har kunnat godta utskottsutlåtandet beror på att vi så långt möjligt vill undvika strid och meningsbrytningar i fråga om kristendomsundervisningen. Jag hoppas att samma önskan har varit vägledande även på annat håll vid ställningstagandet i statsutskottet.

Det är givetvis vår förhoppning, att skolberedningen skall komma fram till en positiv ståndpunkt i fråga om kristendomsundervisningen. Timantalet får inte skäras ned, och ämnet måste få samma möjligheter som andra ämnen när det gäller undervisningsmateriel

Skolornas kristendomsundervisning m. m.

och pedagogiska resurser över huvud taget.

Vår motion innebär ju också ett annat yrkande, som behandlats av vår riksdagen. Det gällde vidareutbildningen av folkskollärare, där vi begärde att terminskurs skall få anordnas i kristendomsämnet i likhet med vad som sker i andra ämnen. Lärarfrågan spelar nämligen en betydande roll, och det finns enligt vår mening ingen anledning att sätta kristendomsundervisningen i en negativ särställning, tvärtom.

Det lyckades inte för oss i våras att vinna tillräckligt stöd för den saken. Jag vill emellertid nu vädja till ecklesiastikministern att i statsverkspropositionen till nästa år ta upp detta vårt förslag från i våras.

Eftersom utskottet har hänvisat till skolberedningen finns det kanske anledning att erinra om vad 1946 års skolkommision framhöll i sitt principbetänkande 1948: »Kristendomsämnet bör mer än de flesta andra ämnen kunna vara instrument för den personlighetsdanning, som är skolans väsentligaste uppgift. Undervisningen i detta ämne bör ge eleverna möjlighet att på grund av sakliga upplysningar och gedigen kunskap om religionens värld, på grund av insikt om frågornas allvar och livsavgörande betydelse och på grund av egna erfarenheter och egen läggning bygga upp en personlig livsåskådning.» Om detta avsnitt i skolkommisionens betänkande har det sagts, att det har blivit föremål för de mest skiftande tolkningar, som sträckt sig längre än vad skolkommisionen syftade till. Lika fullt tror jag att det citerade bör vara en värdefull grund att stå på vid behandlingen av frågan inom skolberedningen.

Det bör uppmärksammas och har också påtalats att kristendomsämnet allvarligt tenderar att bli ett historiskt ämne, att omfatta enbart kyrkohistoria. För vår del vill vi beklaga en sådan utveckling. Kan man över huvud taget göra klart för eleverna att religionen

rör frågor av livsavgörande betydelse, om man inskränker undervisningen till att i huvudsak omfatta en historisk beskrivning? Jag tvivlar på den saken. Man får i kristendomsundervisningen inte glömma bort att religion är religion, något väsensskilt från andra ämnen. Detta är inte minst viktigt med tanke på orienteringen i religionens värld.

När man talar om religionsfrihet får man inte lägga in en ensidig mening i det ordet så att det bara kommer att innebära frihet från religion. Det måste väl också och kanske framför allt innebära frihet att ha en religion. Skall undervisningen syfta till och möjliggöra ställningstagande i det avseendet, fordrar den mera av engagemang än en historisk beskrivning kan ge. Annars blir det svårt att klargöra religionsbegreppet.

En annan aspekt på denna fråga gäller, som ju också skolkommisionen har framhållit, personlighetsdanningen. Det är överflödigt att uppta kammarens tid med en uppräknning av ungdomsproblemen och deras yttringar. Dessa spörsmål har många gånger debatterats här i kammaren. Därvid har man varit ense om att vad som främst behövs är en fast vägledning och goda normer för de unga. Enligt vår mening finns i den kristna livsåskådningen och den kristna etiken sådan vägledning och sådana normer. De innehåller gamla sanningar, sanningar som står sig, sanningar som är tidlösa. De torde vara få som vill bestrida att här finns rättesnören för vad som är rätt och orätt, för vad som är sant och osant, för vad som är ont och gott. Det måste vara en mycket väsentlig uppgift för skolans kristendomsundervisning att tillvarata detta.

I fråga om kristendomsundervisningen och personlighetsdanningen i framtiden är det ytterligare en sak jag vill framhålla. Helt visst var det lättare att leva och anpassa sig i det s. k. gamla samhället. Man fick lära sig ett beteen-

Skolornas kristendomsundervisning m. m.

de som var rätt och riktigt och som i regel höll livet ut. Samhället förändrades inte så mycket och de olika situationerna var inte så många. I det nutida samhället är det annorlunda. Förändringarna är stora och kommer ofta, situationerna växlar och är mångskiftande. Det är inte lätt, om ens möjligt, att lära in ett beteende som håller i alla lägen. Beteendet måste ersättas av normer. Det gäller att komma fram till normer och regler som håller även om förhållandena skiftar.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Med dessa ord har jag endast velat understryka, att kristendomsämnet ingalunda är det minst viktiga av de spörsmål som skolberedningen kommer att få behandla. Jag har velat deklarera hur jag sett på denna sak i utskottet när jag har medverkat till de beslut som föreligger.

Häri instämde herrar *Fälldin* (cp) och *Larsson* i Norderön (cp).

Herr **ZETTERBERG** i Stockholm (s):

Herr talman! Till stora delar kan jag instämma i vad de föregående ärade talarna haft att säga om det utlåtande som här föreligger. Det är verkligen en stor opinion som är intresserad av denna fråga. Till den opinionen hör många människor utöver dem som regelbundet besöker kyrkor och samfund. De frågor som här vidrörs kommer väl småningom att föranleda omfattande debatter — jag förmodar också här i riksdagen — eftersom människor är så intresserade av vad som sker på detta område.

Även jag har medverkat i en av de motioner som behandlats av utskottet. Jag förstår att utskottet handlat som det gjort i detta fall, eftersom hela frågan om kristendomsämnets ställning ju ligger under skolberedningens arbete. Det finns väl ingen anledning att dra upp en större debatt om dessa saker i

dag, även om mycket av vad som här sagts, inte minst av herr Hansson i Skegrie, kunde föranleda ett meningsutbyte. Jag tog till orda för att få understyrka vilken bredd opinionen i detta fall har men också för att få framhålla att denna fråga inte är så helt problemfri som det kan ha förefallit av vissa yttranden.

Det är nämligen inte så enkelt för skolan att ge eleverna de höga normer som sedan skall vara en kraftkälla för framtiden. Lektor Ansgar Eeg-Olofsson, som är ordförande i frikyrkliga samsarbetskommittén och som har en omfattande erfarenhet av ifrågavarande undervisning, uttalade för ett par månader sedan, att det verkliga bekymret är att de normer, som kristendomsundervisningen meddelar, så flagrant motsägs av vad barnen och ungdomarna ser i sina egna hem. Därför kommer mycket av vad de möter i skolan att te sig som någonting högst idealistiskt och sig i luften för att inte säga stratosfären befinnande. Det är ett problem som vi inte så lätt kan klara ut bara med att påyrka en utökning av antalet lektionstimmar för kristendomsundervisningen.

Jag tror därför att det finns skäl till att vi, när vi diskuterar dessa ting, försöker medverka till att skapa en nyanterad opinion även bland dem som vill ha en förstärkning av kristendomsundervisningen. Det kan gälla frågan om timantalet — vilket är det rätta timantalet på olika nivåer? I den motion jag varit med om att frambära har vi särskilt riktat uppmärksamheten på 9 y, som nu är sämst ställd. Man kommer här även in på frågan om de pedagogiska vägarna, om kursernas omfattning och inriktning.

Låt oss alltså medverka till en nyantering av denna debatt, så att vi inte utan vidare ger löftet, att om vi bara får ytterligare några timmar för kristendomsundervisningen, så skall rader av de problem, som samhället i dag kämpar med, t. ex. ungdomskriminaliteten,

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

lösas. Jag tycker att alltför många av dem som yttrar sig i dessa frågor för vårdslöst gör utfästelser om de stora folkmoraliska vinster man här skulle kunna inhösta. Det är inte säkert att vi kan gå i god för dessa löften. Men det hindrar inte att vi begär en fullgod kristendomsundervisning.

Dessutom skulle jag redan nu vilja säga, att vi väl nu bör kunna avpolitisera frågan om kristendomsundervisningen. Vi som upplevt den gångna valrörelsen på det kristna fältet har mött ganska många antydningar om att finge vi bara ett regimskifte, så skulle kristendomsundervisningen bli annorlunda! Vi kan väl vara överens om att detta område är mycket litet ägnat att dras in i de partipolitiska uppgörelser som vi eljest kan ha med varandra.

Slutligen vill jag vädja till skolberedningen att medverka till en förstärkning — om möjligt kvantitativt men i varje fall kvalitativt — av kristendomsundervisningen i våra skolor.

I detta anförande instämde fru *Johansson*, herr *Gustafsson* i Uddevalla, herr *Gustafsson* i Bogla och fru *Torbrink* (samtliga s).

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 17

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 188, i anledning av väckt motion om samarbete med Finland angående utbyggnaden av högskolan i Umeå och universitetet i Uleåborg.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 18**Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 159 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 13 maj 1960, föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m., som departementschefen förordat.

De angivna riktlinjerna för regionindelningen inneburo bland annat, att riket indelades i sju regioner för den högspecialiserade kroppssjukvården med regionsjukhus i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund-Malmö, Göteborg, Örebro och Umeå, varvid dock vissa region-specialiteter tills vidare ej skulle utbyggas i Linköping och Örebro. Umeåregionen skulle omfatta Ångermanland av Västernorrlands län samt Västerbottens och Norrbottens län, motsvarande ett beräknat sammanlagt invånarantal av omkring 680 000 år 1970.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* (I: 696) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund m. fl.* (II: 856), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 159 ville beakta vad i motionerna anförts, i hudsak innebärande att det syntes erforderligt att statligt stöd i lämplig form lämnades berörda landsting för att utbyggnaden av umeåsjukhusets resurser i fråga om specialistvården skulle kunna ske i den takt som förutsatts och som vore nödvändig för att inte regionsjuktanken skulle förfelas inom de berörda områdena.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte godkänna de riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande som förordats av chefen för inrikesdepartementet i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 13 maj 1960;

II. att motionerna I: 696 och II: 856 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat:

Mot bakgrunden av utskottets nyssnämnda principiella ställningstagande anser sig utskottet inte böra biträda vad i motionerna I: 696 och II: 856 anförts om önskvärldheten av statligt stöd i en eller annan form till Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens läns landsting. Utskottet avstyrker därför dessa motioner.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström, Gillström, Axel Johannes Andersson, Sundin, Åkerström, Jansson* i Kalix, *Gustafsson* i Skellefteå och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att efter ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort införas text av följande lydelse:

»Utskottet vill emellertid inte utesluta möjligheten av att det framdeles i något fall kan visa sig nödvändigt på grund av förhållandevis höga kostnader för regionsjukvårdens ordnande eller andra speciella skäl att överväga ett statligt stöd exempelvis genom räntefria lån med relativt lång amorteringstid eller genom annan lämplig stödåtgärd.»

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet bygger på en proposition rörande regionsjukvårdens ordnande här i landet. Propositionen i sin tur bygger på en uppgörelse som i förväg träffats med huvudmännen om uppdelningen i regioner och om villkoren. Enligt propositionen skall kostnaden, omkring 200 miljoner kronor, bäras av huvudmännen. I detta sammanhang har vi också haft att behandla en motion, där det påpekats att det är två regioner, nämligen Umeå- och Örebroregionerna, som har ett befolkningsantal understigande det som anses vara idealet för att driften skall bli rationell och därmed ekonomisk. Man måste gå ut ifrån att

här ifrågavarande lösning blir dyrare för de två mindre regionerna. För Umeåregionen tillkommer dessutom de längre avstånden.

Vidare har motionärerna pekat på det förhållandet att den samlade kommunalskatten, alltså såväl de primära kommunernas som landstingens, är hög. Då har motionärerna, som har skjutit in sig på Umeåregionen, ansett att man vid behandlingen av denna proposition borde beakta vad som sägs i motionens motivering, nämligen att man bör överväga ett statligt stöd i en eller annan form, t. ex. räntefritt amorteringslån. Vi reseranter har i stort sett samma mening som motionärerna. Bland de senare är samtliga partier representerade utom ett men det har ju sin särskilda förklaring.

Det skulle inte innebära något äventyr om riksdagen följde reseranterna eftersom vårt förslag till skrivning är följande: »Utskottet vill emellertid inte utesluta möjligheten av att det framdeles i något fall kan visa sig nödvändigt på grund av förhållandevis höga kostnader för regionsjukvårdens ordnande eller andra speciella skäl att överväga ett statligt stöd exempelvis genom räntefria lån med relativt lång amorteringstid eller genom annan lämplig stödåtgärd.»

Med uttrycket »förhållandevis höga kostnader» har vi menat att kostnaderna skall vara höga i jämförelse med kostnaderna för andra regioner. Av uttrycket »speciella skäl» kan bland annat utläsas högt skattetryck.

I statsutskottet sades att detta skulle innebära att bryta sönder en princip. För den händelse att detta kommer att sägas även här, vill jag i förväg säga till vederbörande att det är fel att uttrycka saken på det sättet. Vi reseranter har godtagit den grundläggande principen i fråga om finansiering, att kostnaden skall bäras av huvudmännen. Men vi menar att en princip inte skall uppfattas så, att det inte skall kunna ske nå-

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

gon liten avvikelse från densamma. Det skulle vara i hög grad oroande om en annan uppfattning skulle råda här i riksdagen. Enligt min mening finns det ofta anledning att säga: det här är en princip, men undantag kan i någon mån komma in fråga, inte minst för att liksom bekräfta principen.

Herr talman! Med det anförda och under hänvisning till vad som också sagts i motionen yrkar jag bifall till reservationen av herr Näsström m. fl.

Herr WIKLUND (s):

Herr talman! I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende väckte jag tillsammans med några kolleger en motion, inte därför att vi motsatte oss de allmänna och väsentliga principerna i propositionen utan närmast i syfte att framföra våra bekymmer rörande den kostnadsfördelning och den för regionerna olika belastning, som propositionen innebar.

Jag vill börja med att säga att vi helt ansluter oss till den allmänna principen om att regionsjukvården skall ordnas på det här sättet. Likaledes ansluter vi oss till tanken på organiserandet av de sju sjukvårdsregionerna. Och framför allt vill vi understryka departementschefens uppfattning att den föreslagna utökningen av Umeåregionen är minst sagt nödvändig för att den regionen skall få ekonomisk bärkraft. Trots den utökning av regionen, som statsrådet har föreslagit, blir det beräknade invånartalet år 1970 endast 680 000, medan den statliga utredningen satt en miljon såsom norm. Regionen måste alltså anses bli i minsta laget även efter utökningen. Skall de beräknade utbyggnaderna genomföras inom rimlig tid, kan väsentliga kostnadsökningar uppstå för huvudmännen.

Norrbottens landsting hade tillfälle att avge ett yttrande över utredningens förslag. Landstinget framförde sina bekymmer och undrade, om det inte gick

att få en tillräckligt folkrik region. Norrlandskommittén redovisade i sitt betänkande 1947 ett förslag som gick ut på att en region omfattande de fyra nordligaste länen var lämpligt underlag för ett rikssjukhus.

Hänsyn måste tas till befolkningsunderlaget, ty detta spelar en väsentlig roll för kostnadsfördelningen. Stockholms-, Uppsala-, Lund-, Malmö- och Göteborgsregionerna har ett invånartal på mellan 1 250 000 och 1 500 000. Linköpingsregionen har 900 000 och Örebroregionen 750 000, medan Umeåregionen som sagt beräknas få 680 000. De stora regionerna slipper undan med en investeringskostnad per invånare räknat som inte är mer än hälften så stor som samma kostnad för Linköpings- och Umeåregionerna. Detta har flera orsaker.

Den övervägande delen av de äldre undervisningssjukhusen har redan varit föremål för avsevärd utbyggnad, en utbyggnad som skett med väsentliga statliga bidrag. Olikheten i utbyggnadsbehovet och befolkningsunderlaget medför en olikhet i belastningen, som vi hade hoppats att utskottet skulle på något sätt beakta. Om det av skilda orsaker inte går att göra regionerna mera jämställda i fråga om invånartalet, borde man söka finna en formel för kostnadsfördelningen, som någorlunda svarar mot vad som faller på medborgarna i landet i dess helhet. Vi pekade på vissa möjligheter i motionen, bl. a. möjligheten att med statsbidrag samt lån, ränte- eller amorteringsfria under viss tid, kunna klara saken.

Herr Akerström sade nyss att vissa avsteg bör kunna göras från en princip. Jag instämmer med honom och hävdar, att även om man nu godtar principen om landstingen som huvudmän och ansvariga för regionsjukvården, så får denna princip inte anses heligare än exempelvis utredningens princip att underlaget för varje region borde vara en miljon invånare. Då man i detta fall

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

måst kompromissa sig fram till ett invånartal som är bara två tredjedelar av en miljon, borde man ha kunnat fortsätta med en kompromiss som beaktade kostnadernas verkningar.

I utskottets förslag ingår ett poängterande av vad departementschefen sagt om önskvärdheten av fortsatta undersökningar rörande ett nordiskt samarbete beträffande regionsjukhuset i Umeå. Jag vill gärna understryka detta uttalande. Men det rimmar ganska illa med utskottets avvisande inställning i kostnadsfrågan, ty för man in ett nordiskt samarbete i bilden är det inte längre fråga om endast en belastning av de närmast liggande landstingsområdena.

De skäl vi åberopat i motionen äger fortfarande giltighet. Här gäller det ett relativt glest bebyggt område av vårt land, långt från Uppsala och från huvudstaden, dess invånartal fyller inte kvoten. Området måste ta kostnader för ett nybygge i fråga om vilket undervisningsjukvårdens och det nordiska samarbetets kostnadsdelar åtminstone tills vidare är okända. Vi noterar dock departementschefens uttalande att frågan om särskilt bidrag till kliniken i Umeå för undervisning och forskning får bli föremål för förhandlingar. Vi förutsätter att detsamma skall gälla, om det blir en nordisk samverkan.

Till utskottets betänkande är fogad en reservation med förslag till tillägg i skrivningen. Det är så formulerat, att det skulle möjliggöra särskilda åtgärder, om framdeles i något fall kostnaden för ordnande av regionsjukvården skulle bli särskilt betungande. Det är ett enligt min mening rimligt förslag, och jag ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till reservationen av herr Näsström m. fl.

Herr FALLDIN (cp):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Wiklund sagt.

Även om jag delar meningen att det kan vara ändamålsenligt, att huvudmannskapet skötes av landstingen, kan jag ändå inte, eftersom jag bor i en landsända med ett ständigt vikande befolkningsunderlag, undgå att känna mig orolig för att nya uppgifter läggs på landsändan, för vilkas kostnader den skall svara. Det kan rimligen inte få någon annan verkan än att de personer, som bor kvar där, får högre kostnader att bära än de som av olika skäl bor i en annan landsända. Om man härtill lägger, att våra strävanden att åstadkomma skatteutjämning för att i någon mån minska denna effekt inte heller möts med så särskilt stor förståelse, då finns det, i varje fall med mina utgångspunkter, anledning att försöka att vid varje tillfälle, då kostnader för nya uppgifter läggs på de kommunala myndigheterna, utjämna kostnaderna för människorna i olika delar av landet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Näsström m. fl.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Av vissa remissinstanser har ifrågasatts, om denna proposition egentligen var nödvändig. Från vissa utgångspunkter kan man naturligtvis fråga sig det. Men de skäl, som departementschefen redovisat för sitt framläggande av propositionen, anser jag vara så vägande, att inga invändningar skäligen kan resas mot den.

Det faktum att å ena sidan staten svarar för medicinska forskningen och utbildning av bl. a. läkare och att å andra sidan landstingen och de landstingsfria städerna är huvudmän för den slutna kroppssjukvården och även betalar kostnaderna härför har gjort, att man velat undvika vissa intressemot-sättningar, vilka förhandlingsvägen i stället länkats in till att bli en intresse-gemenskap. Detta anser jag vara det centrala och värdefulla som har upp-

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

nåtts genom den långsiktiga planeringen av denna regionsjukvård, som är en följd av de medicinska och vårdtekniska framsteg, som ständigt göres och vilka tillsammans framtvingat en ökad specialisering av sjukvården. Vi vet inte med bestämdhet, om specialiteter som i dag kan anses vara lämpliga att hänföra till regionsjukvården skall kunna stanna inom denna räjong. De kan kanske om en tid anses mera lämpliga att hänföra till de s. k. länsspecialiteterna. Enighet har uppnåtts mellan de förhandlande parterna, staten och huvudmännen, om principerna. Det fastslås att kroppssjukvården i fortsättningen i princip vad gäller den slutna vården enligt sjukvårdslagen skall betalas av de sjukvårdshuvudmän, som har hand om den, främst landstingen.

Genom propositionen lägges inte någon ny uppgift på landstingen. Om man anser det, måste det bero på en missuppfattning. Avsikten är endast att skapa en planläggning, en samordning, för att få en ändamålsenlig och ekonomiskt försvarbar organisation som, om landstingen var för sig ensamma skulle åstadkomma den, skulle bli mycket dyrare än vad den blir enligt denna regionplanering.

Jag vill emellertid inte på något sätt försöka missförstå reservanternas från det nordligaste Sverige. Att geografiska förhållanden och därmed följande skillnader i befolkningstäthet och kommunikationer kan medföra försämrade förutsättningar för kommunalt liv och förvaltning är uppenbart. Jag delar emellertid inte reservanternas mening, att det skulle råda ett speciellt förhållande just inom regionvården. Jag vill understryka att ett sådant förhållande råder på hela det kommunala förvaltningsområdet, såväl på det primärkommunala som på det landstingskommunala fältet. Att befolkningsunderlaget blivit mindre i den regionen är väl ett resultat av de nyss nämnda faktorerna.

Herr Wiklund försökte göra gällan-

de att det skulle bli billigare för dem som hade äldre undervisningssjukhus, därför att de redan hade en viss utbyggnad av sina sjukvårdslokaler, än för t. ex. Umeåregionen som ännu inte har sitt undervisningssjukhus färdigt. Men jag kan inte heller i det fallet finna att detta problem skall lösas såsom reservanternas anser. Det skall lösas avtalsvägen mellan staten och de landsting inom vilkas områden undervisningssjukhusen förläggs. Jag vet inte om ni är belåtna med det avtal och med de kostnader, som ni har påtagit er beträffande undervisningssjukhuset i Umeå. Det har jag ingen anledning att vidröra. Men jag vill här ha sagt ifrån, att enligt utskottets mening är det ovidkommande frågor i det här sammanhanget.

För egen del skulle jag vilja tolka reservationen så, att den i realiteten inte är någonting annat än en beställning på en sorts skatteutjämning för landstingen. Jag tycker att det hade varit rejälare att säga ut detta. Regionsjukvårdens utbyggande är nämligen inte något som man kan hänga upp en sådan begäran på, eftersom denna utbyggnad inte gör det dyrare för landstingen utan snarare är en åtgärd som bör underlätta för landstingen att få bättre sjukvård till billigare pris, då man får det lättare att ordna dessa här ifrågavarande specialiteter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Med anledning av det som sist sades från denna talarstol skulle jag vilja göra ett par korta erinringar. Det gällde frågan vad som har skett beträffande undervisningssjukhusen.

Herr Hansson sade att det inte blir billigare för dem som har undervisningssjukhus för närvarande i sina landstingsområden. Det är troligen riktigt. Han sade vidare — jag vet inte

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

om han adresserade sig till oss norrlänningar — att frågan om vi inte är nöjda med de kostnader, som vi har påtagit oss för det nuvarande undervisningssjukhuset, egentligen är en sak, som inte hör hit. Jo, den hör hit av en alldeles speciell anledning.

Som bekant har tidigare hävdats den meningen, att vid undervisningssjukhusen, som ju sysselsättes med statliga uppgifter — det måste ju vara en statens uppgift att utbilda läkare — skulle vårdavgifterna vara så avpassade, att det egentligen bara skulle vara en symbolisk avgift som landstingen skulle ha att erlægga per vårdplats som de tog i anspråk på undervisningssjukhuset. För några år sedan skedde emellertid därvidlag en mycket betydande förändring, som redan har fått synnerligen stora ekonomiska skadeverkningar för landstingen och uppenbarligen kommer att få det i ännu mycket högre grad med den utbyggnad av regionsjukvården som nu kommer till stånd. I den mån man skall betrakta dessa sjukhus även som undervisningssjukhus borde enligt min mening de principer för prissättningen av vårdavgifterna på sjukhusen som tidigare gällt ha bibehållits. Men under den tid inrikesministerposten innehades av centerpartiet skedde som bekant en stor uppskrivning av vårdkostnaderna på undervisningssjukhusen. Från att vi tidigare hade betalat 2:50 per vårdplats får vi nu betala i runt tal 50 kronor per vårdplats.

Jag har tidigare i debatter här visat vilka verkningar det fått t. ex. för Norrbottens landsting. Detta har förut kunnat nöja sig med att ta upp 20 000 kronor i staten för den delen av vården men får nu ta upp nära en halv miljon kronor. Nog har det protesterats mot detta tillstånd, och nog borde herr Hansson i Önnarp också veta, att vi inte är nöjda med de kostnader vi så småningom pålagts beträffande undervisningssjukhusen.

Med de utgångspunkter jag haft, när

jag bedömt dessa frågor, skulle jag för min del ha önskat, att utskottet hade lyssnat till de förslag, som herr Wiklund har ställt, nämligen att det skulle ges statsbidrag till landstingen för regionsjukvården. Jag kommer för min del att rösta för reservationen, inte därför att det är ett specifikt norrlandsintresse utan därför att reservationen lämnar en väg öppen för framtida strävanden att få staten att överta en större del av kostnaderna för bl. a. denna del av sjukvården. Man borde som sagt redan nu ha gått längre, men i varje fall öppnar reservanternas förslag en väg att komma igen i denna fråga.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att göra några korta invändningar med anledning av vad herr Hansson i Önnarp sade. I hans allmänna reflexioner kan jag instämma. Inom tredje avdelningen har vi varit överens om att det är ett gott grepp om frågan som tagits genom det framlagda förslaget och att det framför allt är nödvändigt att själva regionindelningen blir klarlagd, så att någonting kan börja ske på detta område. I princip har vi alltså varit fullständigt eniga. Meningskiljaktigheterna har bara gällt det förhållandet, att sjukvårdskostnaderna inom de olika regionerna måhända kommer att bli rätt olika på grund av att regionerna inte har kunnat göras någorlunda likartade i fråga om befolkningsunderlagets storlek. Det är svårt att med bestämdhet säga, om detta motiverar någon särskild fördelning av kostnaderna, men vi reservanter anser starka skäl tala för att så kommer att bli fallet.

Herr Hansson i Önnarp medgav också att det för Norrlands del föreligger speciella omständigheter på grund av de långa avstånden och kommunikationssvårigheterna, varför sjukvården liksom mycket annat blir dyrare i Norrland

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

än i andra delar i landet. Men herr Hansson i Önnarp menade att detta inte var någonting som speciellt rörde regionsjukvården utan gällde kommunala angelägenheter över huvud taget och att frågan därför måste lösas i ett större sammanhang. Jag tycker emellertid att det finns mycket som säger, att det här gäller en speciell sak och att det kunde vara rimligt med en kostnadsutjämning mellan de olika sjukvårdsregionerna.

Remissinstanserna i Västernorrlands och Jämtlands län har förklarat att deras traditionella, ekonomiska, kulturella och sjukvårdsmässiga relationer har på grund av kommunikationsförhållandena varit inriktade på Uppsala och Stockholm och att man därför inte har något intresse av att i sjukvårdshänseende tillhöra Umeåregionen. Det är emellertid tydligen omöjligt att villfara detta önskemål, eftersom Umeåregionen då skulle bli alldeles för liten. Men om man alltså måste tillhöra en region, som man själv inte vill tillhöra och på grund härav får större utgifter för regionsjukvården, så är väl detta ett speciellt skäl som gör det särskilt befogat med en utjämning i detta sammanhang.

Herr Hansson i Önnarp anser att denna fråga får lösas avtalsvägen av staten och de landsting som har undervisningssjukhus inom sitt område. Detta argument återfinnes också i propositionen. Nu har det ju redan förekommit sådana förhandlingar om undervisningssjukhusens kostnader, och herr Hansson i Önnarp framhöll att frågan om huruvida vi för Västerbottens del var belåtna eller icke var ovidkommande i detta sammanhang. Jag kan medge detta, men jag måste säga att vid dessa förhandlingar har vi nog inte kommit i paritet med de andra undervisningssjukhusen. Nu skulle framtida underhandlingar gå så bra för vårt vidkommande, att vi på den vägen skulle kunna utjämna skillnaden i kostnader inte bara för undervisningssjukhusen utan

också för regionsjukvården. Herr Hansson i Önnarp får ursäkta, om vi är pessimistiska i det avseendet. Vi har inte så stor tro på möjligheterna att genom underhandlingar åstadkomma den utjämning som vi anser vara rättvis på grund av att Umeåregionen är så liten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Holmberg att enligt vad jag har kunnat finna, när jag för vårt landstings vidkommande har haft anledning syssla med frågan om undervisningssjukhuset i Lund, så skall staten såsom företrädare och huvudman för forskning och utbildning i princip svara för kostnaderna för dessa grenar, medan landstingen såsom huvudmän för den slutna kroppssjukvården skall svara för vårdkostnaderna.

Detta betyder dock ingalunda att sjukvården vid undervisningssjukhusen blir billigare — det skall ingen inbilla sig. Våra erfarenheter från sjukvårdsinrättningarna i Lund säger oss att visst är det bra att ha tillgång till alla dessa specialiteter som ett undervisningssjukhus förfogar över, men man skall också vara medveten om att det kostar pengar.

Frågan om vad staten å ena sidan och sjukvårdshuvudmannen å andra sidan skall betala är emellertid — det vill jag ytterligare betona — en ovidkommande sak i detta sammanhang, när vi diskuterar fördelningen av regionsjukvården. Detta får bli en speciell förhandlingsfråga mellan berörda parter.

Från reservanternas sida gör man rätt kategoriska påståenden om att det för Norrlands del nödvändigtvis blir väsentligt dyrare med regionsjukvården, eftersom Umeåregionen befolkningsmässigt sett är så liten. Men bortsett från de omständigheter som rent allmänt gäller för kommunal förvaltning inte bara i Norrland — det finns

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

andra områden som har det ungefär lika besvärligt — har nog inte reserverna tillräckligt underlag för sitt påstående, att det självklart måste bli dyrare med en regionsjukvård som omfattar ett mindre antal invånare, utan det är närmast fråga om gissningar. Om det emellertid skulle uppstå betydande förskjutningar, kommer givetvis frågan om en kostnadsutjämnning att aktualiseras.

Jag kan inte på något sätt finna att de argument, som nu anförts beträffande denna lilla delfråga inom ett stort komplex, skall motivera ett frångående av de förhandlingsresultat som propositionen bygger på.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det är en mycket bekväm ståndpunkt herr Hansson i Örnarp intar, när han säger att principen är fastslagen, att fördelningen mellan staten och landstingen skall vara så och så. Jag skulle vilja fråga herr Hansson vad det var för fel på de principer, som gällde innan herr Hedlund förändrade det hela och bestämde att man skulle ålägga landstingen tjugufemfaldigt större utgifter för undervisningssjukhusen är tidigare. Enligt min mening var den princip som gällde förut den riktiga och rättvisa, och den borde ha bibehållits. Denna princip skulle man ha handlat efter även nu i frågan om fördelningen av kostnaderna för regionsjukhusen mellan staten och landstingen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag behöver i och för sig inte förlänga debatten, ty i huvudfrågan visar det sig ju att vi är överens. Det är med den allra största tillfredsställelse jag konstaterar att riksdagen — som jag hoppas — enhälligt godtar regionplanen. Detta betyder att man har länkat in ett utomordentligt viktigt led i vår sjukvårdsorganisation och att

vi har tillskapat en ordning för den högkvalificerade sjukvården, som så småningom skall ge möjligheter för alla i vårt land att nå denna på det bekvämoste sätt som vi över huvud taget kan räkna med.

Självfallet har det vid denna planering uppstått vissa besvärligheter då det gällt regiongränserna, och denna problematik hänför sig framför allt till förhållandena uppe i Norrland med dess mycket stora avstånd. Kanske skulle man med hänsyn till befolkningsunderlaget ha tillskapat en särskilt stor region där. Å andra sidan var detta inte möjligt på grund av avstånden, och därför föreligger nu planen sådan den är med ett regionsjukhus i Umeå. Jag tror att det för vår norra landsända är av mycket stor betydelse att så har skett.

Detta betyder inte att vi har underskattat de ekonomiska svårigheter, som man kommer att ställas inför i den allra nordligaste regionen. Det ligger i sakens natur att om man har ett mindre befolkningsunderlag, får man också större kostnader per enhet. Vi står heller inte främmande för att, i den mån det visar sig bli alltför stora påfrestningar för detta regionsjukhus, överväga att söka medverka till lättnader, om det skulle bli nödvändigt. Hur dessa skall utformas, anser vi det alldeles för tidigt att nu diskutera; det får ske efter hand som man får problemen så att säga inpå sig. I princip bör vi inte göra något speciellt undantag utan behandla landet som en enhet och de olika regionerna från ungefärligen samma utgångspunkter. Vi bör dock inte bortse från att svårigheter kan komma att uppstå, inte minst vad gäller möjligheterna att få läkare och annan sjukvårdspersonal till ett undervisningssjukhus med full kapacitet i Umeå. Där kommer undervisningen att spela en utomordentligt stor roll.

Man skall enligt min mening inte förstora denna fråga, utan vi får i framtiden diskutera hur vi skall kunna åstad-

Riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande, m. m.

komma lättnader, om sådana visar sig nödvändiga.

Herr **KÄRRLANDER** (s):

Herr talman! Efter inrikesministerns anförande vill jag bara framhålla, att huvudsyftet med vår motion var just vad inrikesministern betonade, nämligen att man inte skall behöva betala väsentligt mera för en vara i en del av landet än i andra. Som bland andra herr Wiklund underströk måste man se till, att det inte blir en snedbelastning i fråga om olika delar av landet. Inrikesministern säger alldeles klart, att man skall behandla landet som en enhet.

Det uppstår emellertid här vissa svårigheter inom en del av landet, som man får ta alldeles särskild hänsyn till. Jag vill påpeka för min vän herr Hansson i Önnarp, att det är alldeles otvetydigt — och det bestyrktes senare av inrikesministern — att om man skapar en region med 600 000 invånare och skall utbygga regionsjukhuset på precis samma sätt som i en region med en och en halv miljon invånare — alltså med samma vårdmöjligheter och samma antal specialiteter — blir det dyrare per invånare räknat i det område som har bara hälften så stort befolkningsunderlag som det andra. Detta är alldeles obestridligt, så det behöver vi inte offra någon längre tid på.

Jag begärde ordet, herr talman, bara för att kort och gott konstatera att om man hade lagt samma synpunkter på motionen i utskottet som inrikesministern anlade på frågan i dess helhet, skulle det inte ha varit några svårigheter för utskottet att skriva på ett sådant sätt, att man kommit fram till vad reservanterna önskar. Det skulle inte ha funnits någon som helst svårighet för utskottet — och utskottet hade därmed inte ändrat andemeningen i Kungl. Maj:ts proposition — att skriva som motionärerna ville och som reservan-

terna har formulerat. Därför ber jag, herr talman, att få vädja till kammarens ledamöter, de som är här inne nu och hör detta, att verkligen medverka till att lösa frågan så smidigt som möjligt. Vill man det, ansluter man sig också till reservationen, vilken jag ber att få yrka bifall till.

Herr **GUSTAFSSON** i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att enigheten förefaller vara t. o. m. större än vad vi väntade oss. Herr Hansson i Önnarp säger att regionsjukvården inte nödvändigtvis blir dyrare, men om den skulle visa sig bli särskilt dyr inom något område anser han att vi i en framtid får uppta frågan till behandling igen, och inrikesministern sade ungefär detsamma. Om statsutskottets majoritet hade skrivit så som herr Hansson i Önnarp och inrikesministern i dag talar, skulle det nog inte ha blivit någon reservation. Det förefaller därför som om vi skulle kunna uppnå hundra procentig enighet kring reservanternas uppfattning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med det tillägg till motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Åkerström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 189, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Utredning angående luftfartsverkets ställning m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med det tillägg till motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Näsström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Åkerström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 134 ja och 60 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19

Utredning angående luftfartsverkets ställning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 190, i anledning av väckta motioner om utredning angående luftfartsverkets ställning m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är inte min avsikt att ställa något yrkande mot detta enhälliga utskott men jag vill göra en liten kommentar till utlåtandet.

Att utskottet har ansett att frågan om luftfartsverkets ställning behöver utredas är tacknämligt, ty det var detta som begärdes i motionerna, men när utskottet uttalar att det är den skandinaviska flygtaxekommittén som skall göra utredningen, bör jag få sätta ett frågetecken. Jag har den uppfattningen att det är olämpligt att denna kommitté med ledamöter från tre länder skall handlägga ett ärende som internt rör ett svenskt ämbetsverk. Skulle det i detta

fall bli — som i fråga om det förra betänkandet som denna kommitté framlade — att de två svenska ledamöterna gör kommittébetänkandet efter samråd med de andra ledamöterna, blir förhållandet det, att en byråchef i luftfartsstyrelsen och en byråchef i kommunikationsdepartementet ensamma skall utreda frågan. En utredning med sådan sammansättning kan väl inte vara rätta sättet att behandla en så pass omfattande fråga.

Jag vill också sätta ett litet frågetecken för luftfartsstyrelsens ställning, sådan den återgivits i utlåtandet. Styrelsen säger sig för sin del anse att det i praktiken skulle vara utslutet, att dess verksamhet skulle bedrivas i de former som gäller för administrativa ämbetsverk.

Detta uttalande är verkligen egendomligt med tanke på att luftfartsstyrelsen själv 1951 ifrågasatte, om verket i fortsättningen skulle vara affärsdrivande och ville ha en utredning på den punkten. Styrelsen fick Kungl. Maj:ts uppdrag att själv verkställa den begärda utredningen. Man tuggade inom luftfartsstyrelsen på ärendet i sju år till 1958, då det meddelades att taxekommittén hade övertagit frågan, som fortfarande utreddes. Luftfartsstyrelsen har alltså nu i praktiken överlåtit åt en representant från verket att ensam lösa problemet. Jag hoppas det med tiden rättar till sig på denna punkt, ty detta är verkligen inte rätta sättet att bedriva en utredning. I övrigt är jag naturligtvis tacksam för att utskottet följt motionen i så måtto att man anser en utredning behövlig.

Jag har intet yrkande.

Herr PERSSON i Växjö (s):

Herr talman! Av utlåtandet framgår att vi i utskottet icke har ansett att man nu skulle behöva tillsätta en sådan utredning som motionärerna har föreslagit. Vi har menat att man först bör avvakta flygtaxekommitténs förslag. Det

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

är tids nog att pröva denna fråga när kommittén lagt fram sitt förslag. Vi har nu fått veta, att kommittén beräknas bli färdig med sina förslag fram på nyåret.

Motionärerna kan inte ha rätt när de anser, att den omprövning som sker i den skandinaviska flygtaxekommittén inte skulle vara nödvändig att göra innan man går vidare. Flygtrafiken på de skandinaviska flygplatserna domineras av SAS, som svarar för merparten av landningsavgifter m. m. som utgår till de skandinaviska luftfartsverken. SAS är ett konsortium av de nationella flygföretagen i Sverige, Norge och Danmark. Den ekonomiska målsättningen för luftfartsverket i ett skandinaviskt land berör direkt de andra länderna genom dessas medverkan i SAS.

Flygtaxekommittén sysslar med en rad frågor. Man vill komma fram till en gemensam ståndpunkt beträffande luftfartskostnaderna. Man vill försöka få ensartade bestämmelser när det gäller övervakning och säkerhet. Man vill ha samma start- och landningsavgifter. Man vill också bestämma hur man skall beräkna kostnaderna för flygfylrar och trafikledningspersonal m. m. Allt detta skall denna kommitté lägga fram förslag om. Därför har vi ansett, att man i varje fall inte för närvarande bör tillstyrka en sådan omprövning som motionärerna har föreslagit. Vi bör vänta med en sådan.

Nu har under senare tid även andra omständigheter inträffat som gör, att man kanske bör avvakta innan man prövar frågan om luftfartsverket och inrikesflyget och vårt flyg på interkontinentala linjer. Alla vet att vi under den gångna tiden haft stora besvärligheter vid underhandlingar med andra länder i dessa frågor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har inte framställt något annat yrkande än bifall till ut-
5 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 28.*

skottets förslag. Jag vill emellertid till herr Persson i Växjö säga, att enligt min mening skulle denna taxekommitté ha lättare att lösa sina många problem om man hade klart för sig, huruvida luftfartsverket i fortsättningen skulle vara ett affärsdrivande verk eller inte. Att luftfartsverket är ett affärsdrivande verk innebär i princip, att verket skall ha kostnadstäckning från inkomsterna. Det har visat sig omöjligt. Det är nödvändigt att pressa upp avgifter av olika slag så mycket som möjligt för att ge luftfartsverket så stora inkomster som möjligt.

Förra gången vi diskuterade denna sak gällde det den där femman som skulle betalas vid inrikestrafiken. Den beräknades nedbringa förlusten med en eller annan miljon, vilket inte är så särskilt mycket.

Om man hade klart för sig huruvida luftfartsverket i huvudsak skulle vara ett administrativt verk och inte i fortsättningen ett affärsdrivande verk, skulle hela taxesättningen och övriga hit hörande frågor lättare kunna handläggas. Det var, herr talman, endast detta jag ville framhålla.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 20**Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 29 april 1960 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 162, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föresla-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

git riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall.

I enlighet med utskottets hemställan i memorial nr 69 hade riksdagen vid vårsessionen beslutat att uppskjuta behandlingen av den föreliggande propositionen till innevarande års höstsession.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet:

I propositionen framlägges, på grundval av 1960 års bolagsskattesakkunnigas promemoria, förslag till provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomiska föreningars vinster. Bestämmelserna föreslås skola gälla vid 1963—1973 års taxeringar. Enligt förslaget skall aktiebolag medgivnas avdrag för utdelning å nyemissioner verkställda efter den 1 juli 1961 med fyra procent av inbetalat kapital. Vidare skall bolag och föreningar vara skattskyldiga för utdelning å aktier och andelar, som anskaffats i kapitalplaceringssyfte.

I det ovannämnda författningsförslaget voro rubriken och 10 § av följande lydelse:

Förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall.

10 §.

Svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar, vilkas verksamhet *helt eller till väsentlig del* består i förvaltning av *annan fastighet*, värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom (förvaltningsföretag), skola vara skattskyldiga för utdelning från svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar, i den mån sammanlagda beloppet av den utdelning, som uppburits under beskattningsåret, icke motsvaras av egen utdelning som företaget beslutat för samma beskattningsår.

Består förvaltningsföretags verksamhet uteslutande i förvaltning av värdepapper och annan därmed likartad lös egendom och är det en väsentlig uppgift för företaget att genom ett välfördelat värdepappersinnehav erbjuda aktieägare eller andelsägare riskfördelning samt ägas aktierna eller andelarna i företaget av ett stort antal fysiska personer, skall dock företaget vara skattskyldigt för sådan uppuren utdelning som nyss sagts allenast i den mån sammanlagda beloppet härav icke motsvaras av egen utdelning, som företaget beslutat för beskattningsåret, ökad med en fjärdedel.

Förvaltningsföretag äger, utan hinder av bestämmelserna i 39 § 1 mom. kommunalskattelagen, åtnjuta avdrag för ränta å gäld som belöper å värdehandlingar.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 699 av herr *Gustaf Henry Hansson m. fl.* och II: 859 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*, vari hemstälts

»A) att riksdagen måtte

1) antaga det vid propositionen nr 162 fogade författningsförslaget i vad detsamma avser aktiebolags rätt till avdrag för viss utdelning med den ändringen, att avdragsrätten för utdelning å nyemissioner anknytes till inbetalningar under tiden den 1 april 1961—den 31 december 1966,

2) avslå propositionen nr 162 i vad detsamma avser införande av skattskyldighet för aktiebolag och ekonomiska föreningar för utdelningar i vissa fall, samt

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext»; ävensom

II) de likalydande motionerna I: 700 av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* och II: 860 av herr *Kollberg m. fl.*, vari hemstälts

1) att riksdagen vid behandlingen av

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

Kungl. Maj:ts proposition nr 162 måtte antaga de där avgivna förslagen till provisoriska bestämmelser i syfte att underlätta nyemission av aktier, med den ändring i fråga om ikraftträdandet som i motionerna angivits, men avslå propositionen i den del den innefattade införande av s. k. kedjebeskattnings, samt

2) att vederbörande utskott måtte föreslå erforderliga justeringar i författningsstexten.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 162 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall med de ändringar av 2, 7, 10 och 12 §§, som angivits i utskottets hemställan;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 699 av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. och II: 859 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.; samt

2) de likalydande motionerna I: 700 av herr Per-Olof Hanson m. fl. och II: 860 av herr Kollberg m. fl.,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I utskottets förslag hade 10 § följande lydelse:

10 §

Svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar, vilkas verksamhet *uteslutande eller så gott som uteslutande* består i förvaltning av värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom (förvaltningsföretag), skola vara skattskyldiga för utdelning från svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar, i den mån sammanlagda beloppet av den utdelning, som uppburits un-

der beskattningsåret, icke motsvaras av egen utdelning som företaget beslutat för samma beskattningsår.

Består förvaltningsföretags (= Kungl. Maj:ts förslag) — — — en fjärdedel.

Förvaltningsföretag äger (= Kungl. Maj:ts förslag) — — — å värdehandlingar.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Spetz, Söderquist, Torsten Mattsson, Nilsson* i Svalöv, *Kollberg, Gustafson* i Göteborg och *Stiernstedt*, vilka ansett att den föreliggande propositionen bort avslås i vad avsåge införande av skattskyldighet för aktiebolag och ekonomiska föreningar för utdelningar i vissa fall och att utskottet därför bort hemställa

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 162 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 699 av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. och II: 859 av herr Nilsson i Svalöv m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 700 av herr Per-Olof Hanson m. fl. och II: 860 av herr Kollberg m. fl., antaga ett i reservationen intaget förordningsförslag med följande rubrik: Förordning med provisoriska bestämmelser om aktiebolags rätt till avdrag för viss utdelning;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla, att den av Kungl. Maj:t under innevarande år tillsätta utredningen rörande de mindre företagens kapitalförsörjning borde påskynda sitt arbete, så att förslag i angivet syfte snarast kunde föreläggas riksdagen;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 699 av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. och II: 859 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.; samt

2) de likalydande motionerna I: 700 av herr Per-Olof Hanson m. fl. och II: 860 av herr Kollberg m. fl.,

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anförts och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

II) av herrar *Sundin* och *Antonsson*, vilka ansett att ingen ändring bort företagas beträffande 10 § i det genom förevarande proposition framlagda förordningsförslaget och att utskottet sålunda under A bort hemställa att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 162 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall med ändringar i enlighet med utskottets förslag allenast i fråga om 2, 7 och 12 §§.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! I proposition nr 162, som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 79, framlägges *två olika förslag* till provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomiska förenings inkomst.

Det första förslaget innebär att aktiebolag medges avdrag för utdelning på nyemissioner med 4 procent av inbetalt kapital — jag kommer här för korthets skull att kalla detta för emissionsrabatt. Det andra förslaget innebär att s. k. kedjebeskattning skall återinföras. Detta sista betyder, att bolag och föreningar, vilkas inkomster redan nu är underkastade dubbelbeskattning, blir än mera skattebelastade.

Förslaget om emissionsrabatt syftar till att underlätta bolagens kapitalbildning. Den andra åtgärden — att återinföra den 1928 avskaffade kedjebeskattningen — har finansministern motiverat med att den behövs som en kompensation ur statsfinansiella synpunkter för emissionsrabatten, som förmenas minska skatteintäkterna för statsverket.

Det är två vitt skilda åtgärder som föreslås. Och eftersom någon kompensation inte behövs — såsom jag strax skall utveckla närmare — kan jag inte se att det finns någon som helst anledning att godta finansministerns uppfattning, att de båda förslagen måste ses som en enhet.

Jag har i stort sett ingenting att erinra mot emissionsrabatten. Bolagsskattesakkunniga, som haft att utreda den här frågan, har ansett att det även från det allmännas synpunkt är behövligt att införa en provisorisk lindring av dubbelbeskattningen i vad gäller avkastning på nyemitterat aktiekapital för att därigenom underlätta kapitalanskaffningen inom företagen. Förslaget innebär dock ingen verklig lösning av företagens kapitalförsörjning. Det måste man ha klart för sig. Trots detta anser jag mig inte böra göra några erinringar mot den föreslagna avdragsrätten såsom ett försök att i viss mån underlätta ifrågavarande kapitalanskaffning.

Det framlagda förslaget kan dock icke i nämnvärd grad underlätta de mindre företagens kapitalförsörjningsproblem. Det är därför i hög grad önskvärt att den av Kungl. Maj:t under innevarande år tillsatta utredningen rörande dessas — alltså de mindre företagens — kapitalförsörjning påskyndas, så att förslaget rörande dessa företags problem kan föreläggas riksdagen med det snaraste.

Det av mig här uttalade önskemålet innebär inte någon kritik av den nu sitande utredningens arbetstakt.

Nu tycks finansministern anse, att den skatteminskning, som tros bli följden av avdragsrätten vid nyemissioner, behöver kompenseras. Han har därför som jag nyss nämnde föreslagit ett återinförande av kedjebeskattningen. Denna kompensation är emellertid inte nödvändig. Riksräkenskapsverket säger sålunda, att det skattebortfall, som kan förutses som en följd av de föreslagna reglerna om emissionsrabatt, icke är av

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

motivering kan bryta upp redan befintliga rättsliga och ekonomiska sammanhang och övergå till ett nytt system med än så länge helt outredda verkningar.

Finansministern säger i propositionen, att förslagen är att se som ett led i en omfördelning av skattebördan från vissa företag, som finansministern i propositionen betecknar som kapitalstarka och stagnerande, till nystartade och expanderande företag. Denna omfördelning av bolagsbeskattningen har inte heller visats, vad kedjebeskattningen angår, komma att medföra en förbättrad investeringsfördelning. Över huvud taget är förslaget i denna del baserat på lösa antaganden. Innehav av aktier i andra bolag är intet kriterium på stagnation.

Att ingripa på bolagssektorn i dag inför förestående betydande förändringar, föranledda av de nya europeiska marknaderna, framstår som ett i högsta grad diskutabelt förfarande. Riksdagens uppgift måste i detta sammanhang vara att underlätta för företagen och inte att komplicera deras verksamhet genom opåkallade och omotiverade ingrepp i skattelagstiftningen.

Jag har alltså, herr talman, tungt vägande invändningar av principiell natur att göra mot ett återinförande av kedjebeskattning och ber därför att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 79 fogade reservationen, betecknad I, av herr Hagberg m. fl.

I reservationen föreslages ändring av 7 § är en följd av att 10 § utgår i det av reservanterna framlagda förslaget till förordning.

Herr talman! Jag tillåter mig även framhålla, att den av mig omnämnda reservationen också innefattar en hemställan

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla, att den av Kungl. Maj:t under innevarande år tillsatta utredningen rörande de mindre företagens kapitalförsörjning bör på-

skynda sitt arbete, så att förslag i angivet syfte snarast kan föreläggas riksdagen.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Herr Kollberg har här nyss riktigt angivit, att den proposition som vi nu behandlar upptar två fristående lagförslag. Dels gäller det ett förslag om en begränsad lindring i den dubbelbeskattning, som våra aktiebolag är föremål för i vårt land, dels ett förslag om återinförande av kedjebeskattning — d. v. s. tre- eller flerdubbel beskattning av vissa inkomster — i fråga om bolag och ekonomiska föreningar.

Finansministern, senare också utskottet, försöker ge sken av att dessa två förslag hör ihop, att det hela är så att säga ett enda paket. Finansministerns och utskottets motivering för att de hör ihop är att det ena förslaget säges ge en skattelättnad med 25 miljoner kronor per år för bolagssektorn, medan det andra förslaget ger bolagssektorn en skatteökning med 25 miljoner kronor per år.

Totalt sett skulle det alltså bli plus minus noll vad gäller det totala skatteutfallet. Det är detta som för finansministern gör att de hör ihop när han säger att allt får ses som ett enda förslag. Det blir så att ett företag får mindre skatt, ett annat högre skatt. Finansministern ger med den ena handen och tar med den andra, det är innebörden i förslaget.

Att det förhåller sig på angivet sätt med själva skatteutfallet kan möjligen sägas vara riktigt första och andra året förordningarna är i kraft. Men jag har den uppfattningen att när den första förordningen varit i kraft någon tid, kommer finansministern att med båda händerna ta skatt från företagen, han kommer inte att lämna något tillbaka. Den ökade investering, som finansministern med rätta väntar skall komma till stånd genom förslaget om en viss avdragsrätt för utdelning på nyemissio-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

ner, kommer nämligen ganska säkert efter en kort tid, trots avdragsrätten, att totalt ge bolagen, som gjort denna nyemission, ett ökat skatteunderlag. Därmed kommer de också totalt att betala mera i skatt än tidigare. Denna skattereform kommer med andra ord att betala sig själv. Stat och kommun kommer inte i längden att få minskade skatteintäkter genom detta förslag, tvärtom kommer säkerligen statens och kommunens intäkter att stiga genom att man inför en avdragsrätt, som medför att bolagen kan anse det företagsekonomiskt riktigt att skaffa sig kapital för investeringar.

Att det i verkligheten rör sig om två fristående förslag framgår också med all tydlighet, när man tar del av remissinstansernas yttranden. Alla utan undantag har behandlat vart förslag för sig, behandlat dem som två skilda förslag.

Som herr Kollberg redan framhållit har vi från högerpartiet och folkpartiet också strängt skilt på de båda förslagen, och vi har med utgångspunkt från den näringsvänliga politik som vi vill föra funnit att det förslag, som ur allmän ekonomisk synpunkt är gynnsamt, bör bifallas, medan det andra förslaget, som belastar bolag och ekonomiska föreningar med nya skatter och därmed samhällsekonomiskt torde vara till skada, bör avslås. Tyvärr måste jag konstatera, att inte alla de tre borgerliga partierna kunnat enas om denna ur vår synpunkt näringsvänliga politik. Majoriteten av centerpartiets representanter i bevillningsutskottet har målt sig ut ur sammanhanget och i stort förordat det socialdemokratiska förslaget. Endast representanten för småföretagarna inom centerpartiet, herr Mattsson, har gått på den borgerliga linjen.

Från högerpartiets sida har vi, som jag nyss sagt, stött förslaget om avdragsrätt för utdelad vinst på nyemissioner. Personligen — och jag vågar nog tala för hela högerpartiet — är jag dock inte helt belåten med förslaget som det

nu föreligger. Det är nämligen för begränsat. Enligt det föreliggande förslaget blir det endast en liten del av utdelad vinst som inte dubbelbeskattas, nämligen den del som kommer från nytt insatt kapital. Vinsten från tidigare insatt eller fonderat kapital kommer även i fortsättningen att bli föremål för dubbelbeskattning. Likaså kommer en del av vinsten från det nya kapitalet att dubbelbeskattas, om det nyinsatta kapitalet ger en avkastning som är högre än fyra procent. Med utgångspunkt från gällande ränta bör man på riskvilligt kapital räkna med mer än fyra procent, och därför borde räntan vara minst sex procent, om nu inte hela den utdelade vinsten skall vara avdragsberättigad, vilket torde vara det riktigaste.

Förslaget är inte heller ur teknisk taxerings synpunkt helt tillfredsställande. Från ett och samma bolag kommer sålunda viss utdelning att bli avdragsgill, en annan del blir det inte. Taxeringsmyndigheterna måste kontrollera när aktiekapitalet kommit till och hur stor del av det totala aktiekapitalet som kommit till vid det ena eller andra tillfället. Riksskattenämnden har också starkt understrukt, att förslaget kommer att komplicera skatteförfattningarna. Ett renodlat förslag med full avdragsrätt för utdelat kapital skulle inte ha medfört en sådan komplikation.

Herr talman! Jag skall inte längre uppehålla mig vid detta propositionens första förslag. Vi från högerpartiet har accepterat detsamma som *ett första steg* mot uppmjukning av dubbelbeskattningsreglerna, och jag hoppas att den skatteutredning som nu är i verksamhet på företagsbeskattningens område kommer att föreslå ytterligare uppmjukningar i detta avseende, till fromma för vårt näringsliv och dem som där är sysselsatta. Jag tror att inte minst småföretagarna, som i allt större och större utsträckning driver sin rörelse i bolagsform, väntar sig ytterligare uppmjukningar.

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

Propositionens andra förslag har så starkt och så riktigt kritiserats av herr Kollberg, att jag på den punkten skall fatta mig mycket kort. Jag instämmer helt i den kritik herr Kollberg riktade mot det förslaget, både ur principiella och tekniska synpunkter. Den nedgörande kritik förslaget dessutom utsatts för från så gott som alla remissinstanser gör också att det inte finns mycket för mig att tillägga. Jag vill endast uttala min förvåning över att en finansminister kan framlägga ett så dåligt underbyggt förslag.

Själva utredningsförslaget lämnar inte några som helst upplysningar om vilka samhällsekonomiska följder förslaget kommer att få. Att utredarna inte talat om detta är emellertid inte deras fel — det vill jag starkt understryka — ty i deras direktiv ingick inte att göra en sådan utredning. Men eftersom en sådan utredning inte skulle göras av de sakkunniga, hade man väntat sig att det inom departementet skulle gjorts en sådan. Detta borde ha skett åtminstone sedan man fått klart för sig att exempelvis sådana remissinstanser som LO, TCO m. fl. klart och tydligt sagt ifrån att de inte ansåg sig kunna ta ställning till förslaget, eftersom dess ekonomiska verkningar inte var utredda.

Orsaken till att vi inom högerpartiet har gått emot detta förslag om kedjebeskattnings är framför allt att vi ansett förslaget vara ett planlöst skatteingripande, som kommer att få negativ effekt. Dess ekonomiska verkningar känner vi visserligen inte, eftersom någon utredning inte gjorts, men man torde ändå våga påstå att en beskattning av företagsvinster med över 80 procent, som denna kedjebeskattnings kommer att leda till, måste påverka företagens förmåga till självfinansiering. Jag anser att självfinansieringen inom företagen utgör en av grundpelarna för forcerad rationalisering och utbyggnad av vårt näringsliv. Vi måste därför ha en företagsbeskattnings som skapar möjligheter

till ökad självfinansiering. En kedjebeskattnings är diskriminerande på företagssparandet och försvårar självfinansieringen.

Under senare år har framlagts och genomförts olika förslag, vilka försvårar företagets självfinansiering. Jag tänker bl. a. på ATP, som kommer att öka företagets kostnader och därmed sänker deras räntabilitet. Vidare har pensionsstiftelserna inom företagen tidigare varit en hjälp vid självfinansieringen, men nu kommer dessa fonder undan för undan att minska i stället för att de i ett expanderande näringsliv borde öka.

Vi har också fått vidkännas en skärpning av lagervärderingsbestämmelserna, vilka skall tillämpas vid 1961 års taxering. Härigenom kommer en del av det egna kapitalet att tas ut ur företagen i form av skatt, och möjligheterna till nybildning av kapital blir därmed reducerade. Denna försämring av möjligheterna till självfinansiering är ett allvarligt problem för såväl de större som de mindre företagen.

Vi reserverar från högern och folkpartiet här därför, som herr Kollberg redan berört, förslaget att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla att frågan om de mindre företagens kapitalförsörjning så fort som möjligt blir utredd, så att förslag snart kan föreläggas riksdagen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservation I i vad avser såväl A och B som C.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag har en känsla av att denna debatt kommer att efterlämna ett ganska splittrat intryck, beroende på att vi är i den unika situationen att vi diskuterar dels en skatteskarvning, dels en skattelindring, och att de två förslagen finns i en och samma proposition. De två föregående talarna har

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

apostroferat huvudlinjerna i dessa två delar. Skattelindringsförslaget innebär att avdragsrätt, d. v. s. skattefrihet, skall medges för utdelning på nyemissioner upp till 4 procent av det kapitalbelopp som inbetalats. Avdragsrätten skall gälla under ett visst antal år framåt. Denna avdragsrätt är intressant därför att dubbelbeskattningsprincipen på detta speciella område i realiteten temporärt upphäves. Propositionen innebär, som redan sagts, en skattesärskärpning i så måtto att bolag som äger aktier i andra bolag i princip blir skattepliktiga för utdelningen på dessa aktier. Från denna huvudregel medges vissa mycket viktiga undantag som jag inte skall gå in på.

Herrar Kollberg och Nilsson i Svalöv har mycket starkt kritiserat den skattesärskärpande delen av propositionen. Deras ståndpunkt är enkel så till vida som de godtar den del av propositionen som är smaklig, d. v. s. skattesänkningen, men går emot den som är mindre smaklig, skattesärskärpningen. Det är ju ett bekvämt sätt att angripa en mycket komplicerad skattefråga.

Jag fick också det intrycket — om än inte alltför starkt — av herrar Kollbergs och Nilssons anföranden, att de anser att man här är på väg att genomföra en skattereform som kommer att få mycket omfattande verkningar för det svenska näringslivet. Jag tror därför att det är nödvändigt att vi i debatten försöker reducera förslaget till riktigare proportioner. Jag har den bestämda meningens att om vi betraktar näringslivet som en totalitet så är det fråga om en förhållandevis obetydlig reform. Detta gäller såväl skattelättnads- som skattesärskärpningsdelen. Man får en riktigare bild av de verkliga proportionerna om man uttrycker saken på följande sätt.

Det skatteunderlag som blir föremål för beskattning beräknas till 25 miljoner kronor. I skatt betyder det för närvarande cirka 12 miljoner. Till bilden hör då att de svenska bolagens

sammanlagda utdelningar per år uppskattas till cirka 600 miljoner. Ett slopande av skattefriheten för kapitalplaceringsaktier betyder, att man skattebelägger 4 procent av bolagens sammanlagda årsutdelning — den utdelning som hittills varit skattefri. Jag kan inte anse att den reformen är alltför revolutionerande.

Vad jag nu sagt belyser reformens relativt begränsade omfattning totalt sett. Men jag måste i rättvisans namn erkänna att även om det belyser proportionerna, så har man fördenskull inte rätt att bortse från förslagets verkningar i det enskilda fallet, hur skärpningen drabbar det enskilda företaget. Men det är ju här som de delvis betydelsefulla undantagen sätter in, för det första för investmentbolagen, för det andra för förvaltningsbolagen och de blandade bolagen och för det tredje för de företag vilkas produktion är sådan, att man måste betrakta aktierna som organisationsaktier. Jag kan också peka på den fullt legala möjlighet som bolagen får att genom ombildningar delvis undgå skattesärskärpning.

Får jag också, herr talman, säga några ord om den grundtanke som ligger bakom avdragsrätten och som herr Kollberg speciellt berörde. Tanken är den, att företagen skall stimuleras att gå ut på marknaden för sin kapitalförsörjning. Enligt propositionen innebär förslaget i princip en begränsad omfördelning av skattebördan till de kapitalstarka företag, som inte har någon påfallande investeringsaktivitet och från de nystartade expanderande företagen. Om nu bolagen tack vare avdragsrätten stimuleras att gå ut på marknaden och man samtidigt avskaffar denna skattefrihet, måste väl det leda till att kapitalströmmen kommer att söka sig till de mera expansiva investeringsobjekten. Jag kan som enkel lekman inte förstå annat än att det måste vara riktigt ur samhällsekonomisk synpunkt att så sker. Kanske man också grundlägger en

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

något friare kapitalmarknad på lång sikt. Det vågar jag inte ha någon bestämd uppfattning om.

Nyemissionen har, som finansministern också säger i propositionen, hittills varit en ganska dyrbar kapitalförsörjningsform för företagen. Investeringsringarna måste med andra ord vara högt räntabla, eftersom avkastningen skall räcka dels till skatt, dels till utdelning. Det är ju här som lättnaderna kommer att verka mest positivt.

Jag vill emellertid understryka det viktiga faktum som både herr Kollberg och herr Nilsson i Svalöv påpekat, nämligen att den skattelättnad som här föreslås i första hand kommer att kunna utnyttjas av de större bolagen. Jag tror därför inte att herr Nilsson i Svalöv framställer saken rätt, när han försöker ge kammaren det intrycket, att skattelättnaden för nyemissionerna i framtiden skulle få ganska stor betydelse för de många småföretagen. Det är väl dock så, att det för närvarande inte finns någon kapitalmarknad, på vilken de medelstora och mindre företagen kan gå ut och emittera aktier.

Köpmannaförbundet har i sitt remissyttrande mycket starkt understrukt — och jag vill ansluta mig till detta uttalande — att de mindre och medelstora bolag, som till antalet är helt dominerande och som spelar en mycket stor ekonomisk roll i vårt näringsliv i stort sett inte får någon glädje av den reform som här föreslås. Detta är anledningen till att vi i reservation II har framhållit angelägenheten av att den utredning, som sysslar med den mindre företagsamhetens kapitalförsörjning, arbetar så snabbt som möjligt och snarast lägger fram förslag till åtgärder.

Jag skall inte gå in på frågan om det finns något logiskt samband mellan propositionens båda led. För min del kan jag inte komma ifrån att det i viss mån finns ett sådant samband. Blir det ett replikskifte, skall jag gärna motivera den uppfattningen.

Trots de undantagsbestämmelser som jag refererat till och trots den uppmjukning av propositionen som utskottet gjort, är det ofrånkomligt att en hel del företag blir skattepliktiga, för vilka det skulle kunna anföras skäl för en lättnad. Eftersom statsrådet Sträng är närvarande i kammaren vill jag gärna säga, att jag beklagar att denna proposition inte äfföljdes av ett förslag till temporär lättnad i utskiftningsskatten under en övergångsperiod. Man skulle kunna tänka sig att bolagen får möjlighet att till sina aktieägare utskifta ett så stort belopp, som motsvarar aktieinnehavet i det främmande bolaget, och att skatten på den utskiftningen blir lägre än den utskiftningsskatt vi för närvarande har. Vi ställer ju ändå här bolagen i en för dem ny situation. För närvarande är utskiftningsskatten 40 procent. Måhända skulle man kunna tänka sig en reduktion till 20 eller 30 procent. Jag vädjar till finansministern att till nästa år lägga fram en proposition i detta syfte.

Min personliga uppfattning om kapitalplacersingsaktierna är att det icke kan vara ett primärt intresse att bolag äger aktier i andra bolag. Jag är öppen för att det kan finnas undantagsfall, där detta är värdefullt, men jag kan absolut inte tro att det skulle vara ett allmänt primärt intresse.

Jag har under den korta tid jag suttit i denna kammare med uppmärksamhet lyssnat till en rad anföranden där man — jag förmodar på ideologisk grund — talat för en spridning av äganderätten, enkannerligen en spridning av aktieägandet i vissa fall. De som hyllar tanken på en som det heter egendomsägande demokrati bör väl hälsa båda leden i propositionen med tillfredsställelse, ty såvitt jag förstår kommer båda dessa åtgärder att medverka till en spridning av aktieägandet. Den föreslagna skattefriheten för nyemissionerna kommer att tillföra marknaden nytt aktie-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

material och skatteskärpningen kommer att verka i samma riktning.

Jag erkänner villigt, herr Kollberg, att kedjebeskattnings inte är någon trevlig skatteprincip. Å andra sidan är det ganska svårt att komma ifrån att det i praktiken varit på det sättet, att ett företag som har att välja mellan placeringar i aktier och andra placeringar påverkats av den hittills gällande skattefriheten på aktieområdet. Nu kommer bolagen att få konkurrera med andra kapitalplaceringar och få träffa samma avgöranden som de.

I reservation II av herr Sundin och mig föreslås att företag, vilkas verksamhet består i förvaltning av annan fastighet, skall jämföras med övriga förvaltningsföretag. Detta överensstämmer med propositionens förslag, i vilket utskottet föreslagit en ändring. Jag betraktar i princip förvaltning av annan fastighet som likvärdig med förvaltning av värdepapper, ty sådana förvaltningsföretag är icke rörelsedrivande.

Slutligen menar jag att då vi här går in för en tillfällig lagstiftning, finns det ingen anledning att skärpa reglerna hårdare än vad finansministern har gjort. Vare sig de sakkunniga, som har lagt fram promemorian, statsrådet eller någon av remissinstanserna har ansett att man här behöver gå fram i skärpande riktning.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation II av herr Sundin och mig.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast framföra ett mycket kort genmäle. Herr Antonsson sade, att högerpartiet och folkpartiet gjort det ganska bekvämt för sig genom att de stöder skattesänkningen men samtidigt väjer för skatteskärpningen. Men, herr Antonsson, jag vill åtminstone säga, att vi i högerpartiet inte är ute efter det smakliga utan efter det sakliga. Tror inte herr Antonsson att

skattelindringen i det långa loppet medför ett ökat skatteunderlag, medan skatteskärpningen kommer att verka i motsatt riktning? Vi tror faktiskt att propositionens första del kommer att verka positivt på vårt näringsliv och för dem som är anställda i det, medan propositionens andra del kommer att verka negativt på vårt näringsliv och för dem som är anställda i det. Det är därför vi har handlat som vi har gjort.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan förstå herr Nilssons i Svalöv synpunkt, att ett kompensationsstänkande i detta fall inte är principiellt riktigt. Men vi får väl se saken praktiskt. Antag att herr Nilsson i Svalöv, när han på nyåret gör upp sitt budgetalternativ, får utrymme för en skattesänkning — det brukar han ju få. Är då enligt herr Nilssons i Svalöv mening skattefrihet för kapitalplaceringsaktier den angelägna reformen för vårt näringsliv och den som bör genomföras först? Jag för min del anser att det finns en rad mycket mer angelägna skattereformer, exempelvis genomförande av den fullständiga resultatutjämnningen.

Nu gäller det ju här små summor. Annars har jag observerat, att när näringslivets företrädare träffade regeringen på Harpsund presenterade de en räkning på cirka en halv miljard avseende önskemål om skattesänkningar.

Vi måste se till de verkliga förutsättningarna och inte verkligna bågen för högt. Den fråga vi nu diskuterar har inte den högsta angelägenhetsgraden.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! På frågan, huruvida detta är en av de första skattelättnader jag skulle vilja vara med om på företagsbeskattningsområdet, vill jag svara, att där är andra skattereformer som kanske bör komma före. Men det är inte detta vi diskuterar nu. Vad som är av-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

görande i dag är, om det skall införas en princip i vår skattelagstiftning, som inte funnits under de senaste tre decennierna. Det gäller en skatteskärpning evad det avser propositionens andra del och det är mot denna skatteskärpning jag vänder mig.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Det förvånar mig inte att den här propositionen har vållat en smula förvirring. Ty vad är det egentligen fråga om? Tidigare har man genom bolagsskattelagstiftningen sökt främja företagets konsolidering. Detta har skett genom mycket liberala avskrivningsregler, generös lagervärdering, möjligheter till skattefria avsättningar till olika pensionsfonder samt till investeringsfonder — allt i syfte att hjälpa företagen till självfinansiering och konsolidering. De har därigenom haft rika möjligheter att »plöja» in nytt kapital i sina rörelser. Detta bolagsskattesystem har inte endast i utlandet utan även av svenska företagare erkänts vara det gynnsammaste i världen. Det vitsordas fortfarande ute i världen att den svenska industrien har en internationellt sett gynnad ställning, trots skärpningen under senare år av bolagsbeskattningen.

Jag vet väl att företagarna vid Harpsundsmötet och även på Arosmässan har krävt att bolagsskatten skall slopas i vad gäller dubbelbeskattningen på utdelade vinster. Ätminstone vill man ha den sänkt. Men detta ändrar inte det faktum att själva systemet är gynnsammare för svensk industri än vad industrien i andra länder har att räkna med.

Att detta system för bolagsbeskattning haft en även ur samhällsekonomisk synpunkt värdefull konsolideringseffekt är uppenbart, och att det även i framtiden bör ha en sådan inriktning står utom all diskussion, säger departementschefen i propositionen.

Men ändå får vi här en proposition,

som i viss mån stimulerar till utdelningar och beskattar fonderade medel, även om man säger att syftet är att göra nyemissioner billigare. Anledningen därtill är att skattereglerna inte haft idel gynnsamma konsekvenser. De genom den långt drivna självfinansieringen växande förmögenheterna i företagen skapar en stelhet i företagsstrukturen som inte gynnar ekonomiska framsteg, framhålles av en företagsdirektör. Den långt drivna självfinansieringen har sin främsta grund i att företagets skattemässiga värderingsregler varit så gynnsamma och att de fonderade vinstmedlen blivit så lindrigt beskattade. Självfinansiering har varit det bästa sättet för företagen att skaffa kapital och detta har främjats av det ekonomiska klimatet i vårt land, som har gjort det lätt för företagen att ta ut höga priser och därmed höga vinster. Flertalet större företag har helt enkelt inte haft något behov av att anskaffa kapital genom nyemissioner. I den mån de har haft behov av kapitaltillskott har de oftast skaffat sig detta genom lån i stället. Det har varit billigare. Räntan på dessa lån är avdragsgill vid deklaration, medan utdelning på aktiekapital inte är avdragsgill.

Nu menar man, att den långt drivna självfinansieringen inte är — ur samhällsekonomisk synpunkt — odelat fördelaktig. Den kan äventyra en rationell företagsstruktur. Exempelvis Kooperativa förbundet anser det inte uteslutet att, om det självfinansierade kapitalet hade varit tillgängligt på den öppna marknaden, detta i vissa fall hade kunnat få en ur samhällsekonomisk synpunkt mer räntabel användning än som faktiskt har skett.

Och nog förekommer det samhälleligt sett omotiverade »skatteinvesteringar» ibland. Men företagen har också använt sin förmögenhetsbildning till att inköpa börsnoterade aktier. Därigenom har man medverkat till att pressa aktiekurserna i höjden, men det kan också hän-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

da att vissa företag funnit det betydligt bekvämare att inhösta skattefria utdelningar på kapitalplaceringsaktier än att driva sin rörelse på effektivaste sätt. Dessa köp kan med andra ord verka direkt produktionshämmande.

Därtill kommer att man försvårat för nystartade eller expanderande företag att anskaffa medel genom nyemissioner. Detta kan särskilt drabba småföretagen. Lönande och ur samhällssynpunkt värdefulla projekt inom företag, som för sin kapitalanskaffning är beroende av nyemission, kan få stå tillbaka för mindre lönande projekt inom de självfinansierande företagen.

Herr talman! Om jag förstått saken rätt är det bl. a. för att motverka dessa företeelser som förslaget i denna proposition skall genomföras men även för att söka få en ur det allmännas synpunkt gynnsammare inriktning av kapitalanskaffningen. Fullmäktige i riksbanken säger bl. a., att man kan »peka på det värdefulla i att företagsvinster via utdelningar kanaliseras till en öppen kapitalmarknad, på vilken de företag som har de största utvecklingsmöjligheterna kan anskaffa tillräckligt kapital».

Propositionen innebär, såsom tidigare framhållits, dels att skattelättnader skall medges bolag i samband med nyemissioner, dels att den skattefrihet skall borttagas, som åtnjutits av bolagen och de ekonomiska föreningarna för utdelningar på aktier som förvärvats i kapitalplaceringssyfte. Åtta reservanter tillstyrker propositionens första del men vill inte alls godtaga den senare. Det är emellertid, som departementschefen framhåller och som utskottet understryker, nödvändigt att propositionsförslaget i allt väsentligt bifalles i sin helhet. Vill man inte ta även den senare delen, som avser slopandet av skattefriheten för utdelningar på kapitalplaceringsaktier, så bör hela propositionsförslaget avslås, menar utskottet. Och visst kan det finnas motiveringar även härför.

Det är ju en helt ny princip som genomföres, medan en stor skatteutredning pågår. Som några remissinstanser anfört har reformens realekonomiska konsekvenser inte utretts, och man tror inte heller på effekten av de föreslagna åtgärderna. Det är alldeles riktigt som herr Kollberg sade, att det inte blir någon tillfredsställande lösning av företagens kapitalförsörjning. Åtgärderna är otillräckliga, menar somliga. Konjunkturinstitutet framhåller bl. a. att likviditeten inom företagssektorn är synnerligen hög och att ekonomin kännetecknas av stigande aktivitet, varför lättnader i bolagsfinansieringen för närvarande är helt omotiverade. Av konjunkturinstitutets senaste rapport, som omnämnes i dagens tidningar, framgår att det inte ändrat uppfattning. Det heter i rapporten att vi kan räkna med väldiga investeringar under kommande år — för industriens del talas det om en ökning på 10—15 procent — och att några nämnvärda hinder för industrien att klara finansieringen inte förefaller existera. Nog kan det alltså anföras motiveringar för att slopa hela detta förslag. Bevillningsutskottet har emellertid inte funnit att man kan göra det. När utskottet vägt fördelar och nackdelar mot varandra, har utskottet funnit, att det finns beaktningvärda fördelar. Man bör därför genomföra denna försökslagstiftning.

Jag vill kraftigt understryka, att det i första hand finns en samhällsekonomisk motivering för förslaget. Innebörden av propositionen är inte, som man här tycks göra gällande, att man vill lätta skatterna för bolagen. Om man tror det, har man, såvitt jag förstår, fullkomligt missförstått propositionen. Innebörden är i stället, säger departementschefen, att i begränsad utsträckning flytta över skattebördan från nystartade och expanderande företag till stagnerande sådana. Det är alldeles uppenbart, att om man vill nå resultatet, att aktietillgången skall öka, måste bä-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

da åtgärderna genomföras, båda delarna av propositionen. Genom att nyemissioner underlättas, ökas tillgången på aktier. Det kan ju väntas ske även genom att de kapitalstarka bolagens intresse att hålla överskottsmedel placerade i aktier minskas. Det blir med andra ord en ökad tillgång på aktier. Man fick ju lära sig redan i barndomen, höll jag på att säga, att priserna beror på tillgång och efterfrågan. Både åtgärderna är sålunda synkroniserade i ett gemensamt syfte. Därmed når man också syftet att man kan hålla aktiekurserna nere.

Jag skulle vilja understryka vad herr Antonsson sade om att det inte kan vara ett primärt samhällsintresse, att man gynnar denna kapitalplacering i aktier. Finns det något samhällsintresse eller ens ett företagarsintresse i stort att gynna utdelningar på kapitalplaceringsaktier? Utdelningar på sådana aktier är ju egentligen endast en ränta på placerade medel, precis som när man placerar i bank och får ränta. Men om man placerar pengar i bank och får inkomst i form av ränta, så får man skatta för den. Här är det inte fråga om någonting annat än att skapa likhet mellan penningplaceringar i bank och på detta sätt i aktier.

I likhet med departementschefen understryker utskottet vad fullmäktige i riksbanken framhåller, nämligen att det ur samhällsekonomisk synpunkt är föga rationellt att ett företags val mellan egna investeringar — förvärv av aktier — förvärv av obligationer och andra kapitalplaceringar skall påverkas av skattefriheten för avkastning på kapitalplaceringar. Nog bör det väl vara andra skäl som avgör, hur ett företag skall placera sina pengar. Att lättnaden i dubbelbeskattningen kommer nystartade och expanderande företag till godo, medan skärpningen drabbar de kapitalstarka företagen, kan inte vara något skäl för att man inte skall se denna proposition i dess helhet.

Det har här tidigare i anföranden av herr Nilsson i Svalöv och herr Kollberg, vill jag minnas, kraftigt klandrats, att man nu skulle införa denna kedjebeskattnings. Jag vill emellertid erinra om att kammarrätten säger, att den historiska bakgrund, som de sakkunniga lämnat, ger vid handen, att det aldrig har varit lagstiftarnas avsikt att eliminera kedjebeskattnings i fråga om andra aktier och andelar än sådana som ingår i — om jag skall fatta mig kort — organisationsföretagen. Man förutsatte, att om det bleve missbruk, skulle man vidta åtgärder till förhindrande därav. Jag skall för att förekomma en invändning från herrarna gärna understryka, att kammarrätten sedan säger, att den ändå inte anser påkallat att av principiella skäl eller på grund av befarat missbruk ändra detta, utan finner att man bör skapa andra korrektiv.

Jag skall något beröra de avvikelser från propositionen som utskottet har föreslagit. Därvid skall jag försöka fatta mig kort, även om det måste ta litet tid. Utskottet har sålunda inte kunnat tillstyrka bifall till den kungl. propositionen, sådan den föreligger, utan har föreslagit några ändringar.

Den första ändringen gäller förordningens ikraftträdande. Enligt proposition skulle man få rätt att göra avdrag för utdelning på aktiekapital som nyteknats efter den 1 juli 1961. På den punkten har utskottet tillmötesgått motionärerna i överkant och föreslagit — inte från den 1 april som motionärerna har yrkat utan — från den 1 januari 1961. Avdrag skall få ske precis som om kapitalet hade lånats, då som jag förut nämnt räntan är avdragsgill. Avdragsrätten föreslås emellertid begränsad till 4 procent av det nyemitterade kapitalet. Det betyder följande enligt ett exempel som icke är redogjort för i utskottets betänkande men som de sakkunniga har lämnat. Kostnaden för ett bolag, som vill utdela 6 procent, blir med nuvarande bolagsskatt 12 procent,

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

eftersom lika mycket som man utdelar måste betalas i skatt. Aktiekapitalet är sålunda en synnerligen dyr form för ett företag att skaffa medel.

Med den föreslagna lindringen av dubbelbeskattningen blir den erforderliga förräntningen av det nya aktiekapitalet, om utdelningen fortfarande är 6 procent, 8 procent i stället för nuvarande 12 procent. 4 procent är nämligen avdragsgilla, och de återstående utdelade 2 procenten blir dubbelbeskattade och motsvarar alltså 4 procent, summa 8 procent.

Det bör observeras att det endast är de rörelsedrivande bolagen och inte de ekonomiska föreningarna som får denna avdragsrätt. Man anser nämligen att det är de rörelsedrivande bolagen som det i första hand är angeläget att underlätta kapitalanskaffningen för. Det är givetvis likgiltigt — som de sakkunniga säger — om det nytecknade aktiekapitalet avser aktier i ett nybildat bolag eller en ökning av aktiekapitalet i ett redan existerande bolag. Utdelningen bör i båda fallen behandlas som en omkostnad i rörelsen på samma sätt som en utgiftsränta. Därav följer också att avdrag skall medges vid såväl den statliga som den kommunala taxeringen.

Det har föreslagits särskilda regler för att förhindra att bolag inom koncerner gör manipulationer för att undvika skatt. Det föreskrives nämligen att för rätt till avdrag kräves att det bolag, som vill göra avdraget, skall kunna intyga att dess aktier vid beskattningsårets utgång inte till mer än 50 procent tillsammans äges av bolag eller ekonomiska föreningar, som är frikallade från skattskyldighet för utdelning från bolaget. Härvid skall bortses från aktier som äges av förvaltningsföretag, som skall behandlas enligt andra former. Även på denna punkt har utskottet avvikit från propositionen och föreslår att också dotterbolag till utländska moderbolag skall medges ifrågavarande avdragsrätt. Om nämligen ett utländskt

moderbolag i stället för aktieplacering i dotterbolaget lämnar detta kapital i form av lån, får dotterbolaget göra avdrag för räntan på detta lån, trots att moderbolaget inte beskattas för ränteinkomsten i vårt land. Då inte heller konkurrenshänsyn gärna kan åberopas mot att utländska dotterbolag i vårt land får denna avdragsrätt, anser utskottet, att de bör få den.

Vad beträffar den senare delen innebär det, som redan sagts, att bolag och ekonomiska föreningar nu är befriade från skatt för utdelningar från svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar. Propositionen föreslår att bolag och föreningar, som driver rörelse, jordbruk eller skogsbruk, skall bli skattskyldiga för aktier anskaffade i kapitalplacerings syfte. Detta anses ha skett, om förvärvet av aktierna eller andelarna inte betingats av den rörelse, som bedrivs av bolaget eller föreningen eller av detta företag närstående bolag eller förening.

Aktier och andelar skall anses ha förvärvats i kapitalplacerings syfte, om deras sammanlagda röstetal vid beskattningsårets utgång motsvarade mindre än 25 procent av röstetalet för samtliga aktier eller andelar i det bolag eller den förening, som verkställt utdelningen.

Förvaltningsbolag, d. v. s. bolag eller förening vilkas verksamhet helt eller till väsentlig del består i förvaltning av annan fastighet, värdepapper eller annan därmed likartad lösegendom, föreslås bli skattskyldiga för uppbyren utdelning, i den mån det sammanlagda beloppet överstiger den av bolaget för beskattningsåret beslutade egna utdelningen. Utdelningsinkomst som utdelas vidare är alltså skattefri, medan den fonderade utdelningsinkomsten, som stannar i företaget för att öka företagets förmögenhet, beskattas.

Det finns emellertid förvaltningsföretag — de s. k. börsnoterade investmentbolagen — som skiljer sig från andra

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

förvaltningsföretag därigenom att deras verksamhet uteslutande består i förvaltning av värdepapper och därmed likartad lös egendom och att det dessutom är en väsentlig uppgift för dem att genom ett välfördelat värdepappersinnehav erbjuda aktieägare eller andelsägare riskfördelning. Om aktierna eller andelarna i dessa tillika äges av fysiska personer, gäller särskilda regler.

Dessa investmentbolag föreslås bli skattskyldiga för uppbyggnadsutdelning, i den mån sammanlagda beloppet överstiger 125 procent av den av bolaget under beskattningsåret verkställda egna utdelningen. Om ett bolag har exempelvis en utdelningsinkomst på en miljon kronor och en egen utdelning på 800 000 kronor eller 80 procent blir hela utdelningsinkomsten skattefri. Men om bolaget utdelar mindre än 80 procent av den inkomst det har på sina kapitalplaceringsaktier, exempelvis 600 000 kronor, får bolaget betala skatt på skillnaden mellan 125 procent på 600 000 kronor och 1 miljon kronor, d. v. s. på 250 000 kronor.

Nu har det vid remissbehandlingen uttalats farhågor för att åtskilliga företag som driver rörelse skulle komma att ombildas i syfte att utnyttja de regler som gäller för förvaltningsföretagen. Utskotten menar, att det inte går att bortse från att sådana risker finns och att vissa företag på den vägen kommer att försöka undandra sig den avsedda beskattningen av utdelningar på kapitalplaceringsaktier.

Om nämligen förvaltningsföretagens verksamhet kan innefatta även förvaltning av fastighet, kan ett företag som driver rörelse i regel utan större kostnader göra sådana ombildningar att det blir att betrakta som ett förvaltningsföretag och får gynnsammare beskattning. För att söka förhindra en sådan ombildning föreslår därför utskottet, att endast företag som förvaltar värdepapper och liknande tillgångar skall behandlas som förvaltningsföretag.

Det är klart att det vore enklast att begränsa de speciella reglerna för förvaltningsföretag till att gälla endast de stora börsnoterade investmentbolagen, som jag nämnde. Därigenom skulle de föreslagna bestämmelserna för rörelseidkande företag bli tillämpliga på övriga förvaltningsföretag.

Detta vill utskottet emellertid inte föreslå nu utan nöjer sig med att uttala, att därest det skulle visa sig att företagen trots den av utskottet föreslagna ändringen, därest den blir antagen, ändå verkställer enbart av skatteskal betingade ombildningar, bör man överväga en sådan ändring av bestämmelserna, att även förvaltningsföretagen — med undantag av investmentbolagen — beskattas enligt de regler som föreslagits för rörelseidkande företag.

Det finns emellertid, herr talman, enstaka rörelsedrivande företag med så stort innehav av kapitalplaceringsaktier att en beskattning av dessa aktier kan tvinga företaget att sänka sina egna utdelningar i väsentlig grad. För att bereda dessa företag tid att anpassa sig efter de nya reglerna har departementschefen i propositionen föreslagit, att riksskattenämnden, om särskilda skäl föreligger, skall kunna medge dispens från de föreslagna bestämmelserna under högst tre år.

Utskottet finner inte detta förslag helt tillfredsställande utan föreslår i stället, att dispensregeln utformas så att riksskattenämnden — om särskilda skäl därtill föreligger — skall medge att ett företag, som driver rörelse, jordbruk eller skogsbruk, skall behandlas som ett förvaltningsföretag.

Utskottet har i konsekvens därmed föreslagit en sådan ändring av 10 §, att med förvaltningsföretag skall förstås bolag och förening, vilkas verksamhet »uteslutande eller så gott som uteslutande» — i stället för enligt propositionen »helt eller till väsentlig del» — består i förvaltning av värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom. Med

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

andra ord har således begreppet »annan fastighet» strukits ur 10 § i författningen. Ett företag kan enligt denna formulering betraktas som förvaltningsföretag, även om det driver en i förhållande till förvaltningen av värdepapper och dylikt helt obetydlig rörelse, jordbruk eller skogsbruk eller äger en mindre annan fastighet. Är däremot rörelsen, jordbruket eller skogsbruket av betydelse eller gäller det en relativt stor annan fastighet, betraktas företaget icke såsom ett förvaltningsföretag med mindre än att riksskattenämnden meddelat dispens.

Detta förslag från utskottets sida har — det vill jag säga herr Antonsson som på denna punkt reserverat sig — tillkommit i vad vi betraktat vara företagens egna intressen. Meningen är att företagen skall kunna utan ombildning och särskild dispens tillämpa de för förvaltningsföretagen föreslagna, i allmänhet gynnsammare reglerna.

Utskottet understryker emellertid att de fall, där dispens kan förekomma, torde bli mycket få. Som riktpunkt torde enligt utskottets mening kunna anges att i dispensfallen bör den uppburna utdelningen på kapitalplaceringsaktier i regel utgöra minst 75 procent av företagets egen normala utdelning. Utskottet förutsätter vidare att företaget verkställt utdelning i skälig omfattning.

Herr talman! Jag har härmed berört de viktigaste detaljer, där utskottets förslag avviker från propositionen, och jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande i dess helhet.

Herr talmannen tog nu åter ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Allt som kan sägas i denna fråga har väl sagts i de ganska långa och utförliga inlägg, som både oppositionens och utskottets talesmän alldeles nyss har presterat. Jag inskrän-
6 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 28.*

ker mig följaktligen till ett par små kommentarer och kanhända något av en deklARATION.

Det förslag som riksdagen i dag behandlar ser jag som en rationell och riktig omfördelning av skattebelastningen inom företagen. Det är ett tillmötesgående av ett önskemål, som man från företagarsidan under många år har fört fram till regeringen. Läget är emellertid — som det också sagts här tidigare i debatten — inte sådant att man för dagen, med den högkonjunktur som nu råder och som man även hade i blickfältet när propositionen skrevs, skulle kunna stå till svars med att gå fram med bara en ensidig liberalisering av företagsbeskattningen. Därför blev detta förslag dubbelsidigt, som det här har beskrivits. Jag är för min del ändå övertygad om att man på företagarkåll med relativ tillfredsställelse kommer att inregistrera faktum, om kamrarna godtar detta förslag, och känna besvikelse, om det skulle förkastas, trots att den senare delen av förslaget — som höger- och folkpartirepresentanter har reserverat sig mot — nu är en integrerande del av det hela.

Jag satt och lyssnade på herr Nilssons i Svalöv argumentation, och jag tyckte nog att den verkade påtagligt ansträngd. Det var kanske därför att herr Nilsson i Svalöv har minst lika goda kontakter med företagarsidan som jag och nog innerst inne vet, att man på det hela taget är tillfreds med denna proposition. När herr Nilsson skall fördöma förslaget i de ordalagen att »sällan har väl en finansminister lagt fram ett förslag som varit så illa genomarbetat» är det väl att ta till stora ord som är avsedda att camouflera tvivlet på den egna argumentationens riktighet.

Herr Nilsson i Svalöv anförde vidare, att kedjebeskattningen — som han uttryckte sig — diskriminerar företagssparandet. Om man tittar litet närmare på den saken finner man att detta är betydande överord. Visserligen kan ett

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

företag ibland ha ett visst behov av att under goda år bärga över en del av likviditeten för framtida investeringar, men detta kan det göra på annat sätt än just genom att placera tillgångarna i andra företags aktier. Nu har det emellertid blivit något av en ganska permanent institution hos företagen att hålla sig med andra företags papper i sina portföljer. Därför har det hela ingenting med egentlig företagsfinansiering eller med diskriminering av företagssparandet att göra. Det är överskottsmedlen som man har funnit för gott att mera permanent placera på detta sätt. Enligt mitt förmenande finns det inte tillräckligt starka skäl för att påstå, att detta är något som man till varje pris bör rädda.

Jag kan också säga till herr Nilsson i Svalöv, att själva denna princip om beskattning av kapitalplaceringsaktier inte är något som så här på en gång har runnit upp i huvudet på finansministern och hans regeringskolleger. Denna princip är redan accepterad och genomförd i åtskilliga andra länder. Den linje, som vi nu slagit in på, d. v. s. med en skattelättnad på emissions- och kapitalanskaffningssidan och en balanserande skärpning å den andra sidan, är man på flera håll ute i Europa i färd med att genomföra, och den har också på något håll redan börjat tillämpas. Både i Danmark, Norge, Finland, Tyskland och Förenta staterna har redan genomförts den här principen för beskattning av kapitalplaceringsaktier, och i Nederländerna diskuteras saken för närvarande. Det är alltså inte fråga om någonting unikt för vårt land.

Den ändring, som sålunda skulle ske, innebär i stort sett ett status quo sett från fiskala utgångspunkter, men den medför en rationell och samhällsekonomiskt riktig förskjutning av företagsbeskattningen inom dess nuvarande ram.

Jag är inte heller överdrivet imponerad av herr Nilssons i Svalöv argumentering, när han säger att om bara före-

tagsbeskattningen tillräckligt lindras, kommer det att flyta in så mycket större skatter till statens kassa. Därmed skulle herr Nilsson ha deklarerat en annan uppfattning än vad jag har gjort, då jag har sagt att jag vill i denna specifika skattefråga få ett plus och ett minus som tar ut varandra. Jag kommer också, herr talman, osökt att tänka på en gammal historia från engelska parlamentet. En talare, som argumenterade i den anda som herr Nilsson här gjort, blev så entusiastisk för saken att han rekommenderade finansministern att avveckla allt vad skatter hette för att skatteinkomsterna skulle flöda på ett sätt som finansministern aldrig tidigare hade bevittnat. Det är ju också den yttersta konsekvensen av herr Nilssons resonemang.

Jag har, herr talman, bara velat komma med dessa korta anmärkningar, eftersom frågan redan är så ingående ventilerad, men jag vill till slut göra en liten deklaration. Utskottet har i ett avseende korrigerat regeringens proposition, medan man däremot i en reservation har gått på propositionen. Det gäller den partiella beskattning av utdelningsinkomsterna som föreslagits för förvaltningbolagens del. I propositionen lämnas i detta sammanhang en ganska klar varning. Om det skulle bli en allmän drive i riktning mot att omvandla de rena rörelsebolagen till förvaltningsföretag eller via dotterföretag på annat sätt manipulera så att förvaltningbolagens lindrigare beskattningsform kan utnyttjas, så får man återkomma, sägs det i propositionen, för att hindra en sådan utveckling. Jag tänkte mig att denna varning skulle vara tillräcklig, men till min förvåning märkte jag att så fort propositionen kom på bordet blev man på sina håll — och detta på håll där jag inte hade väntat det — ytterst entusiastisk för att underlätta omvandlingen till sådana här partiellt skattebefriade förvaltningsbolag. I stället för att ta varning av propositionens skriv-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

ning, blev man entusiastisk för att underlätta en i mitt tycke i viss mån icke önskelig utveckling.

Det är ju helt naturligt att man inom bevillningsutskottet när denna reaktion var ett känt faktum sade sig att det väl då var lika bra att försöka skärpa själva begreppet förvaltningsbolag för att förebygga missuppfattningar av de hårresande slag som har kommit till synes bland folk som bör veta bättre. För min del förstår jag fuller väl de synpunkterna inom bevillningsutskottet. Jag har därför, och det vill jag ge till känna inför kammaren, kommit till slutsatsen att det med den utvecklingen vi så påtagligt kunde inregistrera är klokt och riktigt att korrigera propositionen såsom utskottet har gjort, och därför kommer också regeringens medlemmar, visa av skadan, att rösta för utskottets förslag.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av finansministerns antydan att reservanterna vill slå vakt om företagens kapitalplacersaktier vill jag erinra om att jag för min del tidigare under debatten här i andra kammaren framhållit att jag anser att propositionen bygger på felaktiga principer. Finansministern har ju, som han framhöll, velat åstadkomma en viss liberalisering, men han har kopplat samman denna liberalisering med en fiskalisk åtgärd. Man kan inte, menar jag, sammankoppla dessa båda förslag, som uppenbart är oberoende av varandra. Man måste hysa allvarliga betänkligheter mot ett sådant kompensationsstänkande i fråga om skattelagstiftningen. För övrigt har jag tidigare försökt visa att någon kompensation för den liberalisering som finansministern har föreslagit icke är erforderlig. På grund av verkningarna i form av ökad skattekraft hos företagen blir det på längre sikt en utjämning statsfinansiellt sett om enbart lättnaderna vid nyemissionen genomföres.

När finansministern så uttryckligt framhåller att de båda förslagen måste betraktas som en enhet, ber jag få erinra om att fullmäktige i riksbanken konstaterat att sambandet mellan de olika förslagen inte torde vara sådant att genomförandet av ett av förslagen skulle förhindra uppskov med det andra.

En ändring av en skattelag måste vara motiverad i och för sig och får inte grundas på ett påstått, enligt min mening oredovisat behov av pengar för genomförande av en kompensationsaffär.

Om finansministern anser att förslaget om återinförande av kedjebeskattnings bör prövas ur andra synpunkter, är det lämpligt att den prövningen sker inom den företagsbeskattningskommitté som ju är tillsatt för att utreda företagsbeskattningen i dess helhet.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Finansministern betonade att propositionen egentligen endast gällde ett förslag som rörde en omfördelning av skatten inom företagssektorn. Han uttryckte sig bl. a. så, att fiskaliskt sett blir det status quo.

Jag frågade redan i mitt första inlägg om inte propositionens första förslag kommer att betala sig självt och om inte resultatet av båda förslagen tillsammans blir att finansministern kommer att ta skatter från företagen med båda händerna — nu verkar det som om han bara tog med ena handen och gav med den andra. Det blir nog inte så. Under en följd av år kommer skattelindringsförslaget enligt min mening att betala sig självt och någon kompensation genom kedjebeskattnings behövs inte.

Finansministern ironiserade över att jag framfört att ett skattesänkingsförslag kunde betala sig självt och nämnde ett exempel från engelska parlamentet, där en talare uppmanat parlamentet att avskaffa alla skatteförordningar i förhoppning att statens skatteintäkter då skulle flöda över alla bräddar. Detta fi-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

nansministerns citat av den engelske parlamentsledamoten — om händelsen nu verkligen inträffat, vilket jag inte vet — tolkar jag så att finansministern är av den uppfattningen att skattereformer, som gynnar näringslivet, icke i och för sig kan betala sig själva. Det skulle vara intressant att verkligen få besked av finansministern på denna punkt. Självt är jag av den uppfattningen att skattereformer kan genomföras så att de betalar sig själva. Och tror inte finansministern att den avdragsrätt för företagen som vi här i dag behandlar skulle vara till gagn för såväl företagen som samhället, varför har då finansministern föreslagit denna anordning?

Sedan sade finansministern att jag nog tvivlade på att det var så stora nackdelar förbundna med förslaget som jag låtit påskina och att jag fördenskill använt rätt starka uttryck t. ex. att förslaget »inte alls» vore underbyggt. Herr finansminister, förslaget är inte alls utrett ur samhällsekonomisk synpunkt, och det har de flesta remissinstanser mycket starkt tryckt på. En del remissinstanser har till och med sagt att de inte kan yttra sig över detsamma därför att det inte är utformat på sådant sätt att dess ekonomiska verkningar kan bedömas. Finansministern försökte heller inte nu motivera sitt förslag. Det skulle vara intressant om finansministern ville göra detta.

Sedan vände sig finansministern emot att jag sagt, att kedjebeskattningen var en diskriminering av företagssparandet. Finansministern ville låta påskina att överskottsmedel, som placerades i börsnoterade aktier, var pengar som man inte hade någon användning för och i så fall gjorde det heller ingenting att man beskattade dem hårt. Men, herr finansminister, jag har själv varit med om att företag på kort sikt placerat överskottsmedel i börsnoterade aktier därför att man av olika skäl inte kunnat göra investeringar för dagen. Man har måste vänta 3—5 år. Med den politik

som förts när det gäller penningvärdet har man då ansett det vara lämpligt att placera pengarna i börsnoterade aktier även om det bara gällde t. ex. en femårsperiod.

Jag vill även säga ett ord till herr Brandt i Aspabruk. Han sade, att en av anledningarna till att man föreslagit kedjebeskattningen var, att man funnit att bolagens aktieinköp var så stora, att de pressade upp aktiekurserna. Man kan studera propositionen och läsa vad näringslivets skattedelegation sagt i sitt remissyttrande. Där framgår att under 1958 uppgick ökningen av bolagens innehav av börsnoterade aktier till 15 miljoner kronor. Under 1959 hade innehavet av börsnoterade aktier däremot minskat med 2 miljoner kronor. Detta påstående från näringslivet har inte alls bemötts i propositionen. När vi i utskottet ställde frågor på denna punkt var det ingen som betvivlade uppgiften, utan man ansåg att uttalandet av näringslivets skattedelegation var riktigt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Eftersom herr Nilsson i Svalöv ställde en fråga till mig skall jag självfallet besvara den. Jag skulle kunna göra det med det korta och enkla beskedet, att så länge vi i detta hus över huvud taget är överens om att driva en ekonomisk politik som innebär ett fullt ianspråktagande av alla våra reala resurser — en ambitiös sysselsättningspolitik således — så länge kommer varje skattesänkning att innebära minskade skatteintäkter till statskassan.

Sedan vill jag till herr Kollberg säga, att han givetvis kan hänvisa till en och annan remissinstans som sagt, att man borde kunna dela upp detta förslag, ty det behövde inte ses som ett sammanhängande helt. Herr Kollberg hänvisade — om jag minns rätt — till riksbanksfullmäktige. Om jag inte minns fel yttrade sig riksbanksfullmäktige på det sättet, att man väl borde kunna genom-

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

föra skärpningen i form av beskattning av kapitalplaceringsaktier, men med hänsyn till den ansträngda konjunkturen skjuta på liberaliseringen i fråga om nyemissionerna. Man kan ta det som ett uttryck för att man kan dela på det hela, men argumentet och exemplet var ju ur herr Kollbergs synpunkter litet malplacerat. För min egen del har jag emellertid ansett, att dessa båda frågor hänger ihop. I de länder där man ansträngt sig att fundera över dessa frågor har man också kommit fram till liknande slutsatser.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! På ett avsnitt gör finansministern här en reträtt från propositionen. När jag lyssnar till finansministerns argumentation i sammanhanget tycker jag nog, att den reträtten är ganska svagt camouflerad. Finansministern säger, att han under behandlingen i bevillningsutskottet styrkts i misstanken att man kommer att utnyttja dessa möjligheter att undgå beskattning på ett otillbörligt sätt. Jag vet inte på vilket sätt sådana tendenser skulle ha framträtt. För min del kan jag inte förstå att de nu skulle ha kommit i dagen på ett mera markerat sätt än när man på ett tidigare skede arbetade med detta förslag.

Om däremot finansministern tycker att två centerpartireservanter kanske är ett svagt underlag för att stötta upp en kungl. proposition även om det gäller en enda paragraf, då kan jag ha en viss förståelse för honom med hänsyn till den kompakta majoritet han är van att ha bakom sig. Det är emellertid inte bara så att vi vill hålla kvar begreppet »annan fastighet» i förvaltningsföretagen. Om jag uppfattat 10 § rätt innebär utskottets skrivning en direkt skärpning av beskattningsregeln. I propositionen heter det »helt eller till väsentlig del» och i den nya formuleringen »uteslutande eller så gott som uteslutande». Det måste innebära en skärpning.

Jag anser fortfarande, att när finansministern i propositionen mycket bestämt höjer ett varnande pekfinger för att använda rätten till bolagsombildningar på ett otillbörligt sätt är det till fyllest. Jag står alltså i dag inte på herr Strängs sida utan delar den uppfattning finansministern hade, när han lade fram detta förslag i propositionen.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Bara ett par ord till herr Nilsson i Svalöv när han återoppar näringslivets skattedelegations uppgifter om aktiekursernas förändringar. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av dem, men vi har inte heller i utskottet undersökt och verifierat dessa uppgifter. Jag vill i stället erinra om att man i motionerna här skriver: »Ser man på kursutvecklingen under ett längre tidsavsnitt visar det sig, att den totala kursstegringen motsvarar penningvärdeförsämringen.»

Förra hösten hade man i radio en diskussion om kursstegringarna, och av den framgick det att mot efterkrigstidens mer än fördubbling av aktievärdena, som hade stigit med 140 procent sedan 1947, stod då en 60-procentig uppgång av priserna. Aktierna hade alltså ledningen med bred marginal.

Överläggningen var härmed slutad.

*Det genom propositionen framlagda förordningsförslaget**Förordningens rubrik*

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på godkännande av det förslag som framlagts i den vid betänkandet fogade reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan under mom. A) i utskottets betänkande nr 79, såvitt avser det föreliggande förordningsförslagets rubrik, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen I) av herr Hagberg m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kollberg begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

10 §

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antonsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 10 § i bevillningsutskottets föreliggande förordningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid utskottets betänkande fogade reservationen II) av herrar Sundin och Antonsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Antonsson begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 20 nej, varjämte 76 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

Återstående delar av förordningsförslaget

Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets hemställan i mom. A

Förklarades besvarad genom kammarens i fråga om förordningsförslaget fattade beslut.

Det i reservationen I) framförda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande de mindre företagens kapitalförsörjning

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till reservationen i denna del, dels ock på avslag å ifrågavarande yrkande; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen I) av herr Hagberg m. fl. under B) framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande

Lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag

de mindre företagens kapitalförsörjning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit ifrågasvarande yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Kollberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 96 ja och 92 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit förevarande reservationsyrkande.

Utskottets hemställan i mom. B

Förklarades besvarad genom kammarens ovan i denna paragraf redovisade beslut.

Ordet lämnades på begäran till

Herr RYDÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla, att jag röstade fel vid den sista omröstningen.

§ 21

Föredrogs vart efter annat

bevillningsutskottets betänkande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer; och

första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till varumärkeslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 22

Lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 581, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Senander m. fl.* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att en utredning tillsättes med uppgift att utreda frågan om de statliga företagsnämndernas arbetsformer samt framlägga förslag till en lagstiftning som tillförsäkrar de anställda i statliga verk och företag ökad insyn och verklig medbestämmanderätt».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 581, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det är väl knappast någon som på allvar vill bestrida att företagsnämndinstitutionen i vårt land är en ganska kraftlös och blodlös inrättning. Detta gäller inte bara på den allmänna arbetsmarknaden. Det gäller också företagsnämnderna inom stats-tjänsten, trots att man ju tycker att staten borde föregå med gott exempel och medverka till att företagsnämnderna där blir effektiva, inte som nu bara diskussionsklubbar, som inte har något att säga till om och där man inte ens får

Lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag

diskutera annat än mycket betydelselösa frågor.

Om företagsnämnderna skall kunna fullgöra sina uppgifter så som man åtminstone teoretiskt anser att de bör göra, så bör de ha medbestämmanderätt i företagen, inte bara vara diskussionsklubbar som nu. Ty något annat är de inte. Det råder också en allmän uppfattning bland såväl arbetare som tjänstemän på det kommunala och statliga området att det egentligen är ganska meningslöst att vara med i en företagsnämnd.

Jag tror dock att man kan effektivisera företagsnämnderna åtskilligt. Detta är också nödvändigt, vilket framgår av att de fackliga organisationer som har med denna sak att skaffa har gjort upprepade försök att effektivisera företagsnämndverksamheten så att de åtminstone något så när fyller sin uppgift att bereda de anställda medinflytande även över företagets drift och skötsel.

Jag vill i sammanhanget erinra om att statstjänarnas topporganisationer, närmast statstjänarkartellen, försökt att vid förhandlingar med civildepartementet få en förbättring av nämndverksamheten till stånd, men att de där har stött på ett kompakt motstånd och inte lyckats att förhandlingsvägen åstadkomma något resultat. Nu är emellertid frågan vilken metod man skall använda och vilken väg man skall gå för att få till stånd denna effektivisering av företagsnämndverksamheten. De fackliga organisationerna har tyvärr hemfallit åt tanken att förhandlingsvägen kunna åstadkomma en sådan utbyggnad av företagsnämndsinstitutionen att man därigenom fick ett medinflytande för de anställda över företagets drift och skötsel. Jag anser det emellertid vara att hemfalla åt rena metafysiken, om man föreställer sig att arbetsgivarna någonsin skulle gå med på att ge de anställda verkligt medinflytande och verklig insyn i företagen. Men detta är nödvän-

digt för att företagsnämnderna skall bli effektiva och för att de anställda skall få medbestämmande framför allt i frågor som rör dem själva i deras egenkap av anställda i företaget.

Vi skattar inte åt en sådan illusion. Vi är övertygade om, att därest vi skall nå ett resultat i detta fall, så måste vi lagstifta i frågan, helt enkelt ålägga företagen att engagera de anställda på ett sätt som ger dem verkligt medinflytande och som gör att de kan inverka på företagets drift och skötsel. Vi har tidigare motionerat om en sådan allmän lagstiftning men då stött på motstånd även här i riksdagen. Därför har vi tänkt att man åtminstone skulle kunna göra en utredning om en lagstiftning som syftar till en sådan medverkan från de anställdas sida beträffande verkens drift och skötsel att man nådde det resultat som ursprungligen var avsett med företagsnämnderna.

Nu vänder sig utskottet mot detta förslag och stöder sig därvid på vad de fackliga organisationerna sagt. Jag vill emellertid erinra om att statstjänarkartellen, som ju omsluter den stora massan av lägre tjänstemän inom statsförvaltningen, har sagt sig helt och fullt vara överens med motionens syfte. Kartellen har dock i något svävande ordalag sagt att det nog är riktigast att närma sig frågan förhandlingsvägen. Men jag är av den bestämda uppfattningen att det är omöjligt att nå resultat på den vägen. Därför vore det riktigare om staten, som ju älskar att utge sig själv som mönsterarbetsgivare, först åstadkom ändrade förhållanden på sitt område för att därigenom tjäna som föredöme. Det är inte bättre nu på det statliga området än på den privata arbetsmarknaden i fråga om företagsnämndernas befogenheter. Jag har själv i flera år deltagit i verksamheten i en företagsnämnd, och jag vet därför att man där inte har något som helst medinflytande. Man får för övrigt inte den insyn i företagets

Lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i statliga företag

eller verkets drift och skötsel som skulle vara en förutsättning för nämndens verksamhet.

Herr talman! Med det här anförda ber jag att få yrka bifall till den av oss väckta motionen.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Man försöker här från herr Senanders och kommunisternas sida att ställa arbetsmarknadens parter åt sidan — fackföreningsrörelsen i synnerhet — när det gäller deras naturliga rätt att utveckla företagsnämnderna på ett sådant sätt som bäst passar dem.

Den ökade insynen skall ju växa fram just på ett naturligt sätt i samarbete och förståelse, inte lagstiftningsvägen och inte så att man gör arbetsmarknadens parter betydelselösa även på detta område. Går man lagstiftningsvägen, herr Senander, så eliminerar man ännu mera företagsnämnderna.

Det finns därför alla skäl att avslå motionen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDREASSON (s):

Herr talman! Herr Senander gör i sitt inlägg gällande att man inte har några möjligheter att träffa uppgörelse med arbetsgivarna, alltså med verksstyrelserna, om företagsnämndernas verksamhet. Det är nog riktigt på sitt sätt; den uppgörelsen träffar man nämligen med civilministern. För ett par år sedan träffades en sådan uppgörelse, och det är den man nu arbetar efter. När man kommit dithän att man kört in sig riktigt på den, är det givet att vi kommer att yrka på nya förhandlingar. Med ledning av de resultat man då nått kommer man också att kräva en del förbättringar och kanske också mera medbestämmanderätt.

Herr Senander säger vidare, att statstjänarkartellen i svävande ordalag har avstyrkt denna framställning om att

man skall lagstifta på området. Det är inte så. Statstjänarkartellen har i sitt remissvar klart sagt ifrån, att man anser det olämpligt att lagstifta på detta område. Man rekommenderar fria förhandlingar mellan parterna, och den uppfattningen delar också de övriga statstjänarrepresentanterna här i riksdagen.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag kan inte finna att statstjänarkartellen har förklarat lagstiftningsvägen olämplig. Man har åberopat sig på att den fackliga rörelsen — och i detta fall åsyftas väl närmast LO — har ställt sig avvisande till tanken på en lagstiftning. Jag tycker i alla fall ordalagen är sådana, när man exempelvis förklarar att motionens yrkande ligger klart i linje med statstjänarkartellens uppfattning. Och resonemanget i fortsättningen — jag säger inte att det är svävande, men det är av sådan natur att man måste dra slutsatsen, att statstjänarkartellen knappast i detta avseende har någonting emot en lagstiftning.

Till herr Lothigius vill jag säga, att vi åsyftar inte bara att företagsnämnderna skall få insyn i företagen. Om företagsnämnderna skall ha någon betydelse, måste de anställda via företagsnämnderna ha verkligt medinflytande, och det är ju målet även för den fackliga rörelsens strävanden.

Att vi här i riksdagen ställer förslag om lagstiftning är ju inte att ställa fackföreningsrörelsen och arbetsmarknadens parter mer åt sidan än om man ställer förslag om andra åtgärder, som syftar exempelvis till att skydda arbetskraften — längre semester o. s. v. Där har man ju redan lagstiftat.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammararen utskottets hemställan.

Interpellation ang. anläggande av s. k. koportar å järnvägslinjer — Interpellation ang. de s. k. utomverkarnas löne- och anställningsvillkor

§ 23

Interpellation ang. anläggande av s. k. koportar å järnvägslinjer

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I samband med järnvägsbyggen och anläggandet av dubbelspår förorsakas jordägare betydande intrång inte minst genom den splittring som sker i fråga om åkerarealen och därav föranledda olägenheter ur driftsynpunkt. Den ägosplittring som härigenom förorsakas jordägaren medför i många fall att den övervägande delen av åkerarealen avskiljes från fastighetens byggnader. Brukningen av den areal som genom järnväg avskiljes från fastigheten liksom betesgången med djuren kan endast ske genom övergångsställen å järnvägsspåren. Ur jordägarens synpunkt är en sådan övergång förenad med svårigheter och stora risker, eftersom osäkerhet alltid måste råda beträffande tågens passering. Särskilt är detta förhållandet när det gäller övergång med djur och det är fråga om dubbelspår. Dessa risker skulle kunna elimineras genom att SJ bekostade och anlade s. k. koportar, på samma sätt som nu sker i fråga om de allmänna vägarna. Frågan om dylika koportar under SJ-spår är aktuell i hela landet, men har i dagarna särskilt aktualiserats genom dubbelspårsbygget å linjen Kila-fors—Bollnäs. Vissa markägare som är berörda härav har under förhandlingar med SJ yrkat på koportar, där sådana av omständigheterna är påkallade för att möjliggöra betesgång med djuren. Något sådant medgivande har icke lämnats av SJ:s representanter. Stor oro har därigenom uppstått bland markägarna över möjligheten att i fortsättningen kunna driva sina jordbruk med den ökade tågtrafik som är att vänta i och med att dubbelspåret blir färdigbyggt. För att belysa situationen kan som ett exempel nämnas, att en av de

berörda jordägarna, vars fastighet omfattar 18 ha åker, befinner sig endast 1,5 ha åker på den sidan av järnvägen där byggnaderna är belägna. Det inses lätt de svårigheter, som är förenade med brukningen av en sådan fastighet, samt de ytterligare svårigheter som uppstår genom anläggandet av dubbelspår.

Med anledning av vad som ovan anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att statens järnvägar erhåller sådana rekommendationer och direktiv, att i fall som berörs i interpellationen SJ må bekosta och anlägga s. k. koportar å järnvägslinjer i likhet med vad som nu tillämpas i fråga om allmänna vägar?

Denna anhållan bordlades.

§ 24

Interpellation ang. de s. k. utomverkarnas löne- och anställningsvillkor

Ordet lämnades på begäran till

Herr SENANDER (k), som anförde:

Herr talman! Förhållandena för de s. k. utomverkarna i statens tjänst kan knappast förenas med en modern tids uppfattning om löne- och arbetsvillkor. Allra minst kan de förenas med talet om staten som mönsterarbetsgivare.

Utomverkarsystemet, som innebär att ett statsverk håller sig med en personal som inte sorterar under vare sig avlöningsreglementet eller kollektivavtal, florerar sedan många år tillbaka speciellt vid postverket. Systemet har på senare tid kommit i blyxtbelysning genom förhållandena vid posten i Stockholm. Där har till och med förelegat risk för arbetsnedläggelse.

Utomverkare utför i regel samma arbete som postiljonerna. Men deras månadslöner är cirka 200 kronor lägre. Vid postavdelningen å Stockholms ban-

Interpellation ang. de s. k. utomverkarnas löne- och anställningsvillkor

gård kommer de först efter flerårig anställning upp till 1 009 kronor i månaden. Vid centralpostkontoret är begynnelselönen 939 kronor. Efter 6 års anställning blir lönen 988 kronor.

Det förekommer även anställning på kontrakt. Däri begränsas anställningen till viss tidrymd. Uppsägning sker följaktligen samtidigt med anställningen. Entledigande kan emellertid ske före den fastställda tiden om en utomverkare av ena eller andra anledningen inte anses passande. Kontraktet vimlar för övrigt av föreskrifter om den anställdes skyldigheter. Däremot återfinnes knappast någon föreskrift om hans rättigheter.

Denna form för anställning i statens tjänst har allmänt ansetts tillhöra en förgången tid. Den praktiserades för cirka 50 år sedan i tullverket och säkerligen även i andra statsverk. Några försök att återinföra den har inte försorts. Men postverket har tydligen ansett sig böra pröva den på nytt.

Det för moderna tider främmande utomverkarsystemet bör snarast bringas ur världen. Antingen bör avlöningsreglementets föreskrifter om anställning som aspiranter med åtföljande befordringsgång vinna tillämpning eller kollektivavtal i vanliga former upprättas.

Med hänvisning till vad jag här anfört får jag hemställa om kammarens till-

stånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att förbättra de s. k. utomverkarnas löne- och anställningsvillkor?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 368, till Konungen i anledning av riksdagens år 1959 församlade revisorers berättelse, i vad densamma avser dels vissa iakttagelser rörande 1959 års taxering m. m., dels kostnaderna för riksdagstrycket, dels ock tillvaratagande av kronans intresse i vissa rättsärenden.

Vidare anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 372, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till varumärkeslag m. m.

§ 26

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.34.

In fidem
Sune K. Johansson